

Ea/KI

KAITSE KODU!

15. OKTOOBRIIL 1926.

NR. 20.

HIND 30 MARKA.

SEEBIVABRIK HEINRICH REILE,

Tallinnas, Paldiski mnt. nr. 29 (Mayeri vabriku ruumides).

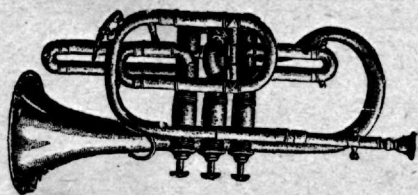
Valmistab ja müüb:
kõrgeväärtuslikku kirjuti pesuseepi,
kollast ja rohelist seepi.

Kaupmeestele, vabrikutele, apteekidele ja iseäranis kaitsevää-
rosadele kõige soodsam ostukoht.

Hinnad odavad.

Kõnetraat: 151 ja 14-30.

Kõnetraat: 151 ja 14-30.

PUHKPILLE

mitmekesises valikus ja suurel arvul
kuulsast Bohland & Fuchs'i vab-
rikust jälle kohale jõudnud.

Seltsid, koorid ja koolid,
kes orkestrit kavatsevad asutada ehk
endisi täiendada, andku tellimised
aegsasti sisse.

Maksutingimused soodsad.

Hinnakirjad maksuta.

O.-ü. „ESTO-MUUSIKA“

Tallinnas, Vanaturukael 18/3,
teisel korral, raekoja juures.

A.-S. TORMOLEN & Ko.

Vene tän. 11-a, kõnetr. 15-02.

RAADIO: Aparaa-
did igas hinna-
vahes. Valjult-
rääkijad ja kõik
raadio osad suu-
rimas valikus.

GRAMMOFONID
ja GRAMMO-
FONIPLATED.

Uuemad tantsu- ja kunst-
nikunoodid.

25. oktoobrist
uus aadress

Harju t. 37.

K.-m.

V. J. Gorbatschev ja Pojad

RIIDEKAUBALADU

Müük suurel ja väikesel arvul.

K.-m.

V. J. Gorbatschev ja Pojad

Estoonia puiestee nr. 15.

Kõnetr. 26-86.

Tallinna Linnapank

Mundi tän. nr. 2

Kõnetraat: juhatus 19-30, äriruum 3-13, aidad 7-48.

Toimetab

kõiki pangaoperatsioone

sise- ja välismaal.

PÕHJA KINNITUS AKTSIA-SELTS

TALLINNAS

Suur Karja 20; kõnetraat 10-07; postkast 212
 Telegrammiaadress: Põhjatuli

toimetab

Tule-	Koduloomade-
Transport-	Jõuvankrite- ja
Laevakere (kasko)-	Autoomanikkude tsi-
Murdvarguse-	viil-vastutuskohustuse-
Elu-	

kinnitusi.

Kombineeritud poliisid tule ja murdvarguse vastu,

Agendid igalpool maal ja linnades.

G. Scheel & K^o

Tallinnas.

Asutatud 1884. a.

Toimetab

kõiksugu panga-
 ärilisi transaktsioone.

KAITSE KODU!

EESTI KAITSELIIDU HÄÄLEKANDJA
ILMVB KAKS KORDA KVVJS

II AASTAKÄIK

Nr. 20

15. OKTOOBRI 1926

Väljaandja: Kaitseliidu staap. Vastutav toimetaja: V. Neggo. Tegev toimetaja: J. Jaik.

Tellimishind: aastas 600 mrk., poolaastas 300 mrk., veerandaastas 150 mrk., kuus 50 mrk. Üksiknumber 30 mrk.

Kuulutuste hinnad: 1/1 lehek. 4000 mrk., 1/2 lehek. 2000 mrk., 1/4 lehek. 1000 mrk. ja 1/8 lehek. 500 mrk. Esimese kaane sisekülj 50%, tagumise kaane väliskülj 100% kallim.

Toimetus Tallinnas, Kaarli tän. 8, Kaitseliidu staabis. Telef. 370. Toimetuse kõnetunnid igal teispäeval, kesknädalal, neljapäeval ja reedel kella 2—3 p. l.
Talitus Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse kontoris, Tallinn, Pikk tän. 2, telef. 3-11.

TERVITUS.

„Kaitse Kodu!“ on esimene ilmumisaasta jõudnud seljataha. „Kaitse Kodu!“ esimene aasta on suurel määral olnud katseaastaks. On ju „Kaitse Kodu!“ esimene sellesarnane ajakiri Eestis, seepärast ta rada oli otsiv. Puudusid ju meil sellelaadilise ajakirjanduse jaoks väljakujunenud kindlad teed, nõuded, oli kujunemisel, missuguse ilme meie oludes peab omandama kaitseliidu ajakiri. Kuid sellele vaatamata on „Kaitse Kodu!“ tähtsus ja mõju ta ilmumise kestes küllaltki suured meie kaitseliidu arenemisele. Esimene tegevusaasta on annud nii mõnegi näpunäite, mis sihis tulevikus tuleb juhtida oma tööd.

Vaadates tagasi möödunud tegevusaastale näeme, et „Kaitse Kodu!“ ümber on kogunenud suur pere meie aatelisemaid kodanikke, kes meid saavad ka meie uude ilmumisaastasse. Tarvitame siinkohal meeldivat juhust ütelda südamlikke tervitusi kõigile „Kaitse Kodu!“ lugejatele kui ka kõigile, kes on kogunud kaitseliidu lipu alla isamaa heakäekäigu valvamiseks, ja usume, et peagi koonduvad kõik kaitseliitlased ja kõik isamaalised kodanikud lähema aja jooksul samuti ka oma häälkandja ümber ning et meie ühises töös saavutame kõik, mis meie isamaa rahuks vaja.

Soe käepigistus kõigile!

„Kaitse Kodu!“ toimetus.

TÄNUAVALDUS.

Astudes käesoleva numbriga uude ilmumisaastasse täname siinkohal kõiki meie lugupeetud kaastöölisi, kes möödunud ilmumisaastal meid on toetanud oma kõrgele hinnatava kaastööga.

Tänutundega tuletame siinkohal meele ka eriti A.-s. „Eesti Paberit“, kes on annud meile paberit osalt hinnata, osalt hinnaalandusega, ja samuti ka kõiki isikuid ja asutusi, kes on ühel või teisel viisil aidanud kaasa „Kaitse Kodu!“ ilmumiseks praegusel kujul.

„Kaitse Kodu!“ toimetus.

Tervitus „Kaitse Kodu!“le Leedu küttide hääle kandjalt.

Küttideliidud moodustusid paljude riikides, eriti väikestes, kus rahvas pidas väga kalliks oma verega võidetud iseseisvust. Ühesugused ülesanded, eesmärgid lähendasid niisuguseid nende rahvaste organisatsioone, kel pole vägivallaga võtmise janu, keda juhib vabadus-, aga mitte orjastamis-tunne.

Niisugused ideelised sidemed ühendavad Eesti kaitseliitu ja Leedu „Šauliu

Sajunga't“. Seepärast tervitame meie, leedulased, erilise rõõmuga Eesti ajakirja „Kaitse Kodu“ juubelit.

Leedu „Trimitas“ („Sõjasarv“) saadab Teile südamliku tervituse ja soovib arenemist ja edu Teie rahvuslikus organisatsioonilises töös.

T. Daukantas,

Leedu küttideliidu ülem ja „Trimitas“i toimetaja.

Virumaa maleva lipu õnnistamisel Rakveres, 5. septembril 1926.

Jakob Liiv.

Lipp, lehvi uhkelt Eestis vabas õhus
Ja oma rahva hinge ülenda!
Aeg möödunud, mis sind kord raskelt
Mu paljukannatanud isamaa. [rõhus,

Kus võõra käsul töötasid su pojad

Ja võõrastele ehtasid
kojad,

Ning tütreid matsid
valu laulusse . . .

Meid sõjalasteks tehti
orjameeles

Ja õpetati võõra rahva
keeles

Truuks jääma rõhujate
troonile.

Nüüd langenud need
mineviku varjud;

Sa, Eesti, vabalt astuma
ju harjud.

Lipp, lehvi uhkelt
vabas Eesti õues

Ja igal tunnil hingi
õhuta,

Et armastuse tuli rahva
põues

Ei kustuks sinu vastu,
isamaa!

Kord vabaduseihked
olid suured,

Ja selle hingelise tungi juured
On mineviku põues sügaval,

Nüüd, ema, naiseliku uhkusega,
Ja isa, ülirohmsa südamega

Näed oma poegi selle lipu all,
Kes kaitsta tahavad su vaba põlve
Ja hoida Vabariiki kandvaid võlve.

Lipp, lehvi uhkelt, õiget rada näita,
Mis tuleb julgelt kõigil kõndida,

Ja oma kõrget, püha kohust täita,
Kui häda-ohtu satub isamaa,

Et lipu järgi uhkel, kindlal sammul
Kõik astuvad, ja kangelase rammul

Siin oma kallist kodu
kaitsevad.

Sest lepitus maailmasse
ei mahu,

Ei hinda võimsad
kosutavat rahu,

Ei väsi veelgi mõõga-
ihujad,

Kes tüli otsivad ja
loovad laimu,

Ei hinda rahu, vabaduse-
vaimu.

Lipp, lehvi uhkelt,
kutsu tärkav noorus,

Et ta võiks sinu ümber
koguda.

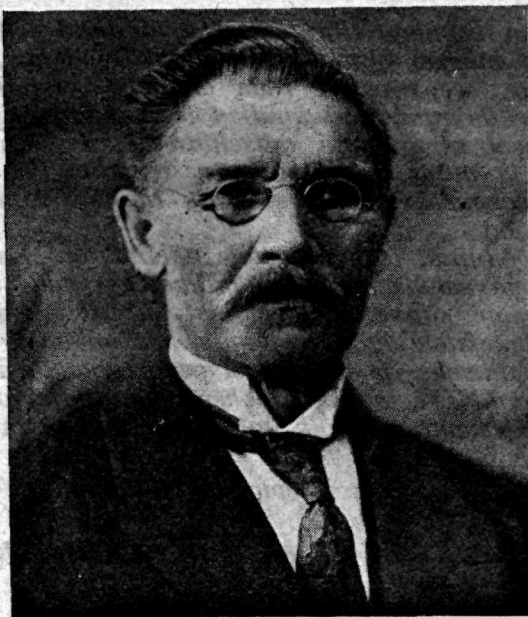
See olgu tema ideaal
ja voores,

Et teda vajab ükskord
isamaa.

Kes selle templi alles
hoida suudab

Ja tulevikus ilusamaks
muudab,

Kust välja voolab valgus,
vabadus . . .

Jakob Liiv.

Ja et ta seda valvamast ei väsi,
Et sellest ainust kivi võõras käsi

Ei kisu ega võta kavalus,
Ja et see oleks tema au ja kiitus

Kord lipu ümber seista kaitseliidus.

Lipp, lehvi uhkelt! Kalevite sugu
Ja sõjakangelased selle seas,

Kõik, kellest kiitvalt räägib ajalugu,
On sinu ümber täna mitmes reas.

*Kes alles hoidnud kangelase rammu
Ja isamaast ei anna ühtki sammu,
Kui tuleb seda nõudma vaenlane.
Neil osaks esivanemate vahvus
Ja kallid juba oma Eesti rahvus,
Kui aluskalju vabariigile,
Mis võõrastest ei enam ära ripu,
Vaid hoiab kõrgel vabaduse lippu.*

*Lipp, lehvi uhkelt, sinu helkjad värvid
Ja puhas kallihinnaline siid*

*Nüüd tervendagu loiuksläänud närvid,
Et kangeks võimuks kasvaks kaitseleit.
Siis vahest mõned uued ristisõitjad
Ja merede ja maade äravõitjad
Eest leiaks' rahva ühinenud jõu, —
Mis viskaks jälle nad niisama kiirelt
Kui tulid, välja Eesti vabailt piirelt;
Neil kallid tuleks maksma kuri nõu, —
Ja siia keegi tagasi ei kipuks . . .
Nii liidu lipp võiks saada võidulipuks.*

„Kaitse Kodu!“, ta minevik ja ta tulevik.

Aasta on möödunud ajast, mil „Kaitse Kodu“ nr. 1 päevavalgust nägi. Oleme jõudnud „Kaitse Kodu“ esimese versta-postini. Olgugi, et üks aasta on võrdlemisi lühike aeg piiramata ajameres, kuid siiski võimaldab ta juba pilku tagasi heita, hinnata möödunud aega ja sealt leida aluspinda tuleviku kavatsusteks. Eriti tähtis selle ühe aasta hindamisel on aga asjaolu, et ta oli ühtlasi esimeseks „Kaitse Kodu!“ eluaastaks, aastaks, mis õieti alles näitama pidi, kas ta on ka küllalt elujõuline, kas ta ilmumine on õigustatud, kas tema järele tuntakse vajadust, või on ta algusest peale olnud surnult-sündinud lapseks, valulapseks, kel pole mingit elutsemise õigust, keda keegi ei vaja.

Mäletame ju alles selgesti noid aegu, kus möödunud aasta sügisel päevakorrale kerkis iseseisva kaitseliidu häälekandja väljaandmise käsimus, kus õige mitmed ja mitmed ning sealjuures õige kaaluvad hääled talle ette kuulutasid kiiret kadu, ta ilmalesündimist pidasid otstarbetuks, talle ennustasid majanduslikku ja vaimlist pankrotti — ei saavat küllalt huvitavat materjali, ei leiduvat küllalt lugejaid, sest senised kogemused näitavat, et Eestis ükski ajakiri kaua püsida ei suuda jne., pealegi olevat „Sõdur“ kaitseliitlastele väga kohane lugemismaterjal, mispärast õigem oleks „Sõduri“ „Kaitseliidu osa“ ainult huvitavamaks teha ja iseseisva ajakirja väljaandmise mõttest, kui kõigiti otstarbetust, loobuda.

Kui kõigi nende kahtluste peale vaatamata kaitseliidu staap siiski otsusele jõudis, et üle 25.000-liikmeline kaitseliidupere ikkagi ilma iseseisva häälekandjata läbi ei saa ja heas lootuses tuleviku peale „Kaitse Kodu!“ välja andma hakkas, ei tahtnud ja tahtnud need kahtlustavaldav hääled vaikida, vaid ikka ja

ikka jälle kerkis küll kaitseliidu juhtivate organite koosolekutel, küll seltskonnas ning isegi riigikogus küsimus päevakorrale, kas ei peaks seda ilmaaegset raharaiskamist lõpetama ja „Kaitse Kodu!“ „Sõduriga“ ühendama. Sealjuures kõneldi ajakirjanduses isegi 5.000.000-listest puudujääkidest aastast mõlema mainitud ajakirja kohta kokku ja leiti, et seesuguste suurte summade tuule paiskamine on täiesti lubamatu. Kui siis möödunud kevadel riigikogu „Sõduri“ ja vab. valitsus „Kaitse Kodu“ eelarved kinnitas, esineti suvel riigikogus isegi küsimusega vab. valitsusele, et miks ei ole eelmise riigikogu sooviavaldust „Sõduri“ ja „Kaitse Kodu!“ ühendamise asjus tähele pandud, miks on neile võimalus antud ikka alles lahus ilmuda. Selle peale vastas hra kaitseminister, et ajakirjade ühendamist keset ilmumise aastat võimatu läbi on viia, ning et selle küsimuse kohta lõpuliku seisukoha võtmine vab. valitsuses alles käesoleva aasta lõpus võib sündida.

Seega siis ei ole see küsimus veel amugi maha maetud ja püsib praegu alles nii „Kaitse Kodu!“ kui ka „Sõdurile“ Damoklese mõõgana päevakorral neile mõlemile iseseisva ilmumise lõppu kuulutades. Seepärast just eriti oleme sunnitud pilku tagasi heitma ja endale selgust muretsema „Kaitse Kodu!“ majandusliku seisukorra kohta ja kaaluma küsimust, kas ta kaitseliitlaste peres ja seltskonnas on leidnud seevõrra poolehoidu, et tal iseseisva elu lõpetamiseks ei leidu kaaluvat põhjust.

„Kaitse Kodu!“ majanduslikku olukorda vaadeldes selgub, et ta seni alles töötab puudujäägiga ja käesoleva aasta lõpetab ka puudujäägiga.

„Kaitse Kodu!“ möödunud aasta puudujääk oli 121.000 mk. ning käesoleva

aasta esimese 8 kuu puudujääk 238.000 mk. Kui neid mõlemaid puudujääke üksikult võtta lähemale kaalumisele, siis peab tähendama, et nende tekkimine oli täiel määral ette nähtud, et seisukord isegi parem on kui seda ette näha suudeti. Möödunud aasta puudujääk, ümmarguselt 120.000 mk., on täiesti arusaadav, sest oli ju „Kaitse Kodu!“ aasta lõpuks alles 2½ kuud vana, seega siis alles päris lapsekingades, ja loomulikult ei suutnud ta selle lühikese aja jooksul veel endale laialist lugejaskonda muretseda ja tõusta aineliselt täiesti kindlustatud alusele. Pealegi tuleb siin arvestada asjaoluga, et üksi hinnata laiali saadetud proovinumber maksis kaugelt rohkem kui 120.000 mk. Õieti peab lihtsalt imestama, et see möödunud aasta puudujääk mitte palju suuremaks ei kasvanud, vaid selle võrdlemisi väikese summa juure peatuma jäi, kuid see sündis tänu seltskonna ja kaitseliitlaste lahkele vastutulekule kaitseliidu asjale ja oma iseseisvale ajakirjale, kuna „Kaitse Kodu!“ möödunud aasta lõpus juba umb. 1000-de kindla tellijaga arvestada võis ning oli suutnud rohkesti kuulutusi koguda.

Käesoleva aasta esimese 8 kuu puudujäägile tähelepanu pöördes leiame, et ka see õieti paremat „Kaitse Kodu!“ majanduslikku seisukorda ilmutab kui seda eelarves ette nähti. Möödunud aasta lõpus käesoleva aasta kohta kokkuseatud eelarve lõpeb 272.000 mk. puudujäägiga, kuid sealjuures mindi eeldusest välja, et Eesti Paberi Aktsia Selts möödunud aasta eeskujul ka käesoleval aastal annab hinnata paberi. Kevadel aga selgus, et Eesti Paberi Aktsia Selts käesoleval aastal paberit „Kaitse Kodu!“ enam hinnata ei saa anda, vaid ainult 30 %-lise hinnaalandusega, mistõttu eelarves ettenähtud 1926. a. puudujääk ümmarguselt 400.000 mk. võrra tõusma pidi ja seega käesoleval aastal puudujääk ümmarg. 670.000 mk. välja peaks tegema. 8 kuu kohta oleks siis eelarve järele puudujääk ümmarg. 450.000 mk. pidanud olema, on aga faktiliselt ainult 238.000 mk. suurune, — seega umbes poole vähem eelarves ettenähtud puudujäägist ja „Kaitse Kodu!“ majanduslik seisukord käesoleval ajal seega siis ka märksa parem sellekohastest eeldustest aasta algul. Võiks isegi öelda, et „Kaitse Kodu!“, eelarve seisukohast välja minnes, käesoleval aastal on töötanud täiesti puudujäägita, sest eelarvesse võtmata paberi kulud tegid 1. septembriks s. a. välja 246.000 mk., kuna puudujääk samaks 1. septembriks s. a.

osutus 238.000 mk. suuruseks, seega oli vähem eelarvesse võtmata paberi kulust.

Kui nüüd arvestada veel asjaoluga, et „Kaitse Kodu!“ kogu aasta jooksul on ilmunud pea kahekordses kaustas võrreldes sellega, mis tellijatele nende tellimisraha eest oli lubatud (24-lehek. numbri asemel on kogu aja trükitud keskm. 50-lehek. numbri), et pilte on igas numbris olnud 2—3 korda rohkem kui eelarves oli ette nähtud, siis võib kinnitada, et jäädes ajakirja kausta ja piltide suhtes eelarves ettenähtud piiridesse, „Kaitse Kodu!“ juuretekinud paberikulu peale vaatamata käesoleva aasta majanduslikult oleks lõpetanud vähemalt ots-otsaga koos.

Nüüd vahest tekib küsimus, miks siis „Kaitse Kodu“ toimetus mitte eelarves ettenähtud raamidesse kausta ja piltide suhtes ei jäänud, vaid puudujääki ette nähes „Kaitse Kodu“ siiski kahekordses kaustas ja kahe-kolmekordse piltide arvuga vahetpidamata edasi ilmuda laskis? Selles küsimuses asus aga „Kaitse Kodu!“ toimetus seisukohal, et „Kaitse Kodu!“ senises suurendatud kaustas ja rohke piltide arvuga puudujäägita ilmuda võib, kui ta lugejaskond kasvab vähemalt 4000 tellijani, mis-suguse arvuni aga välja võib jõuda ainult sel tingimusel, kui „Kaitse Kodu!“ vähese tellimisraha, Mk. 600.—, eest aastas tõesti pakub rohket lugemis- ja piltidematerjali.

Kui nüüd ülevaate oleme saanud „Kaitse Kodu!“ majandusliku olukorra kohta, siis võiksime kaaluda küsimust — kuidas tulevikus olla: kas „Kaitse Kodu!“ majanduslik olukord on seevõrra halb, et see takistab ta edaspidist iseseisvat ilmumist, või võimaldab ta rahuliku pilguga tulevikku vaatamist. Peab kinnitama, et lugejaskonna arvu kasvamisel 4000-deni vähematki põhjust ei või olla „Kaitse Kodu!“ iseseisva ilmumise lõpetamiseks, sest ta võiks puudujäägita senises suurendatud kaustas, rohke piltide materjaliga varustatuna rahuliselt edasi ilmuda. Kui meie rohkearvuline kaitseliitlaspere ja teda toetav seltskond seda näha soovib, peaks ta senisest veelgi elavamalt „Kaitse Kodu!“ tellimisest osa võtma. Kuid ka sel juhtumisel, kui „Kaitse Kodu!“ lugejaskonna arv 4000-ni ei peaks tõusma, ei ole veel majanduslikkude kaalutluste alusel põhjust nõuda „Kaitse Kodu!“ iseseisva ilmumise lõpetamist, kuna toimetusel ainult oleks vaja astuda tagasi neisse raamidesse, mis olid aluseks „Kaitse Kodu!“ käesoleva aasta eelarve kokkuseadmisel, see tähendab „Kaitse Kodu!“ praegust suurendatud kausta ja piltide arvu pisut kärpida, ja

„Kaitse Kodu!“ võiks, praeguse lugejaskonna arvu juure jäädes, samuti ilmuda puudujääki kartmata.

Nõnda ei ole siis ei ühel ega teisel juhtumisel majanduslikke põhjusi olemas, mis sunniksid „Kaitse Kodu!“ oma iseseisvat ilmumist lõpetama.

Aga, võib olla, on selleks ideelisi põh-

kummalgi kõnesoleval ajakirjal on välja kujunenud täiesti oma isesugune omapärane ilme, kummalgi neist on sootuks oma lugejasringkond. „Sõdurit“, kui ikka rohkem ja rohkem puhtsõjatehniliseks ja teaduslikuks kujunevat ajakirja, loeb peaaegu ainult kui tegevteenistuses nii ka reservis olev ohvitserkond, kelle

„Kaitse Kodu!“ Läti, Soome, Leedu, Poola, Prantsuse- ja Taani kaitseleidu ajakirjade keskel.

jusi olemas, mis seevõrra kaaluvad, et nendega arvestades „Kaitse Kodu!“ iseseisvuse likvideerimisele tuleb asuda, eriti seesuguseid, mis laseksid ta ühendamist „Sõduriga“ teatud paremuses paista. On ju väidetud nii tihti, et ka iga sõdur peaks lugema seda, mis puutub kaitseleidusse ning igale kaitseleilasele oleks vajaline tutvuneda nende sõjatehniliste küsimustega, mida puudutatakse praegu „Sõduris“. Võib olla, — kuid võib olla ka mitte. Olukord on kujunenud nimelt seesuguseks, et

hulka kuuluvad mõistagi ka mõned kaitseleidu pealikud ja osa üleajateenijaist, kuna lihtsõdurile ta sisu kipub tihti muutuma liig raskeks; „Kaitse Kodu!“ aga seisab rahva, eriti rohkearvulise kaitseleilaspere teenistuses, pakub tihti ka lihtsõdurile huvitavamat lugemismaterjali kui seda suudab enam-vähem puhtteaduslikul alusel ilmuv „Sõdur“. Aga ehk on see halb, et asjaolu on kujunenud seesuguseks? Ei, sugugi, sest selge on, et Eesti sõjavägi kuidagi ilma ühegi puhtsõjateadusliku aja-

kirjata läbi ei saa, kui ta ei taha langeda teiste riikide sõjavägede tasapinnast alla, ja seepärast tuleb „Sõduri“ toimetuse poolt võetud sihtjoont kõigiti heaks kiita ja teravitada. Teiselt poolt on aga ka „Kaitse Kodu!“ toimetuse, kui laiematele rahvahulkadele määratud ajakirja juhtiv organ, talitanud õieti, kui ta ajakirja sisu on hoidnud teatud populäärsel tasapinnal. Viimast väidet kinnitab kõigiti asjaolu, et „Kaitse Kodu!“ on leidnud kaitseliitlaste ja rahva hulgas sooja poolehoidu, et ta ilmet seni täiesti heaks on kiidetud ja ses suhtes mingit nurinat kuuldavale pole tulnud. Juhtumistega, kus juhiti tähelepanu mõnesugustele ajakirja tehnilistele puudustele, missuguseid ka järk-järgult on püütud parandada, käesoleval kaalutlusel ei tule arvestada.

Nõnda siis ei ole ka ideelisi põhjusi olemas, mis sunniksid „Kaitse Kodu!“ „Sõduri“ ühendama, teiste sõnadega, ideeliselt oleks nende ühendamine võimalik ainult ses mõttes, et kumbki neist jääks iseseisva lehena püsima ja nende ühendamine seisaks ainult ühtekõitmisel, s. t. „Sõduri“ lugejatele saadetakse koju ka „Kaitse Kodu!“ ja ümberpöörduvalt. Majanduslikult on see aga õige kahjulik operatsioon, kuna see suurendaks mõlemi lehe kulusid vähemalt kahekordseks, tulused kergitaks aga õige vähe. Sellele võiks ju omakord ühise ajakirja hinnatõstmisega vastu astuda, kuid tellijad, kes suudaksid mak. 1.000—1.200.— ühe ajakirja eest aastast välja anda, on meil Eestis ikkagi alles õige vähe, ja hinna kõrgendamisele järgneks paratamatult tellijate arvu tunduv vähenemine.

Kõiki eelpooltoodud andmeid ei ole kaalunud varem mainitud isikud, kes vahetpidamata on nõudnud „Sõduri“ ja „Kaitse Kodu!“ ühendamist, ja seda ka teinud peaaegselt selle püüdega, et vähendada üldist kuludesummat mõlema ajakirja kohta. Nende tuulele rajatud väited on valed, mõlema ajakirja ühendamine osutuks nii majanduslikult kui ka ideeliselt kahjulikuks. Majanduslikult tooks ühendamine kas kulude suurenemist endise tuluga võrreldes (kui ühendatud ajakirja hind jääb endiseks) või jälle tulude vähenemist endiste kuludega võrreldes (kui ühendatud ajakirja hinda tõsta) ideeliselt aga oleks sootuks vastuvõetamatu, kui ühe ajakirja toimetuse tehakse ärarippuvaks teisest; üks teisele seatakse kammitsaks jalgu, kui, mis kõige kaalavam, rohkearvuline, üle 25.000-line kaitseliidupere jääb ilma oma häälekandjast.

Seepärast ei jää teist valikut — „Kaitse Kodu!“, meie kaitseliitlike ideede kandja ja levitaja, meie kaitseliidu rohkearvulise pere ühendav lüli, meie oma häälekandja, jatkaku ka eeloleval tegevusaastal iseseisvalt ja raugemata jõuga iseoma rada, kosugu ja kasvagu meie rahva, eriti meie kaitseliidu ihuleheks, olles vääriliseks esemeks meie kaitseliidu arenemiskäigul.

Ja selleks — read koomale!

— o. —

Ajakiri „Aizsargs'i“ ülesanded ja sihid.

„Kaitse Kodu!“ kirjutanud J. Finkensteins, „Aizsargs'i“ toimetaja.

Vabadussõda nõudis palju ohvreid ja Läti rahva paremate poegade verd, kuid nende rahva kalliasjadega osteti vaba, rahvuslik Läti.

Üleminekuga maa rahulisele seisukorrale hakkasid tublid sõjamehed, olles täitnud oma püha kohuse, sõjaväe demobilisatsiooni järele pöördma tagasi koju. Seal ootas neid raske töö, sest sõda jättis igale poole varemed, millel tuli alata uut elu.

Kõik tunnetasid, et relvadega tehtud töö on ainult algus ja et rahvusliku riigi olemasoluks on tingimata vaja seda mõtet kindlustada, süvendada rahvas tunnetust,

et kõik jõud tulevad rakendada rahvusliku kultuuri arenguks ja et kodanikud oleksid valmis kaitsma oma rahva ja kodumaa rippumatust ja vabadust.

Et seda saavutada, asutas a. 1921 rühm patriootlikkudest ideedest vaimustatud ohvitseri ja kodanikke ühingu „Latwijas Aizsardzības Biedrība“ (Läti kaitseühing), kes algas tööd eriliste, ministrite kabineti poolt vastuvõetud määruste alusel. Ühingul õnnestus koondada palju kaadri- ja tagavaraväe sõdureid ning täiesti usaldusväärseid kodanikke ühiseks kultuur-ühiskondlikuks tööks, mille ülesan-

ded on: teha kihutustööd rahvusliku riigi mõtte kindlustamiseks, koguda isetegevusega raha ja aidata riigil täiendada sõjaväe relvastamist.

Ühingu töö oli edu. Natuke aega pärast asutamist kinkis „Latwijas Aizsardzības Biedrība“ valitsusele hidroaeroplani, mis oli ostetud vastavast prantsuse vabrikust ja mis ühingu läks maksma kaunis suuri summasid. Peale selle ostis ühing kogu aeg sõjariistu, niipalju kui seda lubasid võimalused ja raha, mis anti kingituste näol, autasu näol hea laskmise jne. eest „aizsargiem“ (kaitseliitlastele), kes sõjaväe kõrval on tähtsaks teguriks riigikaitseks.

Palju laiemat tegevust arendas ühing kihutustöö mõttes, mis oli pöördud ühiskondliku korra ja riigi julgeoleku kindlustamisele. Oma mõtete edukamaks läbi viimiseks peab ühing ülal rühma lektoreid, kes sõidavad ringi provintsis, pidades rahvale, kaitseliitlastele ja sõjaväele loenguid rahvuslik-riiklikkudele, isamaaliste ja kultuurilis-ühiskondlikkudele teemidele.

Ühing asutas erilise medali, mis määratakse neile, kes on riigi või rahva heaks saatnud korda suuri kangelastöid või kes vabatahtlikult on riigile toonud ohvreid.

Mainitud medal ripub ka 25 Eesti sõjaväe kangelase ja kodaniku rinnal, kes 1925. aasta kommunistliku mässu ajal erinesid vahvusega ja kangelastegudega oma kodumaa heaks.

Kõik ülalmainitu näitab, kuidas asutati ja töötab „Latwijas Aizsardzības Biedrība“, kes 1923. aastast saadik kuni käesoleva ajani annab oma häälekandjana välja sõjalis-teaduslikku ja ühiskondlikku ajakirja „Aizsargs“. Ajakiri on peaarvaks kaitseliidu elus ja levides laiialdaselt kogu riigis, aga ka sõjaväe ja kaitseliitlaste ringides, kannab ta laiali ja kinnitab seal rahvuslikku, isamaalist ja sõjalist vaimu ja aitab kaasa nende orgaisatsioonide arenemisele.

Eriti palju tähelepanu pöörab ajakiri „Aizsargs“ „aizsargi“ (kaitseliitlaste) organisatsioonile, avaldades kirjutusi nende elu, organisatsiooni ja sõjalise õppuse küsimuste kohta, kuid paigutab samuti illustratsioone ja kõigi sündmuste, koosseisu muudatuste jne. ülevaateid ning jälgib ka suure huviga Balti naaberriikide ja nende sugulasorganisatsioonide tööd ja saavutatud tagajärgi, tutvustades seega meie sõjaväe ja kaitseliitlasi. „Aiz-

sargsi“ toimetuse kaudu saavad kaitseliitlased vastused neid huvitavale küsimusele.

Ajakiri „Aizsargsi“ kaastöölise hulka kuulub palju silmapaistvaid riigi-, ühiskonna- ja kirjanduslikke tegelasi, aga samuti ka sõjaväe eriteadlasi. See annab võimaluse ajakirja sisu teha mitmekülseks ning korraldada ta nii, et ta lugejale — sõjamehele, kaitseliitlasele ja kodanikule — annaks tõesti seda, mida on vaja kõigi heade omaduste arendamiseks,

Janis Finkensteins (cand. jur.)

„Aizsargsi“ toimetaja.

sõjaliste teadmiste, rahvusliku mõtte ja suure isamaalsuse täiendamiseks.

Ajakirja lugejatering laieneb iga päevaga. Seni ilmus ajakiri korra kuus, kuid lähemas tulevikus mõtleb toimetus teda välja anda korra nädalas, et jälgida edukamalt ülesseatud sihte. „Aizsargsil“ on samuti soov astuda lähedasse kontakti oma lähemate naabrite — eestlaste ja soomlaste — sugulasajakirjade toimetustega, vahetades omavahel kirjutusi ja illustratsioone, et sel kombel nende riikide sõjavägede ja enesekaitseorganide vahel luua veel sõbralikumaid sidemeid.

Ainult koostöö rahuajal valmistab meid ette selleks, et tarviduse korral kaitsta koos oma kallist vabadust, rippumatust ja meie kalleid kodumaid.

Soome kaitseliiduorganisatsioonide ajakirjandus.

„Kaitse Kodu!le“ kirjutanud Aarno Karimo, „Hakkapeliitta“ toimetaja ja Soome kaitseliidu peastaabi liige.

Kapteeni Aarno Karimo, Soome kaitseliidu ajakirja „Hakkapeliitta“ toimetaja ja Soome kaitseliidu peastaabi liige.

Trükitud sõnal on ikka olnud suur jõud. Sellega on tehtud palju head, kuid on sooritatud ka halbagi. Usutakse ju üldiselt trükisõna tunduvalt enam kõrvaga kuulnud sõnast. Väikesed, mustad tähe- read näivad justkui hüpnoteerivad luge- jat. Ja olgugi see asjaolu kõigile tuntud, jutustan tema kindlamaks tõenduseks siiski ühe kogetud huvitava juhtumise Soome vabadussõjast.

Taplesime Karjala väerinna. Meie asu- kohast oli Karjala väerinna vägede pea- staapi umbes kaksteist kilomeetrit. Ühel ilusal talvapäeval tuli meie liinile Vene lennumasin, pildudes vägedele alla soome- keelseid trükitud üleskutseid. Suureks imestuseks lugesime neist, et Antrea jaam, kus peastaap asus — kõrvale minnes olgu öeldud, et Karjala väerinna vägede, kolme erirügemendi, juhataja oli Soome nüüdne vägede ülem, kindralmajor Sihvo — oli eelmisel õhtul jäänud punaste kätte. Üles- kutse järele olid punased tormijooksul võt- nud Antrea ja muu seas saanud kolmtuhat vangi. Kogu sellel jutul polnud mingisu-

gust alust. Olin just kaks tundi varem ol- nud telefoniühenduses peastaabiga ega teatud seal midagi vaenlase erilistest te- gevusavaldustest. Üks alluvaist kahur- meestest oli ka samal hommikul hobusega käinud Antreas, leides seal kõik olevat en- dises korras. Neist kahest päevaselgest vastutõendusest hoolimata tundus lennu- masinast allalastud ja võrdlemisi asjali- kult kokkuseatud trükisõna ometi üsna mõjuvana. Mitmed mehed tulid küsima, kas asjal mingisugust alust on. Kui sele- tasin, et pole kõige vähematki, arutasid mehed isekeeskis: „Vale see siis ikka on, kuid tahtis ju vägisi uskuma panna, kui näed selle paberile trükituna.“ Mehed kogesid niisugust ninapidivedu esimest kor- da, kuid pean tunnistama, et mindki, ol- gugi, et ajakirjanikuna olin tegutsenud ju enne seda kaheksa aastat, paber esimesel silmapilgul veidi ehmatas.

Ühenduses sellega sobib tuletada meele seda määratud trükisõna abil korraldatud propagandat, millega sõja ajal kõik sõdi- vad riigid uputasid nii oma kui ka era- pooltuid riike. Omal maal teatavasti usuti kõike kurja, mida vaenlastest üles leida ja paberile paigutada osati. Erapo- letuis mais oli asi peaaegu samasugune ehk olgu, et teateid kahelt poolt tuli ning rip- pus asi sellest, kummale poole lugeja süm- paatiad kaldusid.

Trükisõna on siis eriliselt hea propa- ganda-abinõu. Selle abil võib avalikku ar- vumist juhtida ühte ehk teise suuna. Heasse või halba, see ripub trükisõna laa- dist, ehk teisiti öeldes sellest, kuidas ta suudab lugejas äratada vastukõla. On siis küsimus tegevusest, saab ka see loetud sõna mõju ja äratuse kohaselt omale aval- dussihhi.

Suuremal Vene surveajal, mil ajakir- janduse suu oli suletud ägedamast tsen- suurist, anti mehelt mehele edasi salajasi, väljamaal trükitud lehti. Nendel lehtedel oli suur mõju ja suur tähendus. Need olid, eriti maal, ainukeseks usutavaks teatealli- kaks, need karastasid vastasrinna kõva- dust, teritasid Soome rahva vastupaneku- tahet. Nad olid omamoodi Soome nüüdse sõjaajakirjanduse eelkäijad. Suurem osa neist oli loomulikult poliitilise sisuga, kuid oli niisuguseidki, mis juba siis nägid rel- vastatud jõuga tegutsemist ainsana maa päästevõimalusena. Tuleb tähele panna, et

Soomes ju 1904. aastast peale tegutses aktiivne organisatsioon, Jõu-liit (Voimaliitto), mille salajane liigetearv aastal 1906 oli ligi 70.000 meest, olgugi et sõjaväerustust oli vaid nimepidi ja organisatsioon, vaadeldes Vene riigi selleaegseid olusid, oleks olnud võimetu ning kokkupõrge tuluta.

Vabadussõja järele, mil kaitseliidud organiseeriti uuesti, võeti mõjuvana võitlusabinõuna ka trükisõna. Tekkis Soome kaitseliidu-ajakirjandus. Üks kaitseliidu üksus asus esimesena kord nädalas ilmuva kaitseliidulehe väljaandmisele, kuid see püüe, ei siis ega ka hiljem, ei annud tähelepanudamat tagajärge. Pind oli eriti vastuvõtlik, kuid ühel või teisel põhjusel leht ei levinud laiaadesse hulkadesse. Palju suurema tähelepanu osaliseks said selle asemel territoriaalsed, nõndanimetatud piiride lehed, missuguseid algas tekkima mitmele poole maale. Nüüd on neid 19 isegust lehte. Soome 100.000 aktiivse liikmeni ulatuv kaitseliidu organisatsioon on eestkätt maakondlisi ja ühinemise võimalusi silmas pidades jagatud 22 eripiiri. Ainult kolmel maleval puudub siin oma ajakiri.

Nendel ajakirjadel võiks leida kolmesuguseid sihte:

1) Sõjaline õpetus. Selle eesmärgi kohaselt avaldavad nad kirjutusi sõjaväelise ettevalmistuse mitmesugustelt aladelt, missugustesse tuleb lugeda ka igasugune võimlemine ja sport. Kirjutused on sagedasti hästi illustreeritud ja populaarsed, nii et igaüks neid kasutada saab.

2) Teadete levitamine. Eri- asjadele ja -teadetele, mida iga piiri iga kaitseliitlane peab teadma, on lehel eriosakond, mis käsitleb tarvilisi kohti piiriülema päevakäskudest, malevkonnapealiku harjutusaja ja -koha teateid ja kohalise pealiku teadaandeid. Toon asja selgituseks näite Viiburi maleva lehe „Kannaksen Vartio“ ühest numbrist:

XIII Suvanno malevkond.

1. 5. 4. 23. Raudu valdamise 5. aasta-päeval on Raudus lahinguharjutus ja paraad, millest iga kl.¹⁾ peab võtma osa.

Määrän kl. kogunema järgmiselt:

Sakkola kl.

1. ja 3. grupp ja 26. patarei meeskond koguneb 4. 4. 23 kell 8 Petajärve jaama, sealt postirongiga Raudu.

4. grupp 4. 4. 23 kell 8 Raajuküla Lampu talusse.

¹⁾ kl.-kaitseliitlane.

Raudu kl.

1. komp. 4. 4. 23 kell 8 Kirikuküla Noorsoo seltsimajasse.

30. kl. patareiga 4. 4. 23 kell 8 jaama.

Metsäpirtti kl.

1. grupp 22. ja 25. pl. patar. 4. 4. 23 kell 8 Kirikuküla Noorsoo seltsimajasse. Raaju grupp Lampa talusse samaaegselt.

2. Käsen 22. ja 30. kl. patareide pealikulid hankida tarviline arv hobuseid ja veoriiistu patareide veoks lahinguharjutustele ja 5 tükki laenguid iga suurtüki kohta. Telefoni tarbeasjad kaasa võtta.

Susi.

Malevkonna pealik.

Sakkola kl.

1. Kl. lahkunud päevakäsuga 1. 3. 23 asukoha muutmise tõttu: Ollikainen, Santeri III jsk. ja Kopponen, Matti II jsk. ning Kurppa, Juho, surnud.

2. Kl. vastu võetud päevakäsuga 7. 3. 23 Lemmeti, Mikko ja reservlipnik Toivainen, Arvi III jsk., ning Pitkänen, Yrjö ja Meskanen, Toivo, II jsk.

3. Järgmised tegevliikmed on siirdunud toetavateks liigeteks päevakäsuga 1. 3. 23: Snellmann, Einar, I jsk., Kiviranta, Onni I jsk., Sjöberg, Einar I jsk.

4. Toetavad liikmed, kes pole sooritanud toetusmaksu 1922. a. eest, tehku seda kl. kantseleis aprillikuu jooksul.

Valkonen.

Kohalik pealik.

3. Propaganda. Täiesti ettevalmistatud ja sõjaliselt osav mees ei täida oma paika täiesti, kui teda pole taga kihutamas õige ja sõjameheliselt vahva vaim. See on üks Soome kaitseliidu organisatsioonide juhtivaid põhimõtteid ja selleks kasutavadki malevate lehed osa omast ruumist. Äratus avitab hetkeks, sõnad ei aita ka palju, sest pikalisele Soome laadile tuleb otsida eesmärgi sügavamalt ja vajutada tähelepanusse. Oma maa ja miks mitte teistegi maade vanast ja uemastki ajaloost leidub ainet ja eeskujude enam kui küllalt. Kui maa haritlaskond, ülikooli rektorist alates ja alama külakooliõpetajaga lõpetades, kuulub kaitseliitu, pole puudus ka kirjutajatest. Malevate lehti ei loe ainult kaitseliitlased, vaid ka lugemata paljud teised, mille tõttu propaganda-poolle selleski suhtes on oma tähendus.

Malevate lehed ilmuvad kord ja kaks kuus. Lehekülgede arv vaheldub harilikult 38—48. Mõned lehtedest on tellitavad

ning hinnalt odavad, sagedasti ainult 5 mk. (umbes 50 Eesti mk.) aastas. Mõned lehed tellitakse kaitseleidiu arvel kõigile kaitseleidlastele. Teistes malevates saadetakse lehed ilma igasuguse maksuta kõigile maleva kaitseleidlastele. Sellest talitusviisist on see kasu, olgugi et kulud on suuremad, et iga maleva kaitseleidlane on teadlik oma kohustest ja kaitseleidiu puutuvaist üldiseisloomuga asjadest.

Läinud aastal otsustas kaitseleidiu organisatsioonide esitajate koosolek kutsuda ellu üldist nädalalehte kogu kaitseleidiu organisatsioonile. Leht algas ilmumist selle aasta algul ja sai omale nimeks „Hakkapeliitta“. Nimi on pärit vanade soomlaste ja eestlaste sõjahüüust: „Hakka peale!“ ja tarvitasiid seda Rootsi väkke kuuluvad Soome ja Eesti väeosad ju 30-aastases sõ-

jas 1618—48, arvatavasti isegi juba varem. Leht ilmub igal laupäeval vähemalt 36-leheküljelisena, sagedasti paksemgi — näiteks jõulunumber 140 lehekülge — ja ohtralt pildistatud. Igal numbril on teise-motiiviline, eriti selleks valmistatud kolme-värviline kaas. Lehe kaastöölisteks on kogu maa paremad nii sõja- kui ka puht ilukirjanikud. Et igatiüks jõuaks teda omale tellida, määrati tema tellimishinnaks vaid 52 mk. (520 Emk.) aastas, ehk üks mark (10 Emk.) number. Kohe algusest peale saigi leht valdavalt suure menu ja loetakse teda ka õige palju alalises sõjaväes, mille tegevust ta ka jälgib. Oma eriajakirja sõjaväel ei ole.

Üldiselt arvatakse Soome kaitseleidiu lehti levivat umbes paarsadatuhat aasta-käiku.

Leedu küttideliidu häälekandja „Trimitas“.

„Kaitse Kodu!“ kirjutanud T. Daukantas, Leedu kaitseleidiu ülem ja „Trimitas“ toimetaja.

Aastal 1919, kõige raskematel päevadel Leedu iseseisvusele, loodi Leedu küttideliit, kelle ülesandeks oli üldine relvastumine iseseisvuse kaitseks. 1920. aasta maikuu ilmus trükist küttideliidu häälekandja esimene number, pealkirja all „Trimitas“, see nimi vastas täiesti organisatsiooni sihtidele ja vaimule. Teine number ilmus 1920. aasta augustikuus, mille järele „Trimitas“ hakkas korrapäraselt ilmuma iga nädala neljapäeval, 32-leheküljelisena. Pärast seda, kui vaikisid suurtüki- ja püssipaugud, hakkasid küttid peale puhassõjalise tegevuse tegutsema ka kultuur-hariduslikul alal, mille tõttu muutus ka „Trimitas“ sisu, mis 1922. aastal määrati lõplikult kindlaks lugejate soovil, erilise ankeedi abil.

Et soetada alalisi kirjasaatjaid, organiseeris „Trimitas“ toimetus 1925. aastal pooleaastase kirjasaatjate kursuse, mis lõppis edukalt.

„Trimitas“ seisab väljaspool igasugu parteid ja peab silmas puhasrahvuslikke ideesid, ta on pühendatud eriti Leedu küttidele, kuid on ühtlasi kättesaadav ja kasulik kõigile Leedu kodanikele.

Peale „Trimitas“e“ ilmuvad järgmised puhassõjalised ajakirjad, mis samuti peavad silmas rahvusliku propaganda sihte ja seisavad väljaspool parteid:

1) Teaduslik-ajalooline ajakiri „Müsu Zinynas“, ilmub 1 korra kahe kuu jook-sul.

2) Leedu ohvitseride ajakiri „Kardas“, ilmub kolm korda kuus.

3) Leedu sõdurite ajakiri „Karys“, ilmub korra nädalas.

P. S. Selguse pärast toome ajakirjade nimed tõlkes, mis on järgmised:

- 1) „Müsu Zinynas“ — „Meie Teataja“.
- 2) „Kardas“ — „Mõök“.
- 3) „Karys“ — „Sõdur“.

Näidake oma tuttavatele „Kaitse Kodu!“ ja soovitage temale saata „Kaitse Kodu!“ talitusele Tallinnas 600 mk. või 300 mk. ja meie saadame temale „Kaitse Kodu!“ käesoleva aasta algusest või 1. juulist kuni aasta lõpuni.

Mida näitasid meile kaitseliidu Keila manöövrid?

Kui 5. septembril s. a. peetud Tallinna maleva „Iru manöövrite“ kohta kerkis küsimus, milleks neid nimetada, kas õppusteks või manöövriteks, siis Keila manöövrite kohta, mis leidsid aset 9. ja 10. oktoobril, ei saa kaht arvamist olla, need olid manöövrid sõna tõsisel mõttes. Kui arvult nii maa-alalt, millel nad arenesid, omandasid nad dimensioonid, mis ületasid kõik seni aset leidnud kaitseliidu õppused ja juba seega õigustasid manöövrite nimetuse.

Kuid siiski tuleks vast teha teatavaid korrigeerivaid muudatusi nimetuses. Teenides osavõtjate arvult, laialdaselt maa-alalt, millel nad arenesid, meie oludes vastuvaidlemata manöövrite nimetuse, omasid nad oma korralduselt, tegevuse ettevalmistuselt ja arenemiselt siiski rohkem õppuste iseloomu. Siin ei tahtud seevõrra kontrollida juhtide ja malevlaste teadmisi ja tegevust kui tahteti neile pakkuda võimalusi juhtimiseks ja tegutsemiseks võimalikult mitmekesisel, alati muutuvast lahingolukorras. Need õppused pidid kujunema kui juhtidele nii malevlastele suureks ja tõsiseks õppetunniks kodukaitse ettevalmistuse alal. See asjaolu aga tingis sootu teissuguse õppuste ettevalmistuse ja läbitöötamise ning seadis õppuste teatavatesse kitsamatesse raamidesse kui see oleks olnud harilikus manööver-olukorras. Loomulikult võeti seega juhtidelt, eriti vanematelt juhtidelt, teatav vabadus tegutsemisel, kuid seda jäi siiski küllalt, et iga juht oleks võinud avaldada oma initsiatiivi. Eriti nooremad juhid olid oma tegevuses täiesti vabad; nende tegevusvabadust ei piiranud muu kui üldine ülesanne.

Seda asjaolu siin eriti kriipsutades alla, tohiks olla Keila manöövrite kokkuvõttes esile toodav poolte ja väiksemate üksuste tegevus nende juhtide täiesti iseseisva olukorra hinnangu ja otsusetegemise tulemus.

Igasugustest õppustest, eriti aga sõjalistest õppustest, on tulu ainult siis, kui neid põhjalikult harutada läbi, kui uurida üksikasju, selgitada puudusi ja püüda jõuda selgusele nende puuduste põhjuste kohta. Mida üksikasjalisem on õppuste harutamine, seda rohkem sellest kasu osavõtjatele.

Loomulik, et seejuures satume tihtipeale puudustele, mis vajavad valgustamist mitte selleks, et kedagi „teha maha“, vaid selleks, et need puudused tulevikus enam ei korduks. Sellest seisukohast võetagu ka järgnevaid märkeid manöövrite tegevuse kohta.

9. ja 10. oktoobril peetud manöövrid olid suuremad, mis peetud kaitseliidus üldse. See tohiks olla küllalt põhjuseks, et neid võtta „Kaitse Kodu“ veergudel põhjalikumale arutamisele. Peavad „voolama trükimataojad“, peavad tekkima paberil sama ägedad vaieldused,

mõttevahetused tegevuse ja tegevuse otstarbekohasuse kohta kui see oli manöövrite ajal — siis kujunevad need manöövrid tõesti selleks suureks ja tõsiseks õppetunniks, milleks nad olidki nähtud ette.

I. Õppuste eesmärk.

Korraldatud õppused, nagu seda juba varemalt tähendatud, pidid pakkuma pealikuile juhtimise praktikat ja pidid andma malevlastele enam-vähem täielise ettekujutuse tõelisest lahingolukorrast, õpetades neid tegutsema igasuguseis, tihti muutuvais, välissõja tingimuses. — Sellest seisukohast välja minnes oli loodud olukord, mille tagajärjel pooled olid sunnitud võtma ette rännaku, korraldama rännakkaitses ja luure, pidama kohtamisi, pealetungi-, kaitse- ja taandumislahingut.

Õppuste korraldamisega tahteti ühtlasi osavõtjatele pakkuda võimalusi Tallinna ümbruskonnaga tutvumiseks, sest et selle maastiku tundmine tõsisel lahingolukorras omab erilise tähtsuse.

Iru manöövritel tutvunesid malevlased Tallinnast ida pool oleva maastikuga, Keila manöövritel — linnast lääne pool olevaga. Jääb veel uurida läbi paar suuna Tallinna ümbruses ja siis on Tallinna malev garanteeritud igasuguste ootamatuste eest, mida temale võiks tekitada oma ümbruskonna maastiku elemendi puudulik tundmine.

II. Õppuste ettevalmistusi.

Mida põhjalikumalt valmistatud ette ja mõeldud läbi igasugused õppused, seda tulutavamad on nad väljaõppe mõttes. See käib ka suurte taktikaliste õppuste, manöövrite, kohta. Kui need peavad kujunema tõsiseks õppetunniks neist osavõtjatele, siis nende käik, üksikud episoodid ja momendid peavad olema mõeldud läbi kõigis üksikasjus.

Õppuste ettevalmistusel manöövrite juhatusel tuli arvestada seejuures järgmiste elementidega:

1. Maastikuga. See pidi olema küllalt mitmekesine. Ta pidi olema hästi läbi-päätav, et mitte üleliigselt raskendada liikumist. Tegevusrajoon ei tohtinud olla liig kaugel Tallinnast. Tallinna tagasipääsu võimalused pidid olema soodsad.

Loeteldud nõuetele vastas kõige enam Tallinna ja Keila vahel olev maa-ala. Manöövrite tegevusala piirati laiuti ühelt poolt Pärnu maantee (arvatud kaasa), teiselt poolt Paldiski maantee (arvatud kaasa). Tegevuspiirkonda läbistasid tegevuse suunas Pärnu ja

Osa sinise poole ahelikust.

Foto Akel.

Paldiski maanteed, laiaroopaline raudtee ja hulk väiksemaid teid. Pärnu ja Paldiski maanteed olid omavahel ühenduses hulgaliste väiksemate põikteedega, mis kergendasid sidemepidamist manöövri tegevusriba paremal ja vasakul poolel liikuvate vägede vahel. Keila ja Tallinna vahel,

umbes poolel maai, läbistas manöövririba Hüüru jõgi, millel ülepääsud Hüüru, Alliku küla, Leemani talu ja Jälgimäe asunduse juures. Tegevusriba vasak pool oli kaetud metsaga — kinnine maastik; parempoolne osa sellevastu enamasti lahtine. Umbes 8. km. Keilast Paldiski maantee lähedal, Posti kõrtsi juures olev kõrg. 19,7 kujutas endast manöövririba kõrgemat osa. Maastik Vanamõisa ja Jälgimäe as. ümbruses oli soine.

Toodud lühike maastikukirjeldus näitab kujukalt maastiku mitmekesisust, mis omalt poolt aitas kaasa selleks, et õppused kujunesid mitmekesiseks ja huvitavaks.

Kaaluv põhjus.

„Leidsite paraja aja duraku löömiseks! Miks te edasi ei lähe?“

„Ei saa — Ants on raskesti haavatud ja mina olen täitsa surnud!“

2. Poolte moodustamisega. Et tegevust kujundada soovitavas suunas, selleks oli vaja paisata tegevusse hulk fiktiivseid üksusi. See tegi olukorra kahtlemata ühelt poolt keerulisemaks, kuid teisest küljest andis ta vanematele juhtidele võimalust praktiseerida olukorra hinnangut laiemas ulatuses.

Fiktiivseid üksusi tuli kasutada ka selleks, et rohelist poolt sinistele teha jõuliselt võrdseks. Kuna üks pooltest — sinine — astus tegevusse täiesti oma koosseisudega, tuli teisele poolele — roheline — anda juure kaitseväge-patarei, side- ja pioneer-meeskonnad. Viimast asjaolu tuleb eriti tervitada. Sarnased ühised õppused kasvatavad ja süvendavad ühistunnet, arendavad üksikest arusaamist, aidates seega kaasa tiheda koostöö tegemiseks kaitseväge ja kaitseliidu vahel igasuguses olukorras.

Poolte juhtidel tuli teha tegemist taktikaliste üksuste moodustamisega. Võttes arvesse, et siin tuli moodustada mitmest malevkonnast

Siniste poolle jalgratturid.

Foto Akel.

koosnevaid üksusi, kannatas selle all kahtlemata organisatsiooni ühtlus, raskendati juhtimine ja sellega on ka seletatavad nii mitmedki puudused tegutsemise alal. Ka siin tõestus, et „organisatsioon ei salli improvistasiooni“.

Üksuste moodustamisel näisid poolte juhid olevat pidanud silmas taktikalisi nõudmisi.

Iseäralisena paistab seejuures sinise poolle organisatsioon, kus malev koosnes neljast pataljonist, kompaniid aga kahest rühmast. On selge, et niisugune organisatsioon taktikaliselt ei ole õige.

Neljapataljonilise rügemendi vastu ei saa midagi öelda. See, ümberpöörduvalt, meie oludes oleks vast ehk soovitamagi kui kolmepataljoniline rügement, sest sarnane organisatsioon võimaldab juhil tugeva varu moodustamise, millega kaitsel tagatakse sügavus ja aktiivsus, pealetungil — löögihoog ja manööverimise vabadus.

Kahest rühmast koosneva kompanii organisatsiooni ei saa kuidagi pidada õigeks ja otstarbekohaseks. Seesugune organisatsioon seab kompanii ülemale alatasa nõudmise ette, lõhkuda oma organisatsioon, sest eriti meie oludes, kus meil kui kaitsel nii pealetungil tuleb tegutseda laial rindel, ei või meie endale kuidagi lubada 50% varu. Kaheühmalise kompanii juures organisatsiooni killustamine aga muutub mõeldamatuks, kui tahetakse tegutseda taktikaliselt õieti.

Kolmest pataljonist koosnev rügement ja kolmest rühmast koosnev kompanii oleks ka siin taktikaliselt kahtlemata olnud otstarbekohasemad. Siis oleks olnud ka kompanii pealikutel parem ja õigem juhtimise praktika.

3. Vahekohtunikkude võrgu loomisega. Iru manöövrid näitasid selgesti, et

õppusi on võimalik hoida teatavais raames ja anda õppustest osavõtjaile enam-vähem õiget pilti lahingtegevusest ainult siis, kui on tegutsemas rohkearvuline vahekohtunikkude võrk. Vahekohtunik, jälgides täpselt üksuse tegevust, mille juure ta määratud, ja pidades teravalt silmas vastase tegevust, peab looma olukorra, mis õige lähedane tõelikule lahingolukorrale.

See nõuab igalt kohtunikult suuri sõjalisi

V a n g.

„Tea mis seal staabis meiega tehakse?“
„Küll sa näed! Igatahes kaob sul isu tulevikus meie meeste vastu sõdima tulla!“

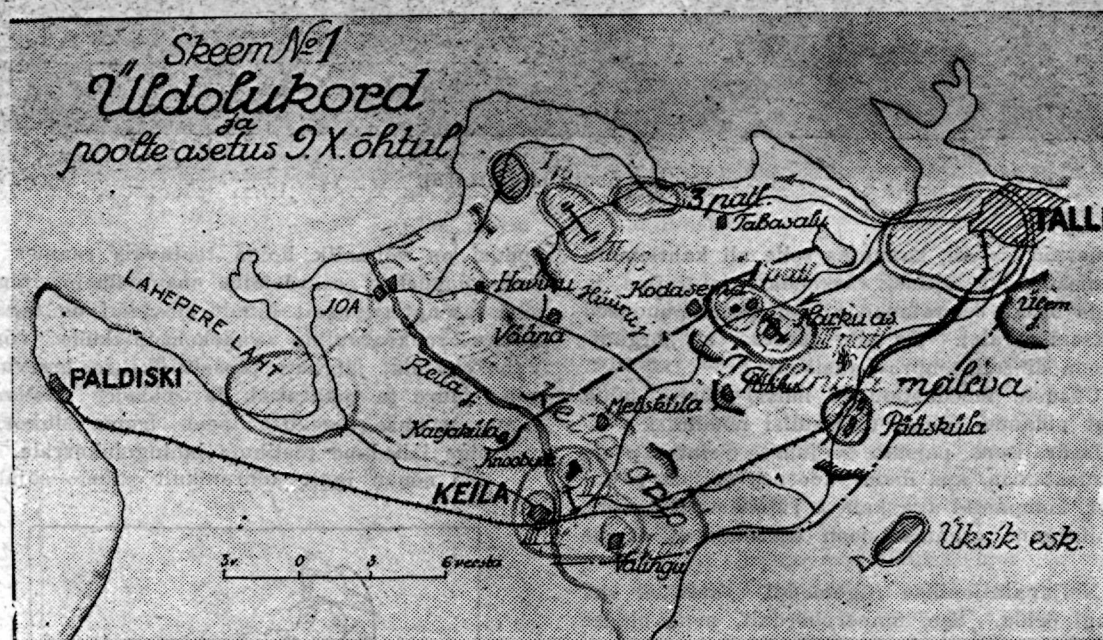
teadmisi, praktikat juhtimises ja erapooletut ning püüvat tööd. Vahekohtuniku amet on raskemaid manöövritel ja selleks on vaja eriti suurte kogemustega ohvitseri.

Sellest küsimusest saadi seekord üle kindralstaabi ülema, sõjaväe ühendatud õppeasutuste ülema ja 10. rügemendi ülema lahel vastutulekul, kes koos andsid 30 vahekohtunikku manöövrite juhatuse käsutada. Seesugune vahekohtunikkude arv võimaldas nende määramist iga kompanii juure, millega oli saadud kätte meie oludes maksimaalne vahekohtunikkude arv iga üksuse juures, sest ka kaitseväge manöövritel

9. oktoobril peale lõunat ligines roheliste laevastik Paldiskile ja saatis Lahepere lahes dessandi maale.

See dessant algas liikumist Keila ja Jõa m. suunas. Lahepere lahes jätkasid rohelised dessantvägede maalesaatmist.

Teadete saamisel roheliste vägede maaletolekust Lahepere lahes said Tallinna malev ja Tallinna garnisonis asuvad väeosad siniste vägede Tallinna grupi juhilt käsu: Lahepere lahes maaletoinud vaenlase dessanti likvideerida ja selleks Keila ning Jõa suunas tungida peale.

pole suudetud seni määrata vahekohtunikke väikesemate üksuste kui kompanii juure.

Vahekohtunikkude töö Keila manöövritel muutus eriliselt raskeks veel seeläbi, et nad tegutsesid mitte ainult vahekohtunikkudena, vaid ka nõuandjatena, õpetajatena.

Teisest küljest hoopis, millega tegutsesid kui üksikud mehed nii üksusedki, takistas ja raskendas tihtipeale manöövrite käigu hoidmist normaalsetes roobastes, millega ongi seletatavad paljud taktilised vead kui suuremisi nii väiksemisi raames. See küsimus viib meid manöövrivõimeldise küsimuse juure, kuid sellest teisalt.

III. Üldine olukord ja 1. päeva tegevus.

(Skeem nr. 1.)

Manöövriteks oli loodud õppuste juhatuse staabi poolt järgmine olukord:

Sinised on sõjas rohelistega.

Oktoobri algul roheliste vägede poolt Narva ja Petseri rindel ette võetud pealetungi katsed aeti siniste vägede poolt nurja.

Tallinna malev algas pealetungi mööda Paldiski ja Pärnu maanteed kell 16,30.

Roheliste eelosad jõudsid Keila jõe silla kohale kell 16,35 ja jätkasid liikumist Tallinna peale.

Nii siis, 9. oktoobril kell 16,30 algasid tegevust sinised Tallinnast ja rohelised Keilast. Seejuures oli sinistel puhas aktiivne ülesanne, rohelistel sellevastu 1. päeval ja ööl vastu teist tegevuse päeva enam passiivne: nad pidid looma sillapea Keila sillale Valingu ja Knoobuse asunduse joonel, pidades silmas edasilikumise võimalusi Tallinna peale järgmisel päeval. Üldises kokkuvõttes siiski mõlemal poolel pealetungi ülesanded. Need ülesanded dikteerisid siis ka mõlemale poolele tegevuse esimeseks päevaks ja 9./10. okt. ööks.

Poolte tegevus kujunes seejuures järgmiseks: Sinised — Tallinna malev — algasid liikumist Tallinnast kahes kolonnis: ühe pataljoni, millele antud juure 2 rühma raskeid kuulipildujaid ja 1 rühm jalgrattureid, mööda Pärnu maanteed, peajõududega (3 pataljoni, pata-

Siniste ratsasalk.

Foto Akel.

rei, klp. kompanii, jalgratturite kompanii, sidek-do) — mööda Paldiski maanteed. Mõlemale kolonnile oli määratud oma ülemad, kolonnide üldist tegevust juhtis maleva pealik, kes ise liikus parempoolse kolonni avangardi juures mööda Paldiski maanteed. Nii siis siniste peajõud on koondatud nende paremale tiivale ja juhi idee nähtavasti — moodustada pealetungi raskuspunkt oma paremal tiival.

Sinise poole juhile oli erilise tähtsusega Hüüru jõe ülekäikude kiire valdamine, et sellega tagada takistamatut edasilikumist järgmisel päeval.

Seda ülesannet sinise poole juht otsustas täita kõvendatud luuresalga väljasaatmisega. Sinise poole juhi käsul, 1. pataljoni ülema korraldusel ja jalgratturite ning klp. kompanii osavõtul saadeti välja kahest veoautodele asetatud jalgväe-rühmast, 2 rask. klp. ja 1 jalgratturite rühmast koosnev luuresalk, pealik H. juhatusel, ülesandega, takistada vaenlase liikumist üle Hüüru jõe joone ja tagada sellega parempoolse kolonni takistamatut liikumist.

Teine kõvendatud luuresalk saadeti välja vasakpoolse kolonni ülema korraldusel.

Need kõvendatud luuresalgad jõudsid kella 18,30 paiku Hüüru jõe joonele. Hüüru asunduse juures ja Pärnu maanteel läksid nad jõest üle ja asusid kaitseseksikorda, kuna Alliku küla ülekäigud olid juba roheliste poolt vallutatud ja sillad purustatud. Neist üleminek oli võimalik ainult peale seda, kui vaenlase luuresoad sealt olid löödud tagasi.

Kõvendatud luuresalkade ja avangardide kattel siniste peajõud liikusid mööda Paldiski ja Pärnu maanteed Keila poole. Kella 19 paiku

saabus siniste vägede üldjuhilt käsk, milles oli öeldud, et sinistel 7. okt. jõududega üle Hüüru jõe joone mitte minna; öösi toimetada ainult intensiivset luuret.

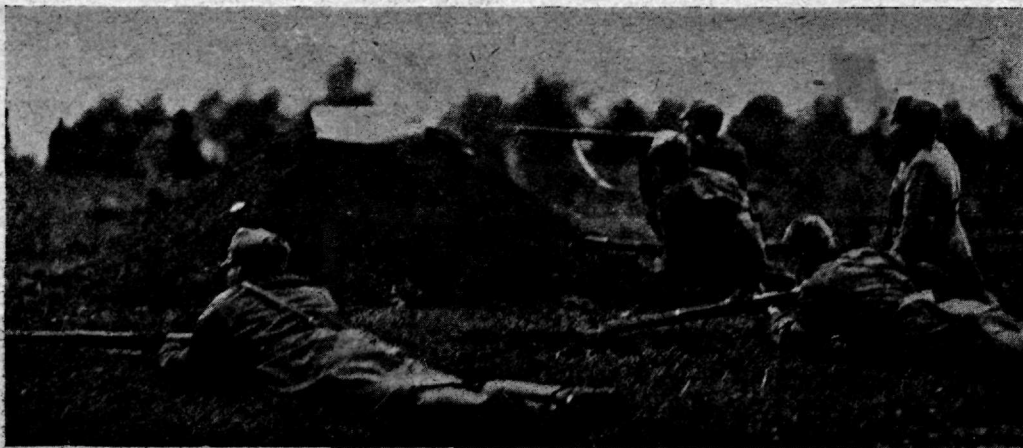
Saadud käsu põhjal asuvad sinised ööks

Salasõna.

„Ütle salasõna, muidu läbi ei laset!“

„Mis salasõna ma tea, ega ma mõni soolapuhaja põle — tahtsi ainult oma Priidule natuke kehakinnitust viia, eks see sõdimine võta südame vesiseks!“

Kartulikühi pakub varju vastaspoole eest.

Foto Akel.

peajõududega Harku ja Pääsküla rajooni, eel- osad ees Hüüru jõe joonel. Ees-luure vaenlase seisukohtade kindlakstegemiseks.

Samal ajal rohelised, minnes üle kell 16,30 eelosadega ja kell 17 peajõududega Keila jõest, püüdsid samuti vallutada Hüüru jõe üle- käike, sest ka neile olid nad järgmise päeva pealetungi jätkamiseks tähtsad.

Kuna roheliste peajõud saavad käsu asuda sillapea positsioonile Valingu as., Alliku, Sara- piku, Knoobuse joonele, valve positsiooniga ees joonel kõrg. 19,48, Müldri, kõrg. 16,84, kõrg.

Peale rasket tööd.

„Tosin vaenlasi maha notitud, sama palju vangi võetud — nüüd võib natuke keha kinnitada ja loorberitel puhata!“

13,87, püüab roheliste juht samuti kõvendatud luuresalgaga, mis koosneb ratsa- ja jalgväe osadest, vallutada Hüüru jõe ülekäike.

Astudes kell 16,35 Keilast välja, pidi rohe- liste kõvendatud luuresalgal olema võimalik val- lutada enne siniseid Hüüru ülekäiku, kuid seda ei sündinud. Roheliste luuresalk jõudis kella 18 paiku Pühaküla ja Alliku jaama vahele ja tegi seal pikema peatuse.

Paldiski maantee oli seega täiesti valveta, tee roheliste pea- jõudude asukohta vaba. Roheliste luuresadadel läks küll korda vallutada Alliku üle- käike ja purustada sillad, kuid siniste avangardi osade päralejõudmisel löödi nad Allikust välja ja nii siis on sinised 9. okt. hilja õhtul terve Hüüru jõe joone kiskunud oma valdkonda.

IV. Õpiseid esimese päeva tegevusest.

a) Juhtimine.

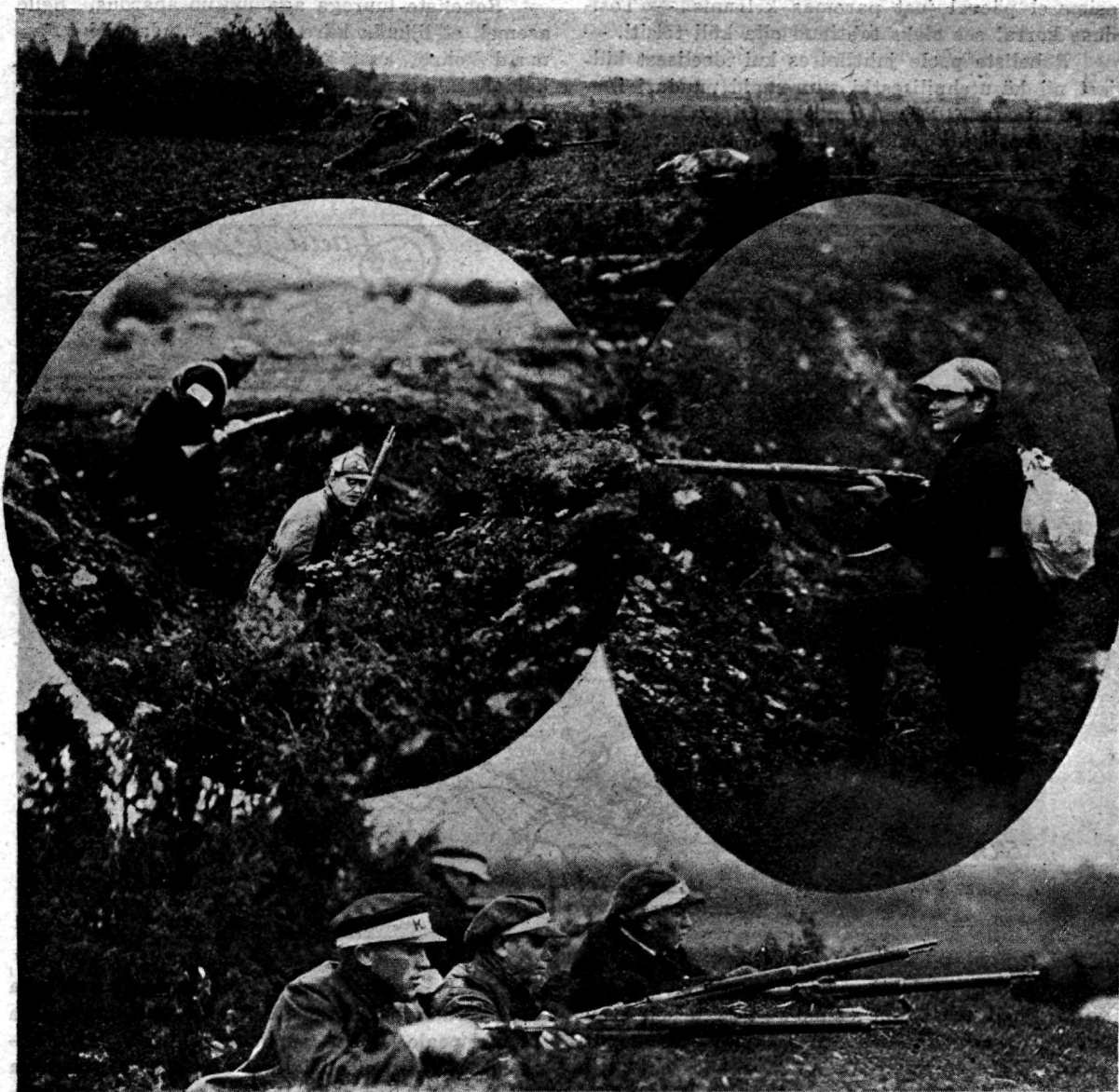
„Juhtimise aluseks on ülesanne ja olukord.“ Ülesandest ja olukorra hinnangust tekib juhi ot- sus, mis väljendub tema poolt välja antud opera- tiivkäsus. —

Sellest seisukohast hinnates sinise ja rohe- lise poolte juhtide tegevust peab konstateerima, et mõlemad juhid tegid olukorras, millel neil tuli te- gutseda, üldiselt õige otsuse, hinnates õieti kui maastiku iseäraldusi, ilmastikku, nii vaenlase te- gevustki ning andes sellele vastavalt oma käsud.

Sinise poolte juhi rännaku korraldust juhtimise tehnilisest seisukohast tuleb pidada õigeks: pan- nes liikuma oma jõud kaht teed mööda määrab sinise poolte juht neile kummalegi oma ülema, jättes mõlemate kolonnide juhtimise ja nende te- gevuse kokkukõlastamise enda kätte. Liikudes võrdlemisi laial rindel määravad mõlemad kolon- nid omaette avangardid. Ka seda tuleb pidada igati otstarbekohaseks, eriti meie oludes.

Konstateerida tuleb aga teatavat ebakindlust sinise poole juhi manöövri idees. Siniste vägede grupeerimine 9. okt. liikumise algul lasi oletada, et sinise poole juht annab pealöögi oma parema tiivaga.

vägede ümbergrupeerimine mööda Hüüru jõe paremat kallast, mööda halbu teid, vaenlase kahurväe tule all, võinud kujuneda väga raskeks. — Seejuures maastiku olud tingisid, et vaenlasele antakse pealööki tema parema tiiva pihta, laia-

Ülal: roheliste kaitsepositsioon. Vasemal: sinised ilmasõjaaegseid kaevikuid kasutamas. Paremal: roheline malevlane ilmasõjaaegses kaevikus. All: püssilaadimine pärast kogupauku.

Hiljem aga, järgmisel päeval, näeme sinise poole raskuspunkti ümberpaigutamist vasakule tiivale. On ju õige, sellega võis saada viidud vaenlane löögi raskuspunkti kohta eksiarvamisele, kuid teisest küljest oleks see kergesti võinud muuta sinistele saatuslikukski.

Nimelt juhtumusel, kui sinistel poleks läinud korda Hüüru jõe joont võtta enda alla, oleks neil

roopalise raudtee rajoonis. Seejärel oleks pidanud algusest peale selgesti väljenduma ka siniste juhi manöövriidee, anda lööki vasaku tiivaga, ja sellele vastavalt oleks pidanud olema ka vägede jaotus esimesest silmapilgust peale.

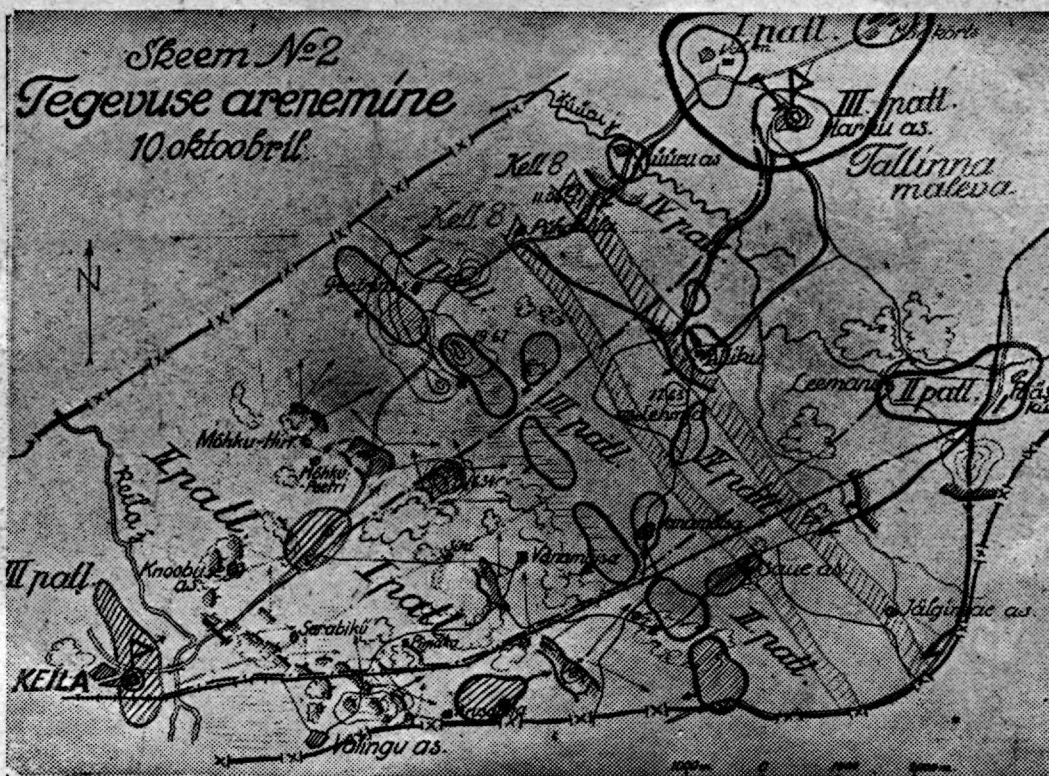
Selge ja kindel otsus, viidud läbi energiliselt ja kavakindlalt — sunnib vaenlasele peale meele tahte, kuna ümberpöörduvalt talitamine vaenlase

tegevusele vastavalt kisub meilt võidupandi ja sunnib meid alistuma tema tahtele. Kuid kuuldavasti oli tingitud siniste peajõudude liikumine mööda Paldiski maanteed parematest korteritesse paigutamise võimalustest Harku rajoonis ja sellega tuleb vast ehk seletadagi peajõudude liikumist esimesel päeval just paremas kolonnis. — Tõsise korral see oleks tohtinud olla küll teisiti. —

Roheliste poole juhtimises kui ideelisest küljest nii käsutehnolisekski suuremaid puudusi ilmsiks ei tulnud. Rohelise poole juhi käsk väljendas selgesti seda „mida juht tahab ja mis ta sealjuures on teinud ülesandeks alluvale“ (Aj. eesk.

tavad nad oma peajõude rindelt ja püüavad vallutada ööks kõik edaspidiseks tegevuseks tähtsad punktid. Siniste luureüksusel läheb see korda ja ta moodustab õhtul temale määratud joonel katte, mille taha roheliste luurel ei lähe korda heita pilku.

Roheliste luurega aga juhtub äpardus. Selle asemel, et liikuda kiiresti ja vallutada tähtsaimad kohad, kust kõige enam oodata vaenlast, kaldub ta kõrvale peategevussuunast ja peatub kohal, kus kõige vähem oodata vaenlase ilmumist, sest luuresalga ees on raskesti läbikäidav jõgi ja soo; Paldiski maantee aga on täiesti valveta ja

jalgv. II osa projekt). Ta orgaaniliselt kasvas välja, ühelt poolt ülesandest ja teiselt poolt sellest olukorrast, milles juhil tuli tegutseda. Kui tegevus siisk ei arenenud vastavalt juhi monöövri ideele, siis ei olenenud see mitte juhust, vaid sootu erelistest tingimustest.

b) Luure organiseerimine.

Luure üksuste moodustamine jalgrattureist, ratsaväe osadest ja kiiresti liikuvast, autodele asetatud jalgväest osutus igati otstarbekohaseks. Mõlemad pooled, hinnates õieti Hüüru jõe mõju edaspidisele tegevuskäigule, otsustavad neid kiires korras vallutada, milleks moodustavadki kõvendatud luureüksused. Need luureüksused tegutsevad täiesti vastavalt nõuetele, mis seatud niisuguste üksuste tegevusele: liikudes oma vägede ees ka-

oleks tarvis olnud siniste luuresalgal avaldada ainult vähegi aktiivsust või vähemalt luuresalga ülemal peale Hüüru asundusse jõudmist ja kaitseseisukorda asumist isiklikul algatusel saata välja väiksemgi luure, et rohelise luuresalga eksitus oleks võinud kujuneda kui just mitte roheliste Keila grupile, siis vähemalt luuresalgale endale saatuslikuks. — (V. skeem nr. 3).

Esimese päeva tegevuses väljendus peasjaliselt vanemate juhtide tegevus, nende taktikalised vaated, nende juhtimise oskus. Kui siinkohal lühidalt kokkuvõetult hinnata nende tegevust, siis peab tunnustama — see oli hea. Juhid tundsid end täiesti seisukorra peremeestena: ei juhtimine ega käsundmine ei muutunud neile üle jõu käivaks, asjalikult ja olukorrale vastavalt anti

käske. Ka viimased tundusid tildiselt täpsetena, selgetena, nii et nende järgi talitamine ei kutsunud esile mingit arusaamatust.

Harilikult oleme harjunud kuulma, et seesugustel manöövritel mitte alati ei lähe kõik nii libedasti ja ladusasti kui see vast läks Keila manöövrite esimesel päeval.

Tekib küsimus, millega see seletatav?

Otsides sellele vastust, peame vist küll kõigepealt peatuma nendel põhjalikkudel ettevalmistustel, mida tegid sel ajal vanemad juhid. Ülesande lahendus esialgu kaardil, siis maastiku isiklik luure, sellele järgnev pealike väljasõit maastikule, ülesande läbimängimine väiksemate üksustega samal maastikul, vastavate määrustikude ja kirjanduse uurimine — kõik see aitas

sattus sama roheliste luuresalga peale, kes veidi varem oli teinud katseid Hüüru vallutamiseks. — Nende kahe luuresalga vahel kujunes äge lahing: sinised püüdsid vallutada maksu mis maksab Posti kõrtsi ja selle juures olevaid kõrgustikke ühes vanade veneaegiste kaevikutega, et sellega luua järgmiseks päevaks soodsamaid edasiliikumisevõimalusi oma peajõududele; rohelised püüdsid seda aga omapoolt takistada.

Samm-sammult rohelisti tagasi surudes läks sinistel korda hommikuks jõuda välja Pühaküla jooneni, kuid siit nad enam edasi ei jõudnud.

Alliku juures läks sinistel korda öösi tungida üle jõe ja vallutada Alliku küla. Siniste luure käis Vanamõisas ja Saue jaamas.

Moment lahingust raudtee ääres. Rohelised kaitses.

Foto Akel.

kaasa selleks, et juhid õppuse päeval olukorras kergesti orienteerusid ja suuremat tähelepanu võisid pühendada oma käskude täitmise kontrolllemisele.

Samasugune põhjalik ettevalmistus, nagu ta oli tehtud sinise ja roheline juhtide poolt, väärrib järeleaimamist igasuguse õppuse korraldamisel kaitseliidus.

V. Tegevus 9./10. oktoobri ööl.

Mõlema poolte juhtide korraldusel pidi öö jooksul leidma aset intensiivne luuretegevus. Seda mõlemad pooled tegidki. Siniste pahemal ja roheliste vasakul tiival muutus luuretegevus seevõrra intensiivseks, et ta kaotas luuretegevuse iseloomu sootu ja kujunes täieliseks öiseks lahinguks.

Jäädes Hüüru mõisa vallutamisega õhtul hiljaks, püüdis roheliste luuresalk oma viga parandada öösi ja tegi õhtupoole ööd katseid vallutada Hüüru asundust. See ei läinud temal aga korda. Sellevastu natuke aega hiljem siniste luure püüdis läheneda roheliste eelpostide joonele, kuid

VI. 2. päeva tegevus. (Skeem nr. 2).

Õppuste teine päev algas seega, et mõlemad tegutsevad pooled said oma juhtidelt pealetungi-ülesanded. Roheliste Keila grupp pidi algama pealetungi nii, et kell 8 minna üle joonest: Saue asundus, Lehmja, Pühaküla. Temal oli ülesandeks siniste eelosad tõrjuda üle Hüüru ja sellega tagant järele liikuvatele osadele kergendada jõe forsseerimist. — Rohelised algasid pealetungi kahe pataljoniga esijärgus ja kolmandaga (fiktiivne) teises järgus. — Kompaniid, mis asusid öösi eelpostide joonel, pidid liikuma esijärgu pataljonide teises järgus. Roheliste liikumist kattis juba öösi Pühaküla joonele välja saadetud luuresalk.

Ka sinised algasid 10. okt. hommikul pealetungi. Neil oli ülesandeks alata liikumist nii, et kell 8 minna üle joonest: kõrg. 11,06 Alliku, Jälgimäe as., vallutada Keila alev ja jätkata liikumist Lahepere peale. — Sinised tungisid peale kolme pataljoniga esijärgus ja ühe pataljoniga teises järgus. Varupataljon, mis algul

liikus rinde keskpaigas, sunniti pärastpoole enam vasakule tiivale.

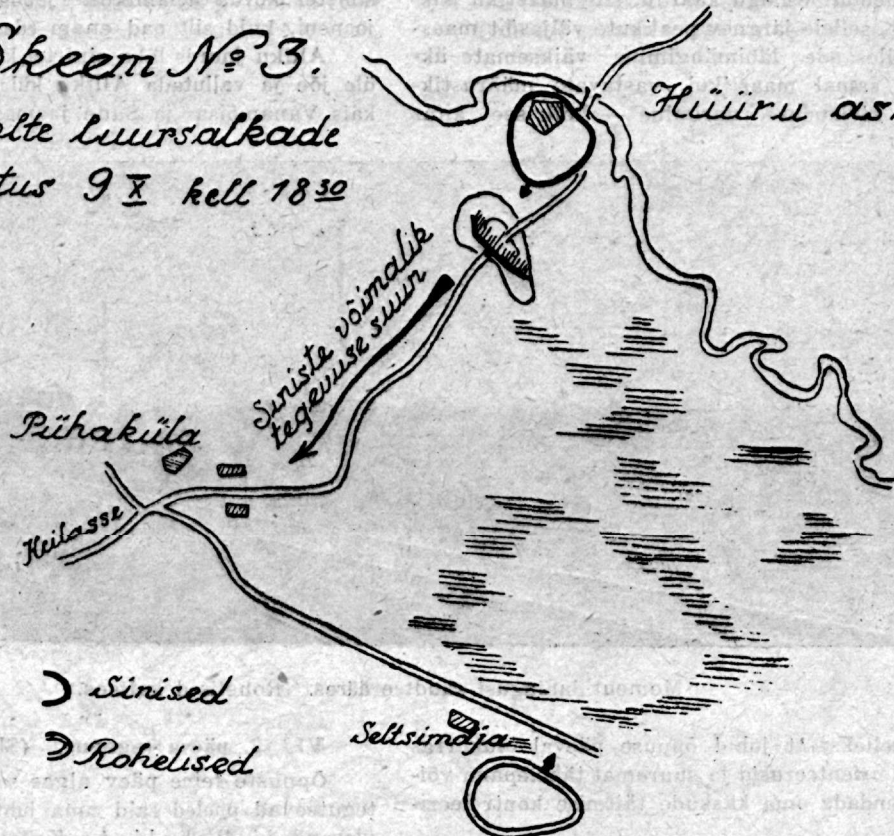
Sinised läksid täpselt kell 8 üle kõrg. 11,06 Alliku, Lehmja joonelt ja jätkasid liikumist Keila peale. Rohelised olid oma liikumisega jäänud veidi hiljaks ja kui nad kell 8 liginesid Paldiski maantee rajoonis Pühakülale, olid siniste osad juba tugevas tulevahetuses Pühaküla juures asuva roheliste luurega.

Rohelised, jõudes kõrg. 19,7-le, nägid Pühaküla juures oma luureosaid taandumas. Nende

kil ajal korda liikuda edasi. Sellesse järku kuulub väike episood, mis jättis tervest õppuse käigust võib olla kõige ilusama ja tõetruuma lahingumulje ja mis tõestas, kui tähtis on lahingukorras iga väiksemagi üksuse ja iga üksiku mehe initsiatiiv.

Nagu tähendatud, olid sinised paremat kätt maanteed, Posti kõrtsi juures, lähenenud rohelistele, kes asusid vanades kaevikutes, umbes kolmesaja sammuni. Siit edasiliikumist takistas lage maastik ja vaenlase raske ja kerge klp. tuli.

Skeem № 3.
Poolte luursalkade
asetus 9 X kell 18³⁰

kannul liikusid sinised. Selle asemel, et sel momendil õieti kasutada ära maastiku iseäraldusi kõrg. 19,7 rajoonis, kus asusid vanad veneaegsed kaevikud hea laskevõimalusega vaenlase poole, ja neil asuda kaitseseisukorda, liikusid nad edasi, toetuseks oma luureosadele. See pidi kujunema rohelistele saatuslikuks. Lagedal väljal ei suutnud nad energiliselt panna vastu pealetungivatele sinistele ja olid sunnitud taanduma. Momenti kasutasid sinised ja murdsid roheliste kannul kõrg. 19,7 asuvasse kaevikusse. Siniste kallal tung õnnestus, kuid nad kandsid seevõrra suuri kaotusi, et tegevus siin vahekohtunikkude poolt pandi seisma pooleks tunniks.

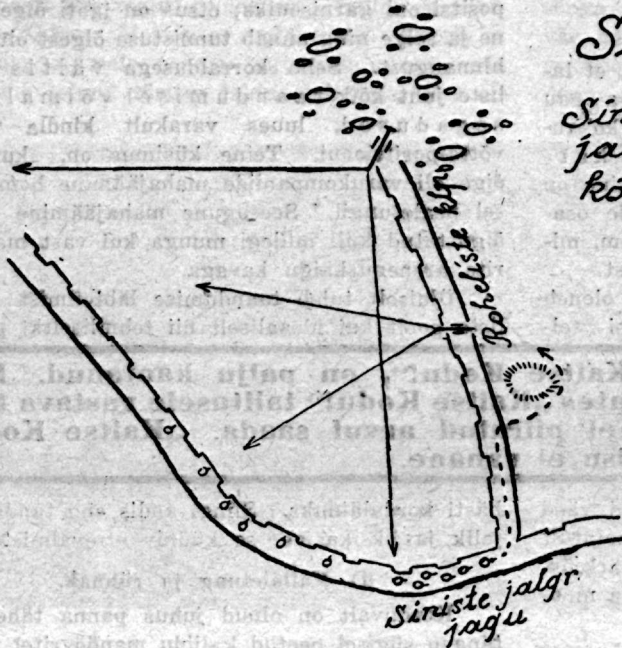
Paremat kätt maanteed liikuv roheliste kompanii oli hinnanud õigemini maastiku iseäraldusi ja oli asunud aegsasti kaitseseisukorda vanadesse veneaegistesse kaevikusse. Nende ees rauges siniste kallal tung ja neil (sinistel) ei läinud ti-

Ka pealetungiv siniste laskurjagu asus vanas kaevikus. Laskurjao ülem (jalgratturite kompaniist), toimetades isiklikult ees- ja kõrvaloleva maastiku luuret, silmas kaevikut, mis viis otse vaenlase asetuse tiivale. Sellesse kaevikusse suunis ta oma jao ja kallaletungiga tiivalt sundis taanduma kogu kompanii. — „Jaoülem otsustas lahingu“. (V. skeem nr. 4.)

Pühaküla, Lehmja, Saue asunduse joonel aset leidnud kohtamislahingu tagajärjel olid rohelised sunnitud taanduma. — Nad tegid seda suure kavakindlusega ja täiesti korralikult, vaatamata sellele, et sinised neile energiliselt järgnesid. 9./10. oktoobri õösi roheliste vägede eelpostide joonel asunud kompaniid ei suutnud end veel koondadagi ja edasiliikumist alata, kui juba tuli roheliste poole juhi käsk end tõmmata tagasi ja Valingu as., Alliku, Saraleiku, Knoobuse as. joonel asuda kaitseseisukorda. — Roheliste kompa-

niid, kes kohtamislahingut kaotades olid sunnitud taanduma, taandusid otsemat teed Valingu as. — Knoobuse as. joonele. Nende taandumist katsid kaks kompaniid, kes juba eelmise päeva õhtust saadik asusid kõrg. 19,48, Möldri, kõrg. 16,34, kõrg. 13,87 joonel.

Kella 10 paiku ilmusid sinised roheliste eelpostide positsiooni ette ja algasid selle ründamist. Suunides oma peajõud eelpostide vastu läks sinistel loomulikult korda neid ilma suurema vaevata sundida taandumisele. Nad taandusid peavastupanupositsioonile ja asusid seal varusse.

Skeem №4

Siniste jalgratturite
ja tegevus Posti
kõrtsi juures.

Sinised, kistud kaasa taanduvast vaenlasest, liikusid kiires korras edasi.

Kella 11 paiku ilmus siniste vasak tiib umbes 1½—2 km. kaugusel vaenlase peavastupanupositsioonist asuva metsa servale ja algas aegaviimata kallaletungi, ilma et oleks võtnud aega end korraldada või toimetada vaenlase positsiooni luuret.

Siniste patarei isegi ei olnud veel suutnud asuda positsioonile ja nii algas siniste kallaletung — ilma luuret toimetamata, ilma kahurväetule toetuseta.

Alles hiljem, kui vasakul tiival siniste rünnak kohati juba raugenud ja tagasi löödud, tuli siniste pealöökk raudtee suunas.

Selle löögi tagajärjel murti sisse roheliste sillapea positsiooni ja vaenlane oli sunnitud sealt taanduma. Flankeeriva pealetungiga oleka loo-

mulikult vastupanu sillapea vasakpoolses osas murtud juba varemalt, kuid vahekohtunikkude vahelesegamisega takistati seda. Seetõttu langes sillapea vasakpoolne osa alles kella 13 paiku samuti siniste pealetungiga rindelt. Valingu, Knoobuse joon vallutatud, lõppis manööver.

VII. Õpiseid 2. päeva tegevusest.

a) Juhtimine ja isiklik algatus.

Pühaküla juures aset leidnud kohtamislahingu episoodid viivad meid uuesti tagasi lahingu juhtimise küsimustele. On ju tõsiasi, et kohtamis-

lahingus väejuht tagab oma mõju sellega, et ta oma koha valib küllalt kaugemale ette (üh. väeliik. juht. ja lahing § 257), kuid sellest ei tohi võõrilt saada aru; see ei tähenda veel sugugi, et iga juht, näiteks pataljoni ülem, isiklikult rünnakust võtaks osa esijoonel.

Patüli käsutuses olevate relvade, nagu miinipildujate, r. klp., saatesuurtükkide (normaaloludes muidugi) tegevusse panemine, jalgväe kompaniide tegevuse juhtimine jne. nõuavad patülit rohkem kui isiklikku eeskujut, ja see tingib, et patül lahingu ajal asuks siiski rohkem tagapool; tema normaalne asupaik on esi- ja teises järgus töötavate kompaniide vahel, seal, kust temal kõige parem juhtida lahingut.

Muidugi ei eita see veel sugugi, et patül erakorralistel juhtumistel ka eeskujuga mõjuks ja

juhiks. Siniste rünnakul Pühaküla juures aga niisugust vajadust kindlasti ei olnud.

Kujuka näitena sellest, kui tähtis on lahingus iga üksiku mehe isiklik algatus ja kui otsustavalt see võib mõjuda kogu lahingu käigule, esineb jalgratturite jao pealiku tegevus vaenlase lahtise tiiva ründamisel Posti kõrtsi juures. — See näitab, kui tähtis on eriti meie oludes, et iga üksik mees omaks põhjaliku sõjalise ettevalmistuse, mis temal võimaldaks iseseisvat tegevust igas, ka kiiresti muutavas lahingolukorras. — Üksikmehe hea väljaõpe on üksuse eduka tegevuse alus.

b) Taandumine.

Kui juht tõsise kaalumise järele leiab, et lahingul ei ole mingit väljavaadet otsustava edu peale ja ta tekitab kaotusi, mis ei ole kokkukõlas saavutatavate tagajärgedega, siis katkestab ta lahingu. Lahingu katkestamine on harilikult kõige kergemalt teostatav peale osalist edu. Tema teostamine on seda kergem, mida enam õnnestub varjata selle kavatsust.

Taandumise korrapärane läbiviimine oleneb sellest, kuivõrra põhjalikke ettevalmistusi sel-

mine üle lageda heinamaa, Posti kõrtsi ja Mõhku-Peetri talu vahel, nelle võinud muutuda hävitavaks.

8) Taanduvate vägede vastuvõttepositsiooniks kujunes sama positsioon, mis oli õõsi roheliste eelpostide jooneks. Sel joonel asunud varud (2 kompan.), kelledel oli käsk hommikusel pealetungil liikuda esijärgus pataljoni varuna, ei olnud liikumist veel alanudki, kui juba tuli taandumiskäsk.

Siniste poole juht kasutas kujunenud olukorda ja määras need kaks kompaniid vastuvõttepositsiooni garnisoniks; otsus on igati õige, lihtne ja selge ning annab tunnistuse õigest olukorra hinnangust. Selle korraldusega vältis roheliste juht kõik taandumisel võimalikud segadused, luues varakult kindla vastuvõttepositsiooni. Teine küsimus on, kuivõrra õige oli varukompaniide mahajäämine hommikusel pealetungil. Seesugune mahajäämine ei ole õigustatud küll millegi muuga kui vast manöövririte arenemiskäigu kavaga.

Üldiselt tuleb taandumise läbiviimist roheliste poolt kui ideaaliselt nii tehniliseltki pidada

Kes siitamaani pole lugenud „Kaitse Kodu“, on palju kaotanud. Kuid seda saab veel hääks teha, saates „Kaitse Kodu“ talitusele vastava tellimise. Kõiki numbreid on veel piiratud arvul saada. „Kaitse Kodu“ sisu ei vanane.

leks suudab teha vanem juht. Taanduvad väed lähevad esialgu laial rindel ja sügavuti jaotatult tagasi. Siis juhitakse üksikud üksused järkjärgult nende määratud taandumisteedele ja moodustatakse rännakkolonnid.

Taanduvate vägede varud asuvad harilikult vastuvõttepositsioonile, millel nad kaitsevad peajõudude korrapärast taandumist ja uutele positsioonidele asumist. Nemad järgnevad siis viimase järelkaitsena uuele positsioonile. Paigale jäävad ainult julged patrullid, kes taanduvad ainult samm-sammult. Kui vaenlane tungib ägedasti järele, siis on nõutav tugevam vastupanu, kuigi see ähvardab tunduvate kaotustega.

Roheliste taandumisel peale kohtamislahingu kaotamist võib panna tähele järgmisi iseärasusi:

1) Roheliste juht, nähes, et temal pealetungil ei ole edu ja teades, et ka roheliste peajõudude poolt esialgu ei ole oodata toetust (manöövririte juhatusel poolt täiendavalt antud olukord), otsustab lahingu katkestada ja taanduda positsioonidele, mis olid valmistatud ette juba eelmisel ööl.

2) Osaline edu kõrg. 19,7 ja Posti kõrtsi juures, mille saavutasid rohelised seega, et sünnitasid pealetungivale vaenlasele suuri kaotusi, mille tagajärjel nende esialgne liikumine pandi seisma, võimaldas rohelistele korralikku taandumist. Poleks neil olnud seda edu, oleks taandu-

hästi kordaläinuks. Siingi andis end tunda põhjalik ja üksikasjadesse küüniv ettevalmistus.

d) Kallaletung ja rünnak.

Korduvalt on olnud juhus panna tähele, et tänavu sügisel peetud k-liidu manöövril ja õpustel kõik eelmine tegevus kuni kallaletungi ja rünnakuni on arenenud enam kui rahuldavalt, tähtipeale isegi hästi. Kuid niipea kui on tegevus jõudnud kallaletungifaasini, kipub ta vägisi minema sassi. See on moment, kus juhid kaotavad käest juhtimise ja mõju meeskonnale, kus terved suured üksused, koondatud tihedateks, katkestamatuteks ahelikudeks, alistudes ainuüksi tahtele „kiiremini saabuda vaenlasega rind rinna vastu“, vahetpidamata rühivad vaenlase poole, ignoreerides vastase tuld, maastiku kasutamist, oma raskete jalgväre relvade ja kahurväre tulitoetust, ja isegi vahekohtunikkude otsusi.

See on nähtus, mis kipub vägisi tühistama kõige väärtuslikuma osa kogu manöövri õppusest — tulivõitluse vaenlase jalgväre raskete ja kergete relvade tulipiirkonnas.

Sarnane massis kallaletung pea ilma mingi tulitoetuseta, mööda lahtist maastikku on nüüdisaja ja moodsate tulirelvade juures enam kui mõttetu.

On ju tõsiasi, kõigist lahingutegevusest pealetungil on kallaletung ja rünnak, mida tuleb teos-

tada vaenlase mõjuvaima tule piirkonnas, kõige raskemad ja nõuavad niihästi häid ja otsustamisvõimseid juhte kui ka üksuste ja iga üksiku mehe põhjalikku ettevalmistust selleks tegevuseks.

Kõigepealt nõuab see tegevus tugevat ja kõikumatu lahingdistsipliini. Lahingdistsipliini tunnusteks manöövritel on: „tähepanelikkus ja hoolsus kõigi käskude ja ülesannete täitmisel, mis loob lahingväljadel manöövritelgi lahingolukorra“. Tõetruude lahingpiltide kujutamist kallaletungi faasis raskendab manöövritel kõigepealt ühe teguri puudumine, millel on põhipanev tähtsus sõjas, s. v. vastase tuli. Ometi ka manöövritel meie peame tegutsema, nagu seda oleksime teinud tõsisel lahingolukorras, sest ai-

Viimane juhtimisviis on olnud tarvitusel pea kõikidel kaitseliidu õppustel ja on annud alati häid tagajärgi.

Tuleb meelestada — jalgväe liikumine kallaletungi-faasis on võimalik ainult tule toetusel. Jalgväe ja kahurväe tegevust ei või lahutada ajalt ega ruumilt.

Viimase põhimõtte vastu patustati eriti viimastel manöövritel rohkesti. Näide: sinised oma vasakul tiival asuvad kallaletungile siis, kui nende patarei alles positsioonile asumata ja seega jalgväe oma tulega toetada ei saa. Jalgväe edasiliikumine kallaletungi-faasis sünnib jagadena, mitmete või üksikute meeste järkjooksudena. Kuna üks jagu tormab edasi, hoiavad naa-

Roheliste viimane kaitsepositsioon.

Foto Akel.

nult siis on neist õppustest kasu. Seepärast kaitseliidu talvine õppeperiood olgu pühendatud sügisestel manöövritel ilmsikstulnud puuduste kõrvaldamisele. Erilist tähelepanu väärigu seejuures lähidamaa tulivõitlus.

Seejuures peetagu kõigepealt silmas, et kallaletungil peab käima ees luure, võimalikult juhi isiklik luure. Seda senistel õppustel kuski näha ei olnud. Juba kallaletungi lähtealusele liginemisel lähevad juhid ette, et luurata liginemisteid ja valmisseadmiskohti. Viimased peavad olema hästi varjatud vaenlase maapealse ja õhuvaatluse eest.

Lähtealusele asumisel ei ole sugugi nõutav, et kõik väeosad asuksid tingimata ühel joonel. Seni on püütud sellest liig tardonult pidada kinni. Kinnisel maastikul ja selguseta olukorras annab suuri paremusi liikumine joonest joonele, n. n. hüpetena. Sellega tagatakse ühtlus üksuste tegevuses ja see kergendab juhtimistki.

berjaod ja ka rasked kuulipildujad ja tarbekorral kahurid vaenlase vastupanupesad maas.

Nooremate juhtide isetegevus on siin iseäranis tähtis ja tarviline.

Alles siis, kui vaenlasele on jõutud küllalt lähedale ning vaenlane näib küllaliselt masendatud, alustatakse r ü n n a k u t.

Kas rünnaku algatus tuleb esijoonel asuvalt vägedelt või annab selleks käsu juht, oleneb olukorrast.

Kui eelosad on saanud mulje, et vaenlase vastupanu on raugemas ja et otsustamise silmapilk on valminud, siis ei tohi nad rünnaku alustamisega viivitada.

Need on lühidalt kokkuvõetult need iseärasused, milliseid tuleb pidada silmas kallaletungil.

Juhtide ülesandeks jääb nendele põhimõtetele vastavalt teostada kaitseliidu väljaõpet eeloleval talvisel õppeperioodil.

—t.—

Kui Keila sõjas käisin.

Kaitseliitlase Jaan Juguri, ametipoolest kingsepaselli kummalised elamused Keila manöövritel.

Reede õhtul töölt koju tulles märkasid Tallinna uulitsatel seal hulgana liikuvast rahvamasist teatud ärevust. Eriti kõitsid mu tähelepanu kolm meest, kaks kaitseliitlast ja üks sõjaväelane, kes Harju tänava nurgal seistes elavalt isekeskis mõtteid vahetasid. Noh, mõtlesin endamisi, olen ju ka kaitseliitlane, astusin nende juure ja jäin seisma, et kuulata, mis nad seal pajatavad. Mehed olid sedavõrra innukalt oma kõneaine juures, et minu juuresolekut nagu ei märganudki, ja seepärast võisin täpselt nende jutuaajamist jälgida.

„Jah,“ ütles üks kaitseliitlasist, kes kraetärnide järele otsustades oli mõni kompanii- või rühmapealik, „asi on tõesti nii nagu ütlesin, rohelised on oma laevastikuga Lahepere lahte tunginud, seal dessandi teinud ja juba Keilani, seda vallutades, välja tunginud. Homme hakkavad nad Tallinna poole liikuma.“

„Pole viga, isand pealik,“ sõnab nüüd teine, nähtavasti lihtkaitseliitlane, vahele, „küll meie Tallinna sinised nad tagasi paiskavad, nende laevad merre uputavad ja nad sodiks löövad.“

„Seda arvan ka mina,“ kinnitab nüüd ohvitserimundris mees omakorda, „võitluse olukord olevat peastaabi poolt seesugusena mõeldud, et rohelised kaotama peavad. Tegutsen homme teie juures vahekohtunikuna, seepärast olen pisut asjakäigu üle informeeritud.“

„Nõnda siis — homme lähme sõtta. Vaata aga, et täpselt kell 4 p. l. Gildi aias oled.“ Nende sõnadega jätab pealik kaitseliitlasega jumalaga ja sammub ohvitseriga Posti tänavale, kuna kaitseliitlane oma sammud raekoja poole juhib.

„Tohoh, kurat,“ mõtlen mina, „mis see siis peab tähendama. — Homme lähme sõtta roheliste vastu. Kes, kuramus, ometi need rohelised peaksid olema? Ja miks nimetas ta meie Tallinna omi sinisteks. Tont sellest aru saab?! Aga, eks näe, kui vaja sõtta minna, noh, egas minagi siis minemata jäta, olgu vastane punane või roheline, küllap me talle juba näitame!“

Sellele otsusele jõudes pööran ka mina sammud kodupoole.

Koju jõudes ruttab mulle naine õhetaval palgel vastu ja ulatab mulle ühe kirja.

„Kästi sulle kohe kätte anda, kui koju jõuad, olla väga tähtis ja kiire. — Üks kaitseliitlane tõi.“

„Nojah, seda ma juba arvasingi. Ega's pole vist muud, kui mobilisatsioonikäsk, kuulsin sellest juba uulitsal kõneldavast.“

Avan kirja ja loen: „Kaitseliitlane Jaan Jugur. Pikk tän. 17-a. Homme kell 16 ilmuda täielises lahingrakmes Gildi aeda. VI malev-konna pealik Roman.“

„Tõsi, mis tõsi, naine, homme peab sõtta minema.“

Kogu aja oli naine pinevil tähelepanuga mu tegevust jälginud, nüüd ei suutnud ta end enam taltutuda ja pahvatas ärritatud häälel: „Mis sõtta. Mis sa jampsid?“

„Ei, ikka päris tõesti, näed rohelised on Lahepere lahes maale tulnud ja tahavad Tallinat ära võtta, peame nad veriste peadega merre tagasi kihutama. Ja seda me ka teeme, nii tõesti kui olen su mees ja mu nimi on Jaan Jugur.“

„Ah, siis ikka päris tõesti või?“ jääb naine mulle ikka alles kahtlevalt otsa vaatama. „Aga, kes need rohelised siis on, kes Tallinnale kallale kipuvad, ega's need ometi viimati punased pole?“

Jah, kui ma isegi teaksin, kes need rohelised on. Aga, kes seda siis naisele näidata tohib, et sa ise targem pole kui tema. „Ah, rohelised või — noh, rohelised, need on ikkagi rohelised, ja muud midagi,“ kärgatan ma naisele peale, „peaasi, et nad aga tublisti meie käest klutti saavad. Ja nüüd too mulle süüa. Sa tüütad mu juba ära oma alaliste küsimistega.“

Naine tahaks nagu midagi veel vastu lausuda, kuid mu vihast nägu silmates jätab ta selle ja hakkab toitu lauale kandma.

Vaikides möödub õhtusöök, vaikides heidame puhkama.

Öösel näen und, kuidas üks roheline hiiglasuur jöllis roheliste silmadega meremadu mind kägistama kipub, ma rabelen ja rabelen ta hiiglakihvade vahel ja parajasti, kui ta nagisedes oma hambaid minusse hakkab vajutama, ärkam kiljatades üles ja leian end voodi ees pörandal maas, ja mu ees seisab naine, küünal käes ja vahib mulle just samasuguste roheliste silmadega otsa nagu too roheline meremadu mu unenäos.

Kobin sõnalausumata jälle kähku voodisse ja tõmban vaiba üle pea. Ülejäänud osa ööst möödub rahulikult.

Hommikul töökotta astudes pööran meistri poole, kes ka kaitseliitlane, ja küsin:

„Kuule, meister, kas sind ka sõtta käsutati?“

„Kuidas siis, ega's ma maha jää, kui meie VI malevkond sõtta ruttab,“ on meistri lühike vastus.

Togin oma põlvil lamavat kingapaari ja otsin juhust, kuidas meistrit teada saada, kes ometi need rohelised peaksid olema. Tema va' tark mees, loeb lehti ja kõik küllap tema juba teab.

„Ei tea,“ hakkab viimaks, „mu kingaliim täna naa roheka värviga, just nagu meie vaenlane.“

„Tee liim soojaks, küllap siis rohekas värv su silmist kaob. Minu silmis on ta ju praegugi päris kollane.“

Ei sellest tulnud midagi välja. Mis oleks, kui õige otsekoheselt küsin, kes need rohelised õieti on. Ega's meister ole naine, kellest sa ikka targem pead olema. Õige, mis õige. Võtan siis südame rindu ja küsin:

„Kuule, meister, kes need rohelised õige on, kelle vastu täna sõtta peame minema, ning miks tahavad nad Tallinnale kallale tungida?“

vaid leppida sellega, et roheline on su vaenlane, kellele sa aga tublisti naha peale pead andma. Ja seda, seda tahame ausasti teha! —

Laupäeval pärast lõunat kell 4 astun täies lahingrakmes Gildi aeda, Merepuiestee ääres. Seal on juba hulk kaitseliitlasi koos. Muude hulgas silman ka oma meistrit, kes meie rühma meestele midagi õige elavalt pajatab. Astun nende juure. Kuid niipea, kui mehed mind näevad, lõpetab meister oma nähtavasti õige naljaka seletuse ja kõik vahivad mulle naeratades

Ülal: moment võitlustest raudtee ääres. Rühm siniseid peatub ajutiselt Valingu asunduse tuuliku varjus. All vasemal: sinised ootavad luurajailt teadet vaenlase liginemisest. All paremal: maanteekraav kaitsekraaviks.

Meister vahib mulle imestades otsa, pahvatab siis naerma ja vastab viimaks naeru alla surudes pool tõsise, pool kavala näoga: „Noh, üks nad ole ikka meie vaenlased, ega's nad muidu Tallinnale kallale ei taha tungida. Aga küllap juba ise näed, kui sõtta satud. Kuule, liim keeb üle, võta kiiresti pott tulelt.“

Soh, nüüd olin just sama tark, kui ennegi. Nähtavasti ei teadnud meister isegi, kes need rohelised olla võisid ja ei tahtnud mulle seda oma teadmatust avaldada, just nagu mina oma naisel. Aga, võib ka olla, et seda ei keegi, mis mehed need rohelised on? — Eks ole vist kõige targem selle üle mitte enam pead murda,

otsa. Lahke tervitusega võetakse mind mu kaaslaste poolt vastu ja asetatakse ritta.

Ei kestagi kaua, kui juba kätte jõuab lahikumisetund ja ühes teistega asun eelväena teele; rattasõitjad ja ratsanikud ees, liigume läbi linna Paldiski maantee poole. Peagi oleme linnast väljas, algab porine tee.

Äkki, mis see siis on? Meie peade kohal liigub aeroplaan ja paiskab hulga paberitükke alla. Suurem osa lendab üle maantee merre, ainult mõned üksikud liuglevad alla meie poole. Olen õnnemees, kes ühe neist kinni suudab püüda. Ei tea, mis nende lehtedega lahti on, et neid aeroplaanilt alla paisatakse? — Vaatan,

— paber roheline ja sellele on midagi trükitud; loen:

„Sinised! Jätke järele see vennavere valamine, hävitage oma juhid, kes teid orjastanud ja mõttetule tapmisele sunnivad.

Rahus elamine ja kultuurilised võitlusabinõud olgu meie ja teie eesmärgiks. Ühine rahvaste vaenuta ja tapluseta koostöö viib meid inimväarsele kõrgusele ja annab võimaluse kõiki jõude koondada ülesehitavaks tööks. Heitke kõrvale tapariistad ja ühinege, vennad, meiega.“

Vaata, vaata, mis imelikud sõnad. Just nagu mõni enamline propagandaleht teine. Või muudkui hävitage oma juhid, heitke tapariistad kõrvale ja ühinege, vennad, meiega. Ilusad vennad näite mul olevat, te rohelised. Kui olete vennad, miks tungite siis rahulikule Tallinna linnale kallale? Ei, sarnaste võtetega te juba mind ja mu sõpru ei püüa. Kõvemini haaran püssi pihku ja töotan südames armutult maha nottida iga rohelise, kes aga ette juhtub.

Tee on porine ja libe. Aeglaselt liigume edasi — vaenlasele vastu. Hakkab pimenema. Vastu sõidab meile veoauto ölekoormaga. Koorma otsas 5—6 meest. Peame auto kinni. Kuist tulete ja kuhu lähete? Seletavad, et olevat kohalikud elanikud, kes töölt koju ruttavad. Meie pealik jääb uskuma ja annab käsu edasilükkumiseks. Ei, mõtlen mina. Nii kergesti te ei pääse. Astun ölekoorma juure ja pistan tikuga õlgedesse — sauh! ja sauh! Kuid mitte mõksugi. Näis siiki, et ölekoormasse polnud peidetud ühtki rohelist salakuulajat. Nüüd jään ka mina sõitjate juttu uskuma ja ruttan oma meestele järele. „Liig kergeusklikud ikkagi, need meie mehed,“ pahandan endamisi nende üle, „kui kergesti oleks ölekoormas ometi mõni roheline peidus võinud olla.“

On juba täitsa pime, kui jõuame Harku. Liigume veel verst maad edasi Hüüru jõe kaldani ja asume siin laagrisse puhkama. Kuid puhkamisest pole siin õieti suuremat juttugi. Peagi kästakse minna valveteenistusse. Sammume koos meistriga Hüüru jõe silla juure ja asume vahti.

Vaevalt oleme kohale jõudnud, kui selja tagant paistavad mitme auto tuled. „Hei, pea, kuhu sõidate!“ Autod peatuvad. Esimesest astub välja lühikese kasvuga tüse mehekuju. Vaatlen teda lähemalt — see on ju meie kaitseliidu ülem h-ra Roska. Vaata, vaata, tubli mees, julgeb autoga kohe kuni eelvahtideni välja sõita. Aga ettevaatamata siiski lahtiste tuledega sõita. Kui kergesti võiks seda vaenlane märgata ja prauh! ja pumm! — olemegi kõik otsas!

„Noh, kas rohelisi juba nägite?“ küsib ülem meie käest.

„Ei ole, härra ülem, aga nad pidavat siin

ümbruskonnas liikuma, nõnda ütlesid meile kaaslased, kelle asemele parajasti valvele tulime.“

„Noh, siis vaja neile natuke hirmu teha,“ oli ülema lühike vastus.

„Hirmu jah, aga kuidas sa hirmu teed? Ühtki neist ei näe ja ei tea, kuhu lasta.“

„Kas telefonimehed on siin?“ hõikab ülema hääl läbi pimeduse.

„Siin jah,“ kostab kustki vastus ja autotulede valgusesse ilmuvad mõned mehed.

„Seadke ühendus siniste staabiga korda, tahan nendega kõneleda.“

Uudishimulikult vaatan pealt, et kuidas seda siis nüüd pilkases pimeduses tehakse? Aga, käis see aga kähku. Üks, kaks, kolm olid paar meest ühe traadirulliga kohal, pistsid pulga pehmesse maasse, traadid selle külge.

„Poisid, kuhu te selle aparadi siis pannud olete?“ hõikab äkki traadiotsi enda käes hoidev telefonist.

Otsitakse, kobatakse pimeduses. Viimaks helgib ühe ülema saatja käes taskulamp ja — „aparaat ripub ju teil enesel seljas,“ seletab kellelegi kolmanda hääl pilkases pimedusest. Jah, tööpoolest, — otsib prille, prillid ninal, — otsijal telefonistil rippus tööpoolest aparaat seljas. Hähahah! Küll oli naljakas!

Aga, vaata, traadid seoti aparadi külge ja ühendus staabiga oligi käes. Ülem andis käsu, et lasku suurtükkidest sinna ja sinna, et seal olevat vaenlased. Ja ei kestnudki kaua, kui juba kõlas — bumm! ja bumm! ja veel kord bumm! Meie patarei oli oma tegevust alustanud ja andis rohelistele itsi nõnda, et lase aga olla. Pärilust oli kuulata. Tulgu veel seletama, et pange sõjariistad maha, vaata sulle paras vastus sellele kihutuslehele!

Saanud mõne aja kahurite mürtse kuulatud, istus ülem oma saatjatega jälle autosse ja kihutas minema, kuid — „kuhu ta hull tormab, ta ju sõidab otse vaenlaste kütisi!“ hõikan päris ehmunult.

„Pole viga midagi.“ rahustab mind meister, „ta läks ainult vaatama, kuidas kahurite tuli on mõjunud. Küllap tema juba teab, mis ta teeb ja kui kaugele ta sõita tohib.“

„Annaks Jumal, et aga elusalt pääseks,“ ohkan raske südamega, kuid meistri rahulik olek mõjub ka minule rahustavalt.

Mõne tunni pärast tuleb vahetus. Läheme tagasi laagrisse. Seal mehed alles kõik ülal, und ei tule kellelegi. Jutustatakse lõbusaid juhtumisi, itsitatakse üksteist ja ärritatakse rohelisi. Käest kätte liigub ka üks leheke, mida kõik naerul suuga loevad. Ka minu kätte jõuab kord. Silmitsen uudishimulikult kätteulatatud paberit ja loen:

Roheline! Peatu! Ära liigu edasi! Sind ootab kindel surm! Laevastik, mis sind maale saatnud, on hukkunud. Abilaevastikku ära oota, sest kõik laevateed on meie poolt suletud. Sinu käskijad on sind nina-pidi vedanud, on sind visanud oma saamatuse ohvriks võõrale maale, kus iga inimene on sinu vastane kuni sa oma sõjariista maha ei pane ja meie maa rahu rikkumisest loobud. Meie kingime sulle elu, meie anname ka sulle vabaduse — tõelisema, kui sa seni oled maitanud. Sind on välja saadetud uduste kõrgete ideede teostusele. Kuid mõtle järele! Sa teostad kõige paremini neid ideesid, kui sõjariistad maha paned ja tsivilisatsiooni ning kultuuri lõhkumisest loobud. Sinu väejuhtide lõpusiht oli Tallinna vallutamine. Kuid sinu väejuhid on endale üles seadnud teostamata ülesande. Ajalugu näitab, et Tallinna ei ole keegi suutnud seni ära võita ja ei suuda seda ka sina, ega sinu väejuhatus. Kõrged Tallinna tornid on olnud tsivilisatsiooni ausammasteks üle 700 aasta ja jäävad ka selleks edaspidi, kõikide väejuhtide tahte kiuste. Mõtle järele! Ära ohverda oma elu teiste lolluse pärast! Ära ole sõnakuulelik ainult sellepärast, et sind selleks kästakse! Sina oled ise ka inimene! Sul endal on ka pea, mis mõtleb veel paremini, kui sinu käskijatel. Ära kuule nende sõna. Pane sõjariistad rahulikult maha ja tule meie poole vabatahtlikult üle. Veel täna õhtul saad maitsta kõiki lõbususi ja mõnususid, mida aga pealinn võib pakkuda: soe tuba, maitsev toit ja lõbusad seltsilised teevad sulle elu mõnusaks. Tule! Ära kahtle!

Siniste poole malevlastekogu.“

Noh, vaata, see on alles mehesõna, ega pole sarnane pläma, nagu roheline kihutusleht. Jah, ära tule, sest sind ootab kindel surm, ning, tööpoolest, palju lõbusam oleks ju praegu linnas viibida ja oma laupäevaõhtust potti õlut rüübata, rüübaku kas või roheline kaasa, kui tal jätu on! Egas me kadedad pole! Ja, vaata, mis tublid poisid meie sinised (ei tea, miks me endid ikka sinisteks hüüame, noh, olgu peale, pole minu asi!), oleme — roheline laevastiku oleme juba põhja lasknud ja abilaevastikkudele tee kinni pannud. Nüüd pole muud, kui litsu aga peale, ja uputa terve roheline väe sinnasamasse Lahepere lahte, kus ta laevastik juba merepõhja kaunistab.

Annan lehekese edasi naabrile, aga juba pistetakse mulle üks teine paber pihku. Sellel silman pilti — roheline seisab jalad harkis, käed laiali mere kaldal, siniste pirn lendab talle vastu nina, nõnda, et sädemed särisevad, ise aga karjub: „App!.. Ei saa edasi ega tagasi!!!“, sest

selja taga paistab uppunud laevastikust ainult veel ühe laeva nina veest välja, kõik teised on juba põhja vajunud. — Jah, nõnda see on — ära kipu võõrale maale saaki röövima, kui sa ei taha saada pirni vastu nina ja surra häledat surma!

Minu juure astub meister ja pilti minu käes nähes, hakkab seletama: „Sa vist imestad, Jaan, miks roheline siin pildil on kujutatud kaitseliitlasena, eks ole?“

„Roheline“.

App! . . .
Ei saa edasi ega tagasi!!!

Nüüd alles märkan, et roheline tööpoolest kaitseliitlase mundrit kannab, ja arusaamatuses jään meistrile otsa vahtima.

„Jah, vaata, Märt, see on roheline sõjakavalus, nad tahavad meid seeläbi segi ajada, tahavad meid uskuma panna, et nad on meie omad, et siis parajal silmapilgul meile ootamatult peale langeda. Aga nende kahjuks on meil see nende kavalus teatavaks saanud ja me võime neid alati sellest ära tunda, et nad kaitseliidu käesid mitte käsivarre ümber ei kannu, nagu meie, vaid ümber mütsi. Seda olid nad selleks sunnitud tegema, et mitte ise eksida ja oma mehi meie omadest ära saaksid tunda. Kuid see on ka meile kasuks. Kui sa siis mõnd kaitseliitlast näed, kes käesid mütsi ümber kannab, siis käruta aga pihta, sest ta on meie vaenlane.“

Üldjuhataja staabi ülem kapten H. Freiberg.

Kella manöövrite üldjuhataja kolonel-leitnant J. Vende.

Sinise poole juhataja kolonel-leitnant Fr. Pinka.

Rohelise poole juhataja leitnant O. Suursõõt.

Kaitseliidu ülem kolonel A. Roska peab kõnet kaitse-
liitlastele Keila tuletõrje aias.

Manöövritest osavõtjad Keila aias selgituskõnesid kuulamas.

Ajakirjanikud jälgivad kaardil poolte asukohti.

Kindral J. Tõrvand tervitab kaitse-
liitlasi.

„Vaata kuramusi, missuguste nurjatustega need rohelised hakkama ei saa, või pistnud end kaitseliitlaste mundritesse. Noh, see on hea, et mulle seda ütlesid, meister, sest midu oleksin tööpoolest mõne rohelise veel oma meheks pidanud ja end selja tagant ära tappa lasknud. Nadi-kaelad niisugused!“ vandusin päris pahaselt läbi hammaste.

Hakkas juba koitma. Mehed aeti jalule ja asuti teele. Hakkas vihmukest tibama. Üle jõe jõudes käsutati mehed ahelikku ja, luurajad ees, liiguti aegamööda hiilides edasi. Ei kest-

Posti kõrtsi juures asuvas paemurrus tüblisti kindlustanud ja panevad meie pealetungile mehiselt vastu. Viimaks ei püsi aga meie pealik enam ja kamandab meid tormijooksule. Viimast jõudu kokku võttes kargame püsti ja tormame suure kisaga rohelistele kallale. Ja vaata, need pistavadki punuma. Võidurõmsalt asume nende positsioonile ja kihutame neile kuuli kuuli järele tagant pihta. Mehed lasevad jalga, mis laksub. Juba tahame neile järele tormama hakata, et neid lõpulikult sodiks purustada, kui äkki üks ohvitseriides isand meie

Külalisi manöövrelil. Kindral Tõrvand, malevate pealikud ja ajakirjanikke. Foto Akel.

nudki kaua, kui kõlasid juba vaenlase püssipaugud. Vastasime neile mehiselt ja ikka edasi ja edasi läbi uduse hommiku liikudes lähenesime end ettevaatlikult iga künka ja põõsa taga varjates, vaenlase Posti kõrtsi juures asuvatele kindlustatud positsioonidele. Mida lähemale me neile jõudsime, seda tihedamaks läks laskmine ja vihm. Pehmed põllud muutusid päris porilompideks, püsti aga ei saanud tõusta, kui pea võiks sind tabada neetud vaenlase kuul. Minu ees roomab ühe kirjastus-ühisuse ärijuht Õunapuu ja otsib endale paika, kuhu pikali saaks heita, sest vaenlase laskmine muutub ikka ägedamaks. Viimaks arvab ta paraja koha leidnud olevat ja heidab end prantsti! kuhjalavale pikali — ja vaibub üleni lava alla kogunud vette. Paras sulle, mine veel sõjas kufemat kohta otsima! Aga, asi muutub tõsiseks. Rohelised on end

juure astub ja tähendab: „Te jooksite hulgana kamps vaenlase kuulipilduja tule all tormi. See oli väga ettevaatamatu. Tunnistan teid pooleks tunniks surnuks.“

Jään ammuli suul ohvitserile otsa vahtima, kes kannu pealt ringi käänab ja maantee poole kõmbib. „Mis see siis nüüd jälle tähendab?“ küsin endalt, „et kuidas surnuks, ma elan ju alles, või näen ma vahest und?“ Ei suutnud veel toibuda sellest ootamatusest, kui äkki üks mees, must kast paelaga kaelas, mu ette ilmub ja mulle teravalt otsa vaadates ühele kasti nupule vajutab. Klõpsti! käib midagi mustas kastis. „Kuramus, see on ju fotograaf Akel, Rataskaevu tänavalt, kas ta tõesti praegu must pildi peaks teinud olema? Noh, võib vist küll ilusa näoga pilt tulla, — surnud inimese pilt!“ Aga, kuidas siis nüüd ikka selle surnudolemi-

sega lugu tõepoolest olema peaks. Mõtlen edasi-tagasi, aga ei leia mingit nõu. Viimaks pööran meistri poole ja küsin sellelt, kuid „surnud jah pooleks tunniks.“ kinnitab see muigel näoga ja istub rahulikult maha. „Tont teid võtku, kui surnud, siis surnud!“ kirun endamisi ja, et paremat teha pole, järgnen ta eeskujule.

Poole tunni pärast liigume edasi — vaenlast ei kusi. Teel vurab üks auto. Jooksin sellele vastu ja pean ta kinni.

„Mürgusõna!“ hõikan sõitjale, kuid sõitjad ei vasta. „Mürgusõna, või võtan teid vangi,“ hüüan veel kord.

kaks korda öelda, autojuht paneb masina käima ja auto vurabki minema

„No, mis kurat sa nüüd tegid, meister,“ kärgatan talle peale, „ta ei tunnud ju mürgusõna ja sa lasid ta siiski läbi.“

„Ole vait,“ kärgatab mulle meister vastu, „sa teed aina rumalusi ja tuled minuga veel tõrelema; vaata, et sa teistele järele saad, muidu ütlevad veel, et sa vaenlast pelgad.“

Noo, mis sa ütled? Teed, nagu kord ja kohus ja saad siis tõreleda peale kauba ka veel. Oled rumal ja kõik. Norus peaga ja lontis kõrvadega tammun teistele järele. Need

Lõpusignaali kogumiseks.

Üks autosistujaist, sileda, aetud näoga, kõrge kasvuga, alles noorem mees, vastab mulle. „Laske mind läbi, olen siseminister.“

„Mis siseminister, mürgusõna, muidu ei lase,“ ajan mina vastu.

Härra pistab käe tasku, õiendab sealt mingi paberi välja ja ulatab selle mulle. Vaatan, see on tõepoolest tunnistus, et see härra seal autos on meie siseminister h-ra Laretei. Aga, mis läheb see mulle korda, andku mürgusõna, siis lasen läbi, muidu mitte.

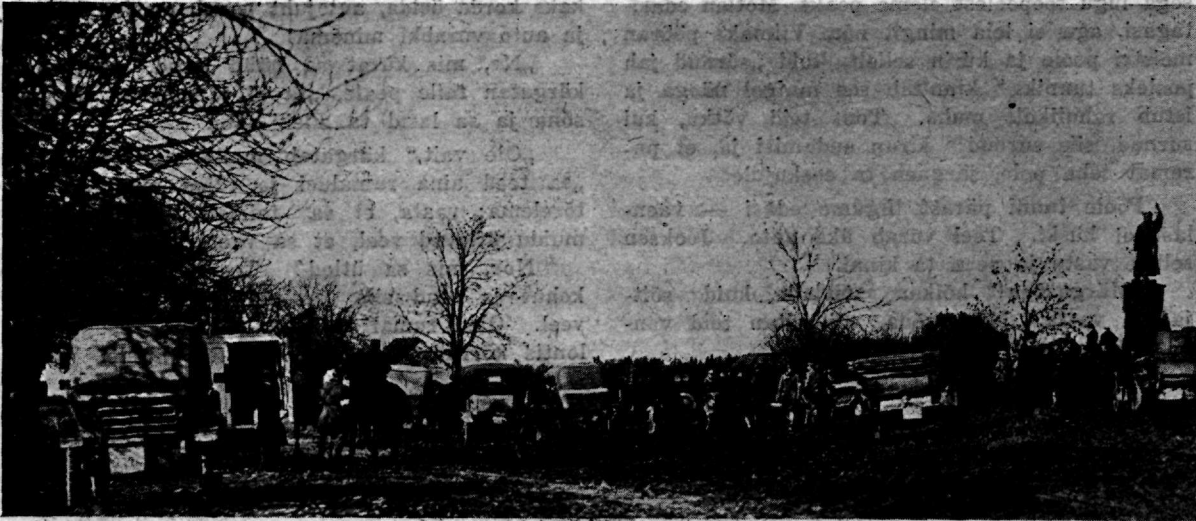
„See ei aita, härra minister, et võlete minister,“ pööran uuesti ta poole, talle tunnistust tagasi ulatades, „õelge mürgusõna, muidu teid läbi lasta ei saa.“

Vahepeal on meister ka kohale jõudnud. Härra siseminister pöörab seletusega tema poole ja meister ajab end kätt mütsi külge panes sirgu ning sõnab kandu kokku plaksutades väga viisakalt: „Olge lahke, härra minister, te võite edasi sõita.“ See ei lase endale seda ka

kihistavad naerda ja heidavad minu poole lõbusaid pilke. Võtku vanasarvik ise seesugust sõjapidamist! Kord oled surnud, kord rumal, tuleb fotograaf ja plöksutab su oma aparadiga ära just sel hetkel, kui teed oma kõige lollima näo, vihma valab vahetpidamata ja oled porine, üleni porine, nagu päris korrapärane porikobar. Peaks see ilm vähemalt ometi pisutki paremaks muutuma.

Näe, mis seal maas lebab — jälle üks roheline sedel, millele leian järgmise kirja:

„Vennad — sinised! Teistel rinnetel on teie väed saanud aru asjata tapmisest. On alanud parimate sõprusidemete loomine teie ja meie vahel. On käimas kõige südamlikum vennastamine. Ainult siin püüavad teie juhid teid veel vägistada ja oma huvides surma saata. Avage silmad ja ühinege ka teie. Täna kell 12 lõpetatakse laskmine ja saatke rahudelegatsioonid.“

Kogumiskoht Keila lähedal Lutheri ausamba juures.

Foto Akel.

Mis tont nad kõnelevad seal meie juhtide vägistamisest ja oma huvides surma saatmisest. Tõepoolest, neil on ju õigus, — eks see olnud ju puhasverd Eesti ohvitser, kes mu pooleks tunniks surnuks tunnistas. Aga, mis huvi võis tal sellest siis olla, et mina surnud oleksin. Kuule, vennas, ära lase end liimile vedada. See oli kindlasti üks neist neetud rohelistest, kes end Eesti ohvitseri mundrisse oli pistnud ja meile untsu tahtis mängida. Ei, tehke, mis tahate, vana Jaan Jugur on tuline isamaalane ja

Ole minister või ta abi,
siit ei pääse keegi läbi.

ei karda kedagi. Kuigi meie mehed teistel rinnetel rohelistega vennastama on hakanud, meie sin, meie seda ei juba ei tee, vaid kihutame teid merre, sinna, kust tulite!

Märksa paremas meeolus kui varem ruttan oma meestele järele, jällegi satume vastasega vastamisi, jälle tungime peale ja ajame rohelised oma ees minema.

Laman kraavis ja tulistan suitsukatte taha end peitnud vaenlast. Korruga ilmuvad mu juure kaks meest. Ühel on käes suur imelik kast kolme pika jala otsas, teine, prillidega, kannab kaitseliitlase mundri peal musta erisiku pilutut. Kast seatakse jalule, kastikandja hakkab mind silmitsema ja haarab ühe kasti küljes rippuva vända pihku. Teine, prillidega mees, astub mu ette ja hõikab: „Ära vahi siia, anna tuld, karga püsti ja torma vaenlasele vastu!“

No, mis põrgut need jälle must tahavad? Kuid prillidega mehe krael on pealiku märk ja valget linti tal mütsi ümber ka ei ole, küllap ta ikka vist siis oma mees on. Teen siis nõnda, kuidas kästi, lasen, kargan püsti ja torman vaenlase poole suitsukatte sisse. Vaevalt saan suitsu sees mõned sammud edasi komberdada, kui äkki mul mõlemast käsivarrest kinni haaratakse ja mind seisma sunnitakse.

„Oled meie vang, tule ühes,“ kärgatab üks meestest ja hirmunud pilgul näengi, et olen satunud roheliste kätte vangi. Olgu neetud too prillidega mees, kes mind oma kasti eest otse vaenlase küüsi saatis.

Äkki kõlab hele sarvehääl ja mu vangistajad jäävad seisma.

„Sarvehääl kuulutab manöövrite lõppu,“ sõnab üks neist, teised noogutavad pead, võtavad mütsid peast ja pühivad higi otsaesiselt.

Sinised liiguvad Keilasse.

„Mis manöövrite lõppu?“ küsin neilt arusaamatuses.

„Noh, Keila manöövrite lõppu,“ seletab roheline ja vaatab mulle imestades otsa.

„Ja, — ja, — kes teie siis olete?“ kogelen vaevalt kuuldavalt.

„Kes oleme?“ pistab nüüd roheline naerma.

„Noh, kas sa seda siis ise ei tea? Harjumaa mehed oleme — kaitseliitlased. Kust kanti mees siis sina oled, et selliseid naljakaid küsimusi asetad?“ pärib ta nüüd omakord.

Mul hakkab midagi selguma — ja muutub ikka selgemaks ja selgemaks, arusaamise taeva luugid hakkavad end avama ning korruga valitseb mu peaaegu sarnane valgus, nagu oleks seal terve elektrivabrik oma tegevust alanud. Jah, nüüd on mulle kõik selge, mis varem õige kummalisena paistis. Nüüd pole midagi ime-like enam kaitseliidu ülema sõidus valgustatud autolaternatega vaenlaste positsioonidele, siseministri, fotograafi ja kinomeeste liikumises väerinde piirkonnas, ei ka selles, et olin pooleks tunniks surnuks tunnistatud ja et mu vaenlased kannavad kaitseliitlase mundrit. — Aga, oh sa mait, sa meister, no küll oled sa mu ilusasti sisse vedanud! Aga selle eest tahan sulle nädal otsa kõik saapaliistud pahupidi pöörata, nõnda et sa neist ühtki kätte ei leia, ja kõik õmblused kollastel kingadel musta pigitraadiga tõmmata. Oota aga!

Äkki märkan, et harjulased ikka alles naerdes mu ümber seisavad ja ei tea, mis minust arvata. Võtan kõik oimud kokku ja seletan tõsise näoga: „Ei midagi, sõbrad, olen Tallinna mees ja sõidisin tõsiselt, kui sõda, siis sõda. Oleme kõik ühed Eesti mehed, kes oma isamaad üle kõige armastavad ja valmis on oma südameverd ta eest valama. Täna olid küll ainult ma-

nöövrid, kuid manöövritesse peab nii minema, nagu tõsisesse sõtta, siis alles annavad nad soovitud tagajärgi! Olen rõõmus teiega tuttavaks saada, kui tõsiste isamaa poegadega.“ Nende sõnadega sirutasin meestele käe tervituseks, mille nad rõõmsalt vastu võtsid ja südamlikult raputasid. Siis sammusime üheskoos Keila alevi ees asuva Lutheri ausamba juure, kus igamees oma rühmaga ühines ja Keilasse manöövrite harutusele marssis.

Auravate supikatelde juures pidin kanna-

Noh, vihmavarjuga kaitseks paremini kui püssiga.

tama nii mõnegi kaaslaste sõbralikku nõrkamist enda arusaamatuse pärast, kuid need mind ei haavanud, vaid panid mind ainult lõbusalt kaasa naerma, kuna südames tundsin, et olin vist ainuke, kes tõesti, sõna tõsisel mõttes, oma isamaa eest välja oli astunud ja täie andumusega Keila „sõja“ kaasa oli teinud.

Nüüd aga, sõbrad, istun kodus ja jutustan naisele oma naljakast, kuid siiski jälle ka tõsi-

sest Keila sõjakäigust ja lähen oma loorberitele puhkama.

Olen veendunud, et täna öösel mind too hiiglasuur roheline, jõllis rohekate silmadega meremadu kindlasti enam eksitama ei tule, sest olen Keila „sõjast“ väsinud kui kott.

Aga meister peab ikkagi homme oma seitse imet minuga nägema, seda töotan talle kindlasti.

Nipet-näpet manöövritest.

Nüüd on nad mõõda, need manöövrid, mida öödati mitmesuguste tunnetega. Me nimetame seda suurt „lõõmingut“ Keila väljadel ikkagi manöövriteks. Nii on see hingeeluliselt vastuvõetavam. Kuigi neid ametlikult nimetati „Tallinna — Harju — Lääne malevate taktilisteks õppusteks“, tundis iga malevlane, et ta osa võtab tõelistest manöövritest, pealegi väga suurejoonelisestest manöövritest.

Kuid miks ei nimetatud siis neid „taktilisi õppusi“ nende õige nimega, nii nagu see kõigile tundus tegevusväljal ja mulje jättis parastisekski, kui mindi koju igapäevase töö juure?

Jah, vaadake, siin on diplomaatlik konks. Tavaliselt see, kellel käes relv, küll diplomaatiast suurt ei hooli, kuid meil tuleb mõnikord — nii oma vahel öelda — suitsukatteid teha, diplomaatlikke suitsukatteid.

Manööver selle manöövrite nimetusega on samasugune suitsukate, kui see tehti lõpulõõmingul Valingu asunduse juures. Sealne suitsukate ajas meestel silmad vesiseks, kuid see teine suitsukate peab mõjuma rahustavalt. Nagu diplomaatia ikka.

Kogu küsimus seisab selles, et meie kaitseliit on ajanud suurele Venemaale hirmu peale. Meil hakati „manöövrite“ nimetust kurjasti tarvitama. Iga malevkond korraldas „manöövrid“.

Venemaal jälgitakse meie elu õige teravalt, seal ei saada lahti hirmust, et meie võiksime minna omavahel tiilitsevaid kommuniste troonilt maha ajama. Nagu meil enestel omas kodus ei oleks killalt tegevust! Loeti Eesti ajakirjandusest, et siin on manööver ja seal on manööver, kogu Eesti „sõdib“.

Suur Venemaa sattus ärevusse: ajakirjanduses tõsteti lärmi ja püüti diplomaatilise noodiga tasapisi tähelepanu juhtida sellele, et mis te seal läänepool Peipsit nii aktiivselt sõja vastu valmistate!

Hirmul on ju suured silmad. Ei ole hea kui naaber end närveerib meie „manöövrite“ pärast, kuigi meie kaitseliidul kõepolest ei ole kurji mõtteid Venemaa suhtes. Naabri närvide rahun-

tamiseks nimetame oma edaspidiseid õppusi ikka „taktilisteks õppusteks“. See pole nii hirmutav kui „manööver“.

Nii mõnigi mees läks manöövrile, s. t. „taktilistele õppustele“ vastu raske südamega. Oli ülemusi, kes kartsid kaitseliidu esimeses suures sõjas oma väeosa juhtimisel eksida strateegiliste ja taktiliste nõudmistega vastu. Ei see pole naljaasi — vastutus on suur, kui viid omale alluvad surmasuhu. Näe, oli üks ratsamees, kes muidu on väga kange mees, kuid surnuks tunnistati ta ühes meestega juba enne, kui sai vastasega sarved nagu kord ja kohus kokku liüa.

Niisugused „väljavaated“ hirmutasid paljudki. Mõni olevat selleks päevaks parajal ajal haige jäänud... Kuid — ega me selle haiguse diagnoosi tegema ei hakka!

Paljuid käis enne manöövrid „kodus katsumas“ hoopis teistsugune mure — kuri ilm. Noo olid aga ka valmistanud ilma selleks ajaks need ilmasepad! Kui sa ei ole juba aastaid kurja undki näinud õõ veetmisest märjal heinamaalpladiseva vihma all, siis ei ole ime, kui sellele mõteldes sipelgad mõõda selga jooksevad. Iseendast on kahju, ja kui naine ka veel aitab kodus enne sõttaminekut kahetseda, siis muutub meel päris haledaks.

See oli enne manöövrid. Pärast, lõpul, oli meeleolu hoopis teine, nagu igakord kui mõni raske asi on seljataga ja kui see põlnudki nii raske kui algul näis. Kahju ainult, et juba enne manöövrid ei tulnud meele tõsiasi, et isegi vana-kuri on ka ainult kaugel vaadates kole.

Üks asi, millega aga vist keegi päriselt rahule ei jäänud, on see võidu-kaotuse küsimus. Selle otsustamine on manöövritel alati liig keeruliseks tehtud.

Mis sa, näiteks, teed, kui mehed kipuvad edasi kui lövid ja puistaksid vastase laiali, kuid seal öeldakse sulle, et seal ja seal külje peal on üks fiktiivne pataljon. Tähendab, üks pataljon, mida pole olemaski, kuid mida pead kartma. Kui sa selle olematu pataljoniga ei arvesta, siis tun-

nistatakse sind surnuks. Ja kuna tegemist on terve pataljoniga, siis oled surnud vähemalt pool tundi! Seisa siis vihma käes paigal ja oota, kuni jalad porisse vajuvad, kuna kaasvõitlejad edasi tungivad ja loorbereid löikavad.

Imelik! Muidu ei karda tugevamatki vastast, nüüd pead kartma kaardile ringi kujul joonistatud tonti, mis ütelse järele peab asuma kuski kauges metsatukas.

„Võta mind buksiiri...“

Samal ajal püüavad ülemused uskuma panna, et ega's manöövritel pole võitjaid ega kaotajaid, et see on õppimine jne. See on ju õige puha, kuid kuhu jääb siis võidurõõm? — Vähe-malt seda peaks nagu ikka teadma, kas oled peksnud vastast või oled saanud ise peksta! Siis on vahekorrad selged.

Sama häda on seega, et saad ainult pauku teha, kuid paugul tagajärge ei ole. Põmmutat ja põmmutat, kuid vastane ronib edasi, tükib su positsioonile kui siga kartulipõllule. Kuhu sa, kirivaim, lähed, mul ju siin kuulipilduja töötab! Kuid ta tuleb edasi, ja kui pole vahekohtunikku lähedal, siis ei saa teda enne üldse seisma panna kui mine rindupidi kokku!

Süda läheb täis, kui vastane sind plameeri-vaid karrikatuuure laiali pillub ja sa seda maha-tegemist teoga ümber lükata ei saa, sest fiktiiv-sed pataljonid seovad sind käsist ja jalust, pea-legi on vahekohtunikul teistsugused arvamised kui sinul.

Kui suure hoolega kumbagi poole juhid püüid-sid üksteisele jalga taha panna, seda me ei ar-vusta. Distsipliin ei luba alluval ülemusi arys-utada ja ega's Eesti kaitseliitlane pole mõni re-volutsiooniaegne Vene madrus, et ta distsipliini rikub. Kuid — kes neid suuri ülemusi teab, nad omavahel sõbramehed...

Ühe sõnaga — nüüd on nad mööda, need oodatud manöövrid. Mäletame seda, et vihm ja pikad rännakud ei teinud viga midagi, et haavad paranevad ja et supp Keila pritsimajas maitstes ennetundmatult hea. Sai jälle ninasõrmetesse püssirohusuitsu, sai karastada südant, mis kip-puski juba pehmeks minema.

Kui nüüd äkitselt antakse kätte niisugused padrunid, millel puujunni asemel on otsas tina-uba, noo siis... Kuid see ei ole enam manööv-riite jutt!

Ed. J—on....

Kaitseliidu suur sõjaretk 1926. a.

Kirja pannud **Riim Kroonikus.**

Miks Tallinn äkki kihab, keeb,
 Kui kuumakskõetud sauna keres?
 Sää! Keila taga Laheperes
 Dessant tuln'd maale, varsti teeb
 Ta Tallinnale hädaohtu.
 Seepärast väljas kaitseliit,
 Et ränga jõuga minna siit
 Ja tuua häda vastu rohtu.
 Musttuhat laeva Laheperre
 On toonud väge rohelist,
 Et võita linna kohe vist.
 Nad vaja paisata on merre,
 Neil vaja anda õpetust
 Mis neile jäädavaks jääks meele,
 Et edaspidi selle' teele
 Neil kaoks astumiseks lust.
 Seks mehed linnast tulid kokku,
 Jäid koju, kellest pole meest,
 Ja need, kes püssipaugu eest
 Ükskõik kus saavad, jooksvad pakku.
 On paljugi veel mammapoegi
 Kes värisevad elu eest.
 Neist, nagu öeldud, pole meest.
 Need poisid suuremat ei loegi.
 Ning algas rännak läbi pori.
 See sügav kohati, et uju,
 Kuid et see murraks meeste tuju,
 Kes seda ütleb, ajaks lori.
 Kolonnid liiguvad kui pilved,
 Ees kõigil uhke, tähtis nägu,
 Sest ees on kangelasetegu,
 Et imestavad inimpõlved.
 Nüüd vaenlane saab tulist tina
 Ning aetakse külma vette,
 Et edaspidi vaataks ette,
 Ei pistaks siia oma nina.
 Nii umbes paistab meeste ilmel.
 Kuid linnalased tänavatel
 Neid saatvad meelil tänavatel
 Ning soojalt sätendavail silmil.

Vist polnud kodus taevataati
 Ning kelmid poisikesed-klunnid,
 Eest tõmbasivad rasked punnid,
 Et maa saaks tunda vihmavaati,
 Nii hakkas tulema siis vihma.
 Oh tuleks taevataat nüüd koju,
 Sest vallatuks läind kelmid pojud,
 On teenind ära püksirihma.
 See pole õigus: trotuaaril
 On linnamehed harjund astma,
 Nüüd saabast mudas pead kastma,
 Mis pole mõnus jalapaaril.
 Paks mudakoorem saapa küljes
 Jäänd kinni nagu tüütav pigi,

Ning kannu seda kõike ligi,
 Kui ise oled märg kui hüljes.

Kuid pole viga, linnalane
 Võib tunda seda omal turjal,
 Maal töö käib igal ilmal kurjal
 Ning keegi pahakski ei pane.

See linnast tulnuile eks kulu,
 Ei liimist ligune nad valla,
 Kui vesi selga mööda alla
 Neil jookseb külm, et kas või hulu.
 Öö korterisse viimaks tuldi,
 Kus jälle pisut kuiva õhku,
 Ka saadi külje alla põhku,
 Ning üpris õnnelikud oldi.
 Pea saadi tunda uneväge,
 Kui kadus hambaist külma õrin,
 Siis kuuldu norskamisepõrin
 Kui roniks auto vastu mäge.

Kuid kõigil ei läind nõnda hästi,
 Sest vaenlane käis luuramas
 Kui kuumu pudru ümber kass
 Ning surus päälle vägevasti.
 Siis tuli tahinguidki lüüa
 Ning surmapõlgul tulle minna,
 Sest ometigi ju päälinna
 Ei une eest või ära müüa.
 Nii tihki päässid ragisesid,
 Kui roheline tungis ligi.
 Nii sõiditi, et tilkus higi
 Ning kondid aina nagisesid.

*

Öö muutus selgeks, taevas nähti
 Kui pilgutlevaid silmakesi
 Noid kaugeid võõraid ilmakesi,
 Noid sätendavaid taevatähti,
 Neid palju, asjata neid loed.
 Nad nagu vestleks imekombel,
 Ning merelt tõusval tuuletõmbel
 Neist lendvad üle pilvekesed.
 Kõik maailm uinub, sünka merre
 Säält ülalt kõrgelt vaatvad taevad.
 Kuid siniseväe allveelaevad
 On võtnud kursi Laheperre,
 Kus roheliste dreadnoughtid
 On unistamas omast võidust.
 Küll sulle, laevastik, ju sõidust,
 Nüüd pea ehk merepõhja naudid.
 Mis aitab terastornist kahur,
 Kui pimeduse katte all
 Sind piirab allveepaate-vall,
 Miin plahvatab su küljes paur.
 Eskaader allvee saabunudki,
 Ju kuuldi plahvatuse-paugud,
 Kolm kindlust ujuvat saand augud,

Ei kosta põhjast enam nuttki.
Siis lasti põhja transporllaevad,
Vaid mõnel mast jäi veest veel välja,
Et rohelised näeksid nalja,
Et otsas nende tööd ja vaevad.
Üks laev jäi terveks, ankrud hiivas,
Sest see ei saanud müni makku,
Ta ulgumerele läks pakku,
Ning koju kurba teadet viimas.

*

Kui koiduhülid puude harjus
Ju langetanud viimseid lehti,
Siis juba lahingeeltöid tehti
Ning tõusis päike metsi varjust.
Ju kauguses ja lähedas
Kui järsku otsustavat kõnet
Võis kuulda — need sääl paugud mõned
Nii kostsid õhus heledas.
Ju kõikjalt kuuldus pea too muusik,
Mis meeled enesesse viis,
Et mattus ka too vaikne viis,
Mis laulis kohiseja kuusik.
Ju vabastakse võetud maad. . .
Naiskaitselehtlasi sööb värin,
Kui kuuldu kuulipritsi kärin
Ja mürtsud kahureist, hurraad.
Miks kahureid ei ööseks kaetud,
Ei pandud ümber sooje närtse, —
Nüüd kõhib kurgust raskeid lärtse
Kui kurjast vaimust tagaaetud.
Need lärtsud roheliste sekka
Kui kingitused sajavad.
Need aralt metsa vaatavad,
Neil mürtsud pole mööda mokka.
Suur lahing käimas sedasi,
Jooks, pikali ja anda säru,
Kui juba antud ülearu,
Siis püsti ja veel edasi.
Nii asundused, külad, talud
Said roheliselt ära näpat,
Need juba teevad pikad käpad,
Sest taga igavesed valud.

*

Ent Keila lähedal, sääl, kus
On püsti brongsist usuisa,
Sääl rauges võitlus kära-kisa,
Ning asjaolu osulus
Niisuguseks, et vastasvägi
Ei olnudki nii kurja nõuga,
Et Eestit vallutada jõuga.
Sääl igamees siis ise nägi,
Et olid päris omad poisid.
Need rohelised. Suursööt, näe,
Lõi selleks rohelise väe,
Et malevlased õppi võiksid.
Need rohelised — omad hõimud,
Kes kaitseõppeks jätnud saha
Ja kodud, põllud metsi taha,
Et juhuseks, kui võõrad võimud
On alustanud sõda võigast,
Siis leiaksivad Eestist eest
Nad vahvat tublit sõjameest
Ning saaksid tunda Eesti kaigast.
See tõi suurt rõõmu meeste rinda,
Et helista või kirikkellu.
Kõik surnud ärkasid taas ellu
Ning Laheperes merepinda,
(Küll oli Suursööt õnnelik!)
Küll ligunult ja roidunult,
Kuid siiski hästi hoidunult,
Taas tõusis hiiglalaevastik.
Nii lõpp ja mured kaelast ära,
Kõik Keila alevisse teel.
Maal rahu, rahval heameel,
Ning situts vennatükun sära.
Sääl alevikus maitseid
Nii imehästi kapsasupid,
Kus ujusid sees lihajupid.
Kui tungisid ja kaitseid
Sääl väljul, malevad, sel ajal
Naiskaitselehtlul polnud mahti —
Nad supikeetmise löid lahti
Ning turnisivad kulbi najal.
Ning mehed saabund raskelt teelt,
Said kinnitada väsind keha.
Naiskaitselehtlased siis näha
Neil silmis võisid tänumeelt.

Eelteade.

„Kaitse Kodu!“ nr. 21 ilmub 30. skp.

Sisuks on palju igaühte huvitavat lugemismaterjali, jutte, nalja, karrikatuure j. n. e. Kaitselehtlastele eriti tähtis oleks selles numbris ilmuv Tartu maleva pääliku V. Sarseni kirjutus kaitselehtide organiseerimisest ja väljaõppest linnades, kaitselehtide manöövrid Pärnu ja Petserimaal j. n. e.

„Kaitse Kodu!“ toimetis.

Varjude riigis.

Cugejatele.

Käesolevast numbrist peale hakkab „Kaitse Kodu!“ ilmuma *Juhan Jaik'i romaani „Varjude riigis“*. Selle romaani tegevus sünnib Eesti vabadussõja ajal, kuid jutustuse niit viib meid läbi kõikidest tähtsamatest Eesti ajaloo sündmustest, kusjuures kangelasena esineb suur hulk tegelasi meie ajaloo veergudelt. Romaani vooruseks on üllatav põnevus, millest küll keegi ei taha ilma jääda. *Toimetus.*

Öö läbipaistmatust pimedusest sündisid nagu kaheldes need hallid päevad. Lume-eelne hilissügis, kurb ja elutu, püsis nagu needusena pikki nädalaid. Vahel rasked pilved tormasid üle väljade ja metsade, külvates alla külma vihma, vahel paksud udud tõusid lämmastavaina metsist ja soist, vajusid kõikjal üle maa-konna ning vast keskpäevased tuulehülid kandsid neid kaugemale ja kõrgemale. Teed olid muutunud põhjatuks. Maanteel, kus suvel nii mõnigi kord kihaskas elu, seal valitses nüüd üksindus, vaikus, sest hilissügis, porine ja põhjatu, surunud kõik oma kodukolletesse. Sügisvaiksetest küladest kuuldus vaid hommikuti värisevahäälset kukelaulu, päeviti koerte igavat haukumist ning õhtuti väljashulkivate, külmetavate kariloomade kurvameelset ammumist, mis kõlasid nagu appihüüded rusuvast haifusest ja laastusest.

Samuti meeltrusuv ja tume oli ka aeg. Olid vabadussõja esimesed nädalad. Pikast ilmasõjast ja võorast okupatsioonist väsinud ja kurnatud kodumaale saatus seadis ette valiku kas jääda lootusetult Vene rahva klassivõitlustes ja kodusõdades üleskrüvitud rahvahulkade metsikuse ja vihase halastamatuse laastata, anda kõik oma inimpõlvede loodud töö teise rahva hävitada või alustada meeletlikku, lootusetut võitlust elu või surma peale võoraste sissetungijate vastu. Need, kellele Eesti rahva üldine väsimus ja lootusetus polnud hakanud külge, valisid viimase hulljulge tee.

Nii tekkis sõda Eesti ja Venemaa vahel.

Vähe oli neid ennastohverdavaid vabaduskaitsejaid, kes kohe esimesel hädaohutunnil ruttasid piirile vaenlasele vastu. Kogu rahvas polnud veel ärganud. Raske ja vaevaline oli nende sõdurite tee. See seisis igapäevastes kokkupõrgetes pealtungiva mitmekordse ülekaaluga vaenlasega, kelle edasitungimist püüti panna seisma. Ent selles raskete võitluste

reas harva juhtus õnnelikumaid silmapilke. Pidades alatasa taganema, jätma samm-sammult oma maad vaenlasele, ilma et veel kustki oleks ilmunud või kuulnud rõõmustavaid ja lootustkinnitavaid sõnumeid. See tundmus lasus raske koormana sõdurite südametel. Ümbuskonna hallus, rahva lootusetu meeleolu pidi seda raskustunnet veel suurendama. Kuid see kõik ei suutnud kohutada sõdureid nende teelt. Oldi korra otsustatud sõdida ning seda ei murtud, olgu ees mis tahes. Selle meeletliku ettevõtte raskust sõdurid olid näinud ette ning seepärast olukord ei hävitanud nende taht. Teati, et ainult ühel teel on võimalik isiklik kui ka kogu Eesti rahva õnn — võidu läbi vaenlase üle. Sõja ebaõnnestumise juhuseks oldi fatalistid — näis ilusamgi surra kangelasena kui allasurutuna olla võoraslaps omas kodus, kannatada iga tund ahelaid oma mõtte ja aateilma ümber, hingata vägivallast murgitatud õhku.

Ja matta maha lootused, mis vist kunagi enam ei jõua kerkida!

I.

Ebaharilikul ajal, mil kõik näis olevat välja tõstetud oma aastasadu püsinud roopaist, millal oli nähtud kõike usutavat ja ebausutavat, millal kõikide võimaluste piirid näisid olevat laienenud ääretuseni, sellel ebaharilikul ajal ei võinud sündida enam midagi, mis oleks suutnud üllatada segaduses peatut inimest. Olid laiad raamid vaid suureks tegutsemiseks, mille kõrval inimese igapäevane askeldamine näis viletsa tolmuna. Ning see, kes kuulis või tajus seda aja hüüet ja nõuet, kes muutunud ajas tahtis jääda inimesevääriliseks teguriks, see ruttas suurele tööle — Eesti vabadussõtta.

Narvast taganevas Eesti sõjaväeosas teenis juba sõja algusest peale vabatahtlik noor kooliõpilane Endel Kadaja. Ta oli aastaid püsinud õppimise kallal, nägi selles suurt sihti, kuid kui väikeseks jäid kõik need püüdmised ja sihid vabadussõja tekkimisel! Visata raamatud kõrvale ja võtta kätte püss — see ei tulnud mitte pikkadest kaalutlustest mitmesuguste väärtuste vahel, vaid see sündis nagu sünnivad nii mõnedki raudsed, vääramatud eluülesanded — äkki seisad nende ees ja ei saa teisiti. Nii ei teadnud ka Endel Kadaja ühel novembrikuu hallil

hommikul, et ta õhtul on juba veendunud sõdur ja sõidab rindele.

Juba nädalaid oli kestnud taganemine. Need olid sündmusrikkad päevad. Arvestades sündmustega oli selge, et nendel siiski oli rohkem sõjaõnne kui nende väike jõuk oleks võinud loota või oleks kaalunud. Vaenlaste eelväesalgad löödi alati taganema, kuna ise taganeti vaid vaenlase koondatud peajõudude pealesurumisel või ähvardaval ümberhaaramisel. Harva oli kaotusi, näis nagu õnn hoiaks sõdureid vaenlase tiheda kuulirahe eest.

gu alati, valvepostid kaugele mõisa ette, oodetava vaenlase sihis.

Vaevalt hämardunud, juba kuuldus valvepostilt üksik püssipauk. See erutas väga majadesse asetunud sõdureid, nagu ikka esimesed püssipaugud lahingu algusel. Kui jääb pauk üksikuks, siis läks see vist kogemata lahti ja asi pole tõsine. Mis selgust toovad sellele järgmised silmapilgud? Kui tulevad kuuldavale uued paugud, siis viska kõrvale kõik muud mõtted ja koonda ennast algavale löömingule. Kuid kas on see väiksem

Roheline pool marsib Keila alevisse.

Foto Akel.

Ent siis tuli see lahing, millest peale algasid need kummalised lood. Eesti väeosa, milles teenis Kadaja, oli valinud oma öökorteriks maantee ääres asuva mõisa. Hommikul oli olnud kokkupõrge vaenlasega eelmises peatuspaigas. Päeva jooksul oodati vaenlase edasitungimist, kuid et seda ei tulnud, taganeti ööseks siia, et siit hommikul vara minna tagasi kuni kohtamiseni vaenlasega. Õhtu eel välja saadetud luurajad tegid kindlaks, et vaenlane püsib oma hommikul enese alla võetud seisukohtadel ja et loodetavasti ei jatka edasitungimist enne järgnevat hommikut. Oldi ju üldiselt teadlikud selles, et venelased ei armasta öiseid lahinguid ja vaenlase vägede ridades valitsev meeleolu õigustas arvamist, et öiseks edasitungimiseks nende sõdurid öökorterist välja ei tule.

Kuid ettevaatuseks asetati siiski, na-

kokkupõrge, mis raugab mõne minuti jooksul, või on ees hädaoht täie tõsidusega? Lahingu lõpul ja püssipaukude kaja raugedes langeb sõdur nagu uuesti pooliti eraellu, jääb kõrvale lahingu koonduvad pinevus, millesse teda kutsuvad tagasi vaid uued püssipaugud. Kuid pisut vastumeelt on selle tulek. Esimesi pauke kuuldes nagu tahaks kogu oma meeltepingutusega mõjuda, et ei areneks need harvad kurjaennustavalt kõlavaks ragsatused üldiseks laial joonel kõlavaks raginaks. Niisugused tundmused kestavad vaid mõne silmapilgu, kuni sõdurit valdab uuesti see lahingumeeleolu sõnulsetamatu kaasakiskuvus.

Need mõtted läbistasid mõisas asuvate sõdurite pead samuti nagu alati, kuid juba silmapilk järgnevad paugud vahipostilt rääkisid selget keelt — vaenlane on lähenemas, kui mitte juba otse

juures. Viimase kiirusega säeti kõik valmis võimalikuks taganemiseks ning paiskumine ahelikku mõlemale poole mõisat ja selle ette sündis samuti silmapilguga.

Nende juure jõudis sõdur valvepostilt, kes teatas, et läheneb suur hulk vaenlasi kümnetel küüdihobustel ning arvatakse juba valmistuvad pealetungile metsa ääres.

Tekkis ärev ootamine. Läbi tiheneva hämaruse olid kõikide silmad pingutatud silmitsema eelolevat metsa. Mõne minuti kestes polnud veel midagi märgata ega kuulda.

Siis äkki märgati kogu silmapiiri ulatuses hallide kogude liikumist ning samal ajal algas püssiragin mõlemalt poolt.

See väike sõjasalk oli harjunud vaenlasele kaua vastu panema. Nii palju nad tundsid vaenlast, et see lahinguga alates kunagi ei tee äkilist rünnakut. Sellele läheb ta vaid siis, kui on veendunud enese ülekaalukuses, kui on selge aim vaen-

laengut, tekitab sellega vaenlase keskel segadustki ning jooksis siis äreva teatega juba lahingseisukorras asuva aheliku juure. Siis juba hämarus kattis maad. Algas äge laskmine vaenlase pihta. Seda ta mäletas... kuid kas ta laskis lõpuni või kuidas lõppes lahing? Imelik, et ta sellest midagi ei tea. Ta on üksi keset pimedat välja. Kummaline ärkamine, millist ta ei mäleta olnud tunnud. Ei saa isegi aru, seisab ta või lamab. Ei tunne oma raskust suruvat vastu maad. Õudne pimedus, et isegi iseennast ei näe ega märka. On see haiglane unenägu, milles on nii kohutaval määral meeltega tajutavat tõelisust?

Siis hakkas ta silmis selguma...

Nägi mõisa kivist aeda, mille taga kerkisid kõrgele pargi põlispuud. Nägi üksikuid katuseid teede kõrval. Kuid millest see tekkinud valgus? Pilvi on endiselt peakohal mõõtmata tihe vall, kustki ei pilguta taevatähte, kustki paksust pilvetest ei tungi läbi kuu vaevaline valgus. Keegi ei liigu väljalaternaga, polegi olnud mingit valgust, milles võiks niimoo-

Iga äri, kes kuulutanud „Kaitse Kodu!“s, on võitnud juure suure hulga ärisõpru. Kaitseiltslased ostavad ainult neist äridest, kes kuulutavad „Kaitse Kodu!“s.

lase nõrgast jõust. Nii ka siis kestis vastastikune laskmine tüki aega. Mõisa kaitsjad püüdsid lasta palavikulise kiirusega, et seega katta oma ridade harvust. Kuid taganemine oli siiski möödapääsmatu. See selgus kas või vaenlase mitme kuulipilduja kaares üle ahelikude lendavate kuulide vihinast, mis tõendas, et kestval vastupanekul vaenlased jõuavad ligineda niivõrra, et taganemine võib muutuda võimatuks ning kõiki võib ähvardada kadumine. Nagu teritunud kõrvad üldisest raginast eritlesid vaenlase edasijõudmist tiibadel taganemisteede sihis, algas taandumine mõisasse, millest läbi jõudmisel asuti uutele seisukohtadele selle taha, kust veel jätkati lahingut mõisasse peatumajäänud vaenlase hirmulhoidmiseks ja väsitamiseks.

II.

Aeglane oli Endel Kadaja ärkamine. Kord-korralt hakkasid tulema meele üksikud niidid olnud sündmusest. Oli ju tema see, kes seisis valvepostil õhtupoolikul metsa taga tee ääres ja kes märkas pikka liginevat vaenlase küüdivoori. Hoolega sihtis ta ligineva voori pihta püssist viis

di näha. Kuhu on jäänud kaaslased, kellega kasvanud vaimliselt ühte möödunud nädalate jooksul?

Seal ta nägi enese lähedal kedagi lamavat. Aga see ju verine! Näojooned, kelle näojooned on need? Kohutavalt tuttavad, otsekui tõmbavad ligi ennetundmata jõuga.

Enne ta oli näinud seda nagu vaadates peeglis. Nüüd nägi ta seda kõrvalt. See oli ta oma laip... Ta oli surnud...

Sellele äkki peast läbistunud mõttesähvatusel järgnesid iga silmapilguga uued tõendused. Tundis ära omad riided, püssi, millele ta korra valvepostil istudes igavuse peletamiseks kriipsutas peale oma nimetähed, lamas laiba kõrval, padrunitask, mille võtnud surnud venelaselt ühel esimesel kokkupõrkel vaenlasega, oli ka küllalt tuttav, koolipoisi müts, mille põhja ta taganud noaotsaga mitukümmend auku viimase õppeaasta tunnistuseks, sama müts lamas nüüd ta pea kõrval ning oli verine. Aga see verine pea... Nüüd tuli meele ka sellest midagi.

...Pimedas algavas öös kostis äge laskeriistade ragin ja kuulide vingumine, milledest kohutavaina eristusid vaenlase kuulipildujad. Kuulid lendasid enamasti

kõrgemalt üle, kuid nii mõnigi kord mõni neist vingus nii lähedal kõrva ääres, et ei võinud tõsta pead. Lasta sihtimata, kedagi nägemata — kas seda võib? See tähendaks samapalju kui oodata, kuni vaenlane on täägiga juures. Lagedal nurmel ei olnud peitekohti. Vaenlase kuulipilduja kaartuli võttis kord-korralt ikka madalamalt, ikka lähemalt, nagu juhiks nende laskmist mingi pimedusest läbinägev silm. Viimane kord, mida ta mäletas, peened mullatükid lendasid üles ta kõrvalt,

damel raske koormana ning ei annud talle rahu uneski. Nüüd vaid märkas ta, mis olid olnud need päevad, kui üle inimese jõu käivalt rasked olid nad. Tuli ju siis pingutada oma tahet otsekui maa-kerä ülestõstmiseks. Nüüd see tundmus oli kadunud. Endel Kadaja oli saanud külmaks kireta kõrvaltjalgijaks kõigele, kes oli küllalt tark, et mitte erutada oma tundmusi tagajärjetuks lainetamiseks vääramatu paratamatusekalju vastu.

Naiskaitseliitlased jagavad suppi.

Foto Akel.

sellega ühel ajal sündis temaga midagi, mida ta enam ei jõudnud mõistagi. Ei enam kartust ega kahjatsust jõudnud tekkida ta peas, vast vaevalt märgatavalt oli lennanud hingest läbi paratamatu teadmine — nüüd see on sündinud.

Tuletades seda meele ta nagu tundis veelgi korduvat seda valu, mille uimasuses oli unustanud.

Nüüd see on siis sündinud. Ta on lahkunud elavate hulgast. Kuid imelik — näis nagu midagi ei oleks muutunud temas. Uudiseks oli vaid see, et tal enam ei pruukinud karta vaenlast, — see mõte oleks tundunud naeruväärilisenagi. Teadis ka seda, et ta on nüüd reast väljas, ilma rivisõduri kohusteta, vaba sõjamuredest, mis eelmistel nädalatel lasusid sü-

Kuid midagi muud polnud muutunud. Silmapilguga ta oli leppinud sellega, et temal pole enam tulevikku selle sõna maapealses tähenduses, ta nagu aimas neid kindlaid radasid, milles liigub ta aeg nüüd, millest kõrvalepööramine on võimatu. Sellepärast jäi ükskõikseks kõige eeloleva vastu. Aga selle eest minevik oli nüüd avatum ta ees rohkem kui kunagi enne. Elupäevade mälestuspiltide read, milledest vaid harva mõni üksik säilis kaua eredavärvilisena, kuid millede suurem hulk tuhmus mälestustes ikka rohkem ja rohkem, kuni kustusid täiesti sellelt pikalt kangalt, milledest paljudki said peaaegu olematuteks, need avanesid ta ees kõik otsekui võluvas pildiraamatus. Näis, nagu oleksid need mälestus-

pildid nende ununenud olemisel valminud täitsa uueks suure kunstniku käe all — nii värviküllased, soojatoonilised olid nad kõik. Isegi need, mida vist inimene ise kunagi ei mäletanud — esimese eluaasta elamused — isegi need nagu iseenesest ilmusid silmade ette, tuues tagasi nende tundide kustumata soojuse, ümbritseva meeleolu ja hingele kõige vastavamas võluvuses; need nüüd tundusid palju otsekohesematena ja kaasakiskuvamatena, sest nad olid kristalliseerunud, saanud puhtaks, vabanenud kõigist omal ajal nendega kaasas sarnunud segavatest muredest ja askeldusist. Kõiki neid läbielatud sündmusi võis ta vaadelda nüüd erilise süvenemisega, nagu uuesti läbi elades, tundes neid ilumantleis, millesse aeg mässib kõik sündmused, nii hääd kui ka halvad.

Või koosneski ta nüüd vaid neist, või oligi ta olemuseks ta maapealsete hingeelu avalduste kokkuvõte. Kuid ei — ta võis nendest ka lahkuda ning jäi selle juures ikkagi endiseks. Need mälestused elust, nii reljefsed kui nad ka ei tundu-

hing tahtis lahkuda kehast. Siis lõi äkki silmad lahti, hüpatas hirmununa voodisest püsti...

Vaim kadus viirastusena läbi seinu.

III.

Lahkudes Alli toast, hõljudes kaua pimeduses, olles eksinud juba vist väga kaugele või sügavale, peatasid teda äkki uued vaatealad. See oli sootuks nagu teine ilm, kuhu ta oli juhtunud. Kummaline valgus, roosakalt pehme, mida piirasid kauguses udulõimelised, läbipaistmatud katted, tegi nähtavaks selle imetolise koha. Vahel mustad varjud lendlesid üle selle paiga, nagu heitleksid õhus nimetud ja kehatud olevused. See tundus nagu tormis paenduvate põlispuude latvade meeleheitlik kõikumine, nagu mustade pilvevarjude lend üle maa. Ta ligines sellele paigale lähemale. Siis märkas ta: salapärased heitlevad varjud polnud muud kui rasked suitsutombud, mis tõusid tolle legendikul määratul arvul laialipaisatuist laagrituledest. Laagrituled olid need, milledest oli valgustatud

Iga lugemislaud on puudulik, kui sellel ei leidu „Kaitse Kodu!“

nud, võisid siiski kas peatuda temas või vajuda läbi õhuna nagu temaski nüüd tuul ei leidnud takistust omal teel, temas, kes oli nüüd vaid eraldunud osake looduse suurest energiast.

Vaid ühe mälestuse ees peatus ta kauem. See oli tema Alli. Selle pildi ilmumisel tundis ta eneses erilist puudutust. See erutus sarnies nii vägagi ta elupäevadel tuntud tunnetele, milledest ta mõne tunni jooksul oli suutnud juba tublisti võõrduda. Need pildid olid kui surelikule silmale nägematud jäljed, mida mööda ta lähenes asjaomasele — Allile. Juba hulk aega polnud ta teda näinud, kuid nüüd on ta juba nende viimase kokkupuutumise sündmusel. Siit peale tulid sootuks uued pildid ta silmade ette. Nägi kõike, mida tegi Alli ta äraolekul. Ning viimati leidis ta enese kesköö pimeduses Alli kodus ta magamistoas.

Nii. Ta on nüüd Alli juures, võib olla ta läheduses. Alli magab voodis, kuid rahutu on see uni. Näeb sedagi kohutavat unenägu kõrvalt, mis vaevab painajana magajat. Seal on jällegi tema ja Alli silmade ees see nurmele mahaäänud laip.

Magaja nagu vaevles ahastuses. Tal nagu süda tahtis jääda seisma, nagu

see koht. Ning nende ümber istusid kummalised sõdurid. Olid sõdurid, seda võis öelda nende nägudest, nende rohkel arvul ligiolevatest relvadest. Mõnede tuled ümber istujad olid vajunud mõttesse, teiste ümber vesteldi elavalt. Mõnes kohas kuuldus vägev sõdurilaul. Kuid üle nende kõikide laotus sinine tähtitu taevas.

Tema liginemisel paljud pilgud pöördusid talle vastu, kuid kõik jäid paigale. Nähtavasti neil kas polnud uudishimu võõra tulija vastu või suutsid hoida tagasi selle pakitsust. Need olid inimesed, elavad, kuid kõigest tundus, et see polnud maailm, kust Kadaja lahkunud alles hiljuti. Ning oma imestuseks ta märkas, et temagi oli omandanud oma inimliku kuju, kandis samu relvu, milledega võitles vaenlase sissetungi vastu.

Sai aru, et see on temagi edaspidine asupaik. Need on siin siis tema tulevased kaaslased. Siin laagritulede juures tuleb temalgi istuda kogu igavik, kuni... kuni kas täituvad olematud ennustused või kaugeima tuleviku ime lõhub lahutavad vahed allilma ja maapealse elu vahel.

Tundus nagu hoovaks sealolejaist temale vastu suurt sõbralikkust. Ta tundis tarvet astuda oma uute seltsilistega keskustelema. Ta tahtis tutvuda nen-

dega, saada teada, kellega koos tulevad tal saada mööda allilma pikad ajad.

„Kes olete teie, auväärt sõdurid, kellede hulka olen juhitud? Kes oled sina või kes sa olid enne, sina, kes sa astud mulle sõbralikult vastu?“

Vastutuliija viivitas silmapilgu vastusega. Mõõtis uustulnukat silmiti, püüdis aru saada ta välimusest, silmitses arusaamatult temale tundmatuid relvu ning vaikselt häälel tõi kuuldavale ootamatu, imestamapaneva vastuse:

(Järgneb.)

Mälestusi Tartumaa maleva manöövrelt.

Asjalugu, või nagu manöövrite keeles öeldakse — olukord, oli lihtsalt järgmine, et Lõuna-Tartumaal ja Põhja-Võrumaal olid käes kõige kaunimad sügispäevad. Kergelt künklikul maastikul otse särasid mitmevärviliseks muutunud metsatukad, eredad toonid paeluvate ülemineku-toonidega, mille vahele siin ja seal torkas terava kontrastina kuuskede ja mändade tume sünk rohelus. Nii värviküllased, täiuslikud oma järeleaimamatuses olid need vaatepildid sügismaastikul, et tahtmatult tulid meele need ametmehed teatritest, keda kutsutakse dekoraatoreiks ning kes teevad umbes samasuguseid värvilisi pilte fooniks tegevusele laval.

Kuid ka need Tartumaa maastikud said dekoratsiooniks suurele sündmusele. Tartumaa mehed peksid oma vilja, võtsid kartuleid ja tegid muid rahulikke sügisesi töid, aga seal, näe, tuleb teada, et „rohelist“ saatnud dessandi maale Mehikoormas ja Räpinas ning tahavad liikuda Tartu peale. Kui lugu on niivõrra tõsine, kas siis üldse maksab mõelda oma igapäevase töö peale, enne kui rahu majas? Kui hädaoht on maal, siis ei ole aega kõhelda, vaid peab astuma välja, et puhastada maa võrastest sissetulijaist. Ja oligi siis tõusmas üles kogu ümbruskond otsegu üks mees, et paisata rohelisti tagasi Räpinasse.

Sellest loost oli varemalt mujalgi teada saadud ning seepärast ruttasid selle asja käiku vaatama ka mõned kaugemalt pärit uudishimulised. Üks neist oli nende ridade kirjutaja, kes nende sündmuste arenemisest siinkohal tõmbab mõned jooned.

Tartust väljasõites näis nagu oleks kogu maa liikvel. Alles linnast mitte väga kaugel möö-

dusime rindele sõitvast patareist. Patarei sõitis linnast. Selles pole midagi imekspandavat, sest paremat kraami tuuakse ikka linnast. Ja sõjala olukorras on patarei esimesejärgu tarbeaine.

Kuid Võnnus tundus juba mitte küll veel püssirohu lõhna, kuid frondi lähedust. Seal olid mehed juba koos. Uuem aeg lihtsustab kõik, nii ka sõjateed. Eks Võnnu mehed ole ennemgi käinud sõjas, kuid siis läks tee ikka Tartu kaudu. Kuid nüüd muudkui oma kodust otse jala frondile. Kohapealne korraldus tähendab seda, et ei tule enam minna Võnnust Mehikoormasse või Räpinasse Tartu kaudu. Oli kohal ka kaks koorimat naiskaitseliitlasi. Vist olid nad juba kaua istunud vankritel, näod ootamisest tüdinenud. Vaadates neid tuli meele vana eestlaste ütetus: Ei ole enam vana aeg...

Kerge pilvitus, udutaoline, madal, õõtsus üle taeva. Kuski tõsis oma öökorterilt lendu kureparv, hääldades oma tuttavat reisiviit. Lendasid õige madalalt. Tuli meele see väike Prantsusmaa linn — Tarascone — kus asusid omal ajal nii vahvad kütid, et rändlindude parved tüürisid kaugelt mööda sellest linnast niipea, kui nende ninamees kisendas üle parve selle hädaohtliku linna nime. Võndlasi kured ei kartnud, kuid nähes meeste tõsist ja kindlat ettevalmistust võis julgesti uskuda, et nende meeste kuulide alla ärgu küll parem tulgu Peipsilt ükski dessant.

Järgmises paigas — Ahjas — oli samasugune sõjalaager. Koos suur hulk ratsanikke, jalgrattureid, kuulipildujarühm ja püssimehi. Varsti jõuab kohale ka kaitseliidu ülem kolonel J. Roska. Pärast lühikest tervitust seletati malev-

Kes veel pole uuendanud „Kaitse Kodu!“ tellimist, tehku seda viibimata tellimise lõppemise kuupäevast alates.

Endisi numbreid on veel saada piiratud arvul.

Tartumaa maleva manöövrid 25.—26. sept. 1926. a. Olukorra ja ülesande seletamine.

lastele tekkinud olukorda ja nende ülesannet selles. Sealsed malevlased näisid olevat enamasti kõik juba vanad sõjamehed, seletus kohe arusaadav, isegi noorematele.

Kuid Rasina ümbruses oli lugu juba üpris tõsine. Jõel sillad ja paadid elavad üle viimseid tunde — vaenlase liginemisel tunnistatakse nad hävitatuiks. Igalpool juba väljas vahisalgad. Kuskil küüka otsas valvab kuulipilduja. Mõõdasõitval kaitseliidu ülemal tekib huvitus vaadata, kas kuulipilduja asetamisel on olnud küllalt asjatundlik. Tekib kas või vaieldus kaitseliidu üle-

ma ja kuulipilduja esimese numbriga. Viimane ei taha sugugi olla nõus sellega, et tema poolt valitud koht pole kõige parem. Kui talle see siiski selgeks tehakse, toob mees välja oma kõige vägevama ja et'leteadmata trumbi: „Ole viis aastat too masina pääl ollu ja ole ei üttegi är andnu, mis siss siin pellädä!“

Muidugi ei jää see mees oma „masinaga“ millalgi hätta, solles võib olla kindel.

Siit edasi minnes on juba äge lahingtegevus. Rohelised suruvad nõrkadele siniste eelvägedele kõvasti peale, viimased taganevad korralikult,

Tartumaa maleva manöövrid 25.—26. sept. 1926. a. Ülal: Juhatuspunkt. All: Rääpina malevk. naisorganisatsiooni liikmed Moisekatsi mõisas meeste toitu valmistamas.

katsudes oma lahingkorras taganemisega võita aega pea saabuvatele peajõududele. Ahelikud liiguvad üle laiade põldude, püsside pragin pole sugugi harvem kui tõsisel lahingus. Siit ja sealt kargatavad kuulipildujad...

Oh seda verevalamist!

Roheliste poolel on siiski märgata märksa rohkem asjalikkust kui siniste juures. Juba sellegi pärast, et need Alatskivi ja Kodavere mehed tegutsesid võõral maastikul, kaugelt tulek juba annud asjale rohkem tõsidust. Nad tundsid end seal vist osalt ka nagu võõra rahvana, sest Kodavere murrak erineb kaunis tunduvalt päris Tartu murrakust. Nende olekust ja tegutsemislaadist tundus nagu täidaksid nad tõesti mingit tõsist ülesannet, kuna siniste poolel valitses palju kergem meeleolu.

rietatud mehed, kuid ka samane fha võita ja kaitsta kõike, mis oma. Niiviisi siis vist vanaastigi koguneti, kui alustati pikka sõjaretki lätlaste maale või Riia vastu, missuguste sõjakäikude kohta Läti Hindreku kroonika lehekülgedelt leiame väga tihti sõnumeid, mis pandud kirja umbes järgmises stiilis: Sel ja sel kuu-päeval pärast selle ja selle pühamehe päeva tungisid sakalased, ugalased ja otepäälased suurte jõududega lätlaste maale. Röövisid ja põletasid kaks või kolm nädalat, tapsid maha nii mõnegi püha ja väga isa või kalli orduvenna või püha Maarja sulase kristliku ja jumalakartliku munga ja pöörsid nii suure saagiga koju tagasi...

Moisekatsi mõisasse kogunesid ööks kõik need, kes ei olnud ei sinised ega rohelised, kuid

Tartumaa maleva manöövrid 25.—26. sept. 1926. a. Patarei rännakul.

Järgnes pikk sõit Rāpina kaudu Kauksisse, kus kohtasime jällegi rohelisi. Need olid juba Rāpina malevkonna osad. Vaenlase seisukohtadest on mehed täielikus teadmatuses, seepärast oli käimas hoolas luuretegevus. Tuli jällegi selgitada meestele üldolukorda, et igamees teaks, miks, kuidas ja kuhu.

Õhtu tulles jõudsimme uuesti siniste juure Kärsa kõrtsi juures. No seal oli juba täieline sõjalaager, edasi-tagasi siblivate malevlastega ja pika voooriga. Mehed valmis minema igale poole, ootavad korraldusi. See tuletas juba täiesti meele vabadussõjapäevi. Samuti suur küüdivoor, hobuste juhtideks vanad mehed või naised. Samuti sõjameestel väga mitmekesine riidevarustus, samuti koos mehed igast vanadusest, noortest õppuritest pikkades sõjavaevades vananenud sõduriteni. Ent nende hulgas tegutsevad ja korraldavad palavikuliselt juhid.

Kuid samasugust pilti võis näha ka muististe eestlaste sõjalaager. Samuti kogunemine küladest suurematesse kogumispaikadesse, samuti suur hobustevoor, samuti mitmet moodi

kes siiski kuulusid selle sõja juure. Rõõmustava külalisena jõudis sinna ka 2. diviisi ülem kindral E. Pödder, see vabadussõja kangelane, kelle ümber sõjapäevist tekkinud palju legende, mis vist niipea ei väsi rändamast suust suhu meie kaitsevāgede ridades. Mõisa ise polnud veel kummagi käes, oli kahe tule vahel. Kumbki pool oletas asuvat seal vastaspoolt, seepärast käis mõisa ümbruses luuretegevus mõlemalt poolt. Keskööl juba usaldasid poolte ratsaluurajad sõita mõisasse ning kõlavat kabjaplaginat kuuldas siis tihti mõisa kividega sillutatud õuel. Tormasid sisse noored ratsakaitseleitlased oma väledatel hobustel, pärides elanikkudelt, kas pole nähtud vaenlasi. Mõnd juhuslikku teadet saades sõideti kiiresti edasi. Mõlemate poolte luurajaid sattus ka vangi vastaste kätte. Rohelisel poolel oli elada üle väga erutav lugu. Juba mitu tundi oli kadunud nende ratsasalga juht, kapten Matiesen. Oletati vangilangemist ning arutati võimalusi, kuidas ja missugusel hinnal teda vastaspoolt osta välja. Ent asi lahenes seega, et kapten Matiesen äkki ilmus tagasi.

Oli ilus soe öö Moisekatsis. Septembrine täiskuusära sulas maast tõusvasse kergesse halli uttu, jättes puudele ja majadele nagu kerge jõulupakase härmatise. Vaikne oli ilm ning sellest vaikusest kuuldusid teravasti kauged ja lähedased püssipaugud, kus vastaspoolsed puutusid kokku. Hommikul võtsid rohelised mõisa oma alla.

Mõisa avar õu stilsete hoonete vahel oli nüüd suur askeldav pesa. Sinna ilmusid roheliste väljaköögid, moonavoovid, kompaniid aga asusid peatamatult mõisa-eelsetele positsioonidele, sest oodati juba sinise pealetungi. Siniste tulekut võis oodata iga silmapilk, seepärast oli ahelikudes kaunis ärev ootamine. Ainsad, kes

lisele muusikale löövad kahurmürtsud võimsat takti. Mida lähemale jõuavad sinised, seda ägedamaks muutub vastastikkune laskmine. Kuski karjutakse sadadest suudest hurraa! — vist juba täägivõitluse ulatuses. Roheliste „mäng on läbi“. Süüdatakse suitsutõkkes, mis loovad läbinägematu müüri vastaste poolte vahele, mille varjus rohelised algavad kiiret taganemist. Suitsukattest kõrgemale ulatavad vaid manöövrite üldjuhatuse signaalraketid, rohelised ja punased, mis tähendavad sõjategevuse lõppu. Kuid see ei taha kergesti lõppeda. Mehed on tulnud kauge maa tagant, juba ligikaudu ööpäeva hiilinud mööda teid ja metsi ettevalmistuseks lahingule, seepärast tunnevad end olevat nagu õigustatud

Tartumaa maleva manöövrid.
Siniste ratsaosad.

Kuulipildurid Rasina väljal
oma „mannaga“.

end ei lasknud sõjategevusest segada, olid naiskaitseliitlased mõisa õuel supikatelde ümber, teutsedes hoolega, et ei juhtuks midagi sarnast, nagu siis, kui „Jüri tuli müüritöölt...“ Umbes nii nagu see pildil näha.

Sinised aga viibisid. Tegid vist maastiku iseloomust tingitud jõudude ümberpaigutusi. Ent „roheliste“ pilgud väsisid silmitsemast üle laia heinamaa asuvat vastaspoolist metsa. Seda enam, et laskus maha tihe udu, mis tuulepuhan-gute järele oli kord tihedam, kord hõredam. Vist kordasid Alatskivi mehed Alatskivi poolt pärit olevat ohkamist:

„Kui seda udu ees ei oleks...“

Kuid siis algas see. Esiteks tungis siniste parem tiib mõisa kõrval asuva järveni, kuid siis ilmusid äkki metsadest siniste jõud kui pilved. Püsside ragin muutus valjuks. Siniste pooltel on näha ratsaosade liikumist metsatukkade vahel. Roheliste poolt tihe tuli. Seal aga juba kõrgatavad siniste kahurid, fugaasid lõhkevad otse roheliste aheliku ees. Ent siniste ahelikud tihenevad. Otsegu võimas laine ilmusid nad vastas-asuvast metsast ning peatamatu hooga tormasid roheliste seisukohtade poole. Püssiragina närvi-

saama kestvamat lahingulõbu. Lõpuks kogutakse siiski üheskoos Moisekatsi mõisasse.

„Vaen“ on kadunud poolte vahelt. Rápina, Alatskivi ja Moisekatsi mehed on tuntud üle maa väga mõistlikkude meestena, kuidas siis võib nende vastu vaenu olla. Ning kodu tahavad kaitsta kõik, kuid see nõuab ka oskusi. Seepärast siis oli väga vajaline see „treening“ omavahel.

Poolte tegevuse selgitamise ja kõnede ajal võis saada üldpildi õppustest osavõtjatest. Ja see oli midagi mõjuvat. Kes seal kõik koos ei olnud! Oli kohal 2. diviisi ülem kindral E. Põd-der, kelle nimi juba tuletab meele Põhja-Latvija vabastamise ja Landeswehri loomise suuri päevi. Kaitseliidu juhtide kogu oli eriti tähelepandav. Nii mõnedki tuntumad kangelased meie kuulsusrikkamatest löögiosadest ja vahvatest rügemenditest olid nüüd kohal kaitseliidu juhtidena, nii Kuperjanovi partisaanide rügemendi mõni mälestatavam nimi, samu skoutsrügemendistki, soomusrongidelt ja teistest väeosadest, kellel kõigil seljataga vabadussõja kuulsusrikkad teod. Ning nende juhtide hool tagab kaitseliidu arenemisele suure edu.

Kuid ka nooremad juhid ja malevlased on

Tartumaa maleva manöövrid 25.—26. sept. 1926. a. Ülal: Mäksa komp. sanitaar- ja toitlusrühm. Keskel: Pärast „lahingut“ Moisekatsi mõisas. All: Patarei peale rännakut puhkuseil.

enamjaolt teinud kaasa vabadussõja rasked heitlused. Siin saadi jällegi kokku endiste kaaslastega, kellega koos jagatud sõjaelu raskusi. Siin kohtasid malevlased uuesti omi endisi juhte vabadussõjast, oli nii mõnigi huvitav jällenägemine üle hulga aja. Siin ja seal räägiti vastamisi sõjamälestusi, mis on veel ikkagi kõneaineks, kui juhtuvad kokku vanad veteraanid. Kuid

nooremad malevlased, need, kelle aastad olid siis veel vähesed sõdurieluks, need omandavad palju sellest õhkkonnast, omandavad seda vaimu, mis vabadussõja päevil ühendas rahva murdmatuks jõuks, ning neistki ei saa halvemaid sõdureid.

Kaitseliidus elab edasi meie vabadussõja-aegne kaitseinnustus ning nii see ei kao meie rahva südamest.

J. J.

Kaitseliidu maitsekad, värvilised, malevate lippe kujutavad

postkaardid!

Nõudke igalt poolt.

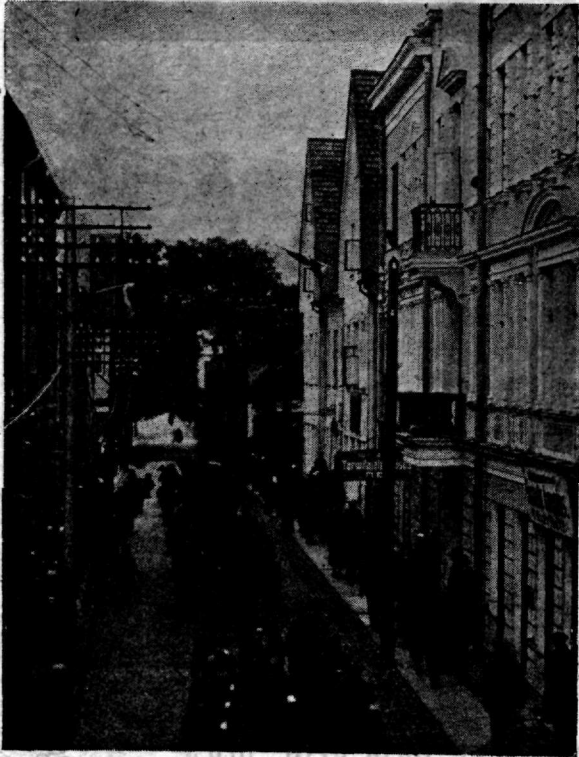
Kõige kaunimad kirjavahetamiseks.

Pealadu Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse raamatukaupluses
Tallinnas, Jaani t. 6.

Sakalamaa maleva aastapäev.

3. oktoober s. a. oli Sakalamaa malevale suupäevaks. Nimetatud päeval pühitses malev oma aastapäeva.

Viljandi on viimastel aegadel sattunud suupäevade keerisesse. Nii mitugi tähtsat päeva on viimasel ajal läbi elatud ja rahvamurd uulitsail on jälginud alatasa innuga kõike, mis sünnib. Oli käesoleval suvel lipu üleandmine Sakalamaa malevale, oli linna malevkonna aastapäev, püstitati mälestussammas, möödus näitus.

Sakala maleva aastapäev. Rongikäik läbi linna.

Sakalamaa maleva aastapäeval lainetas uulitsail jällegi arvutu rahvamurd ja kodanikud näitasid, et kaitseliidu sündmused neid kõige rohkem kaasa kisuivad.

Jaheda sügispäikese kullas ja langevate lehtede kahisesdes saabus maleva aastapäev, kuid kogu ümbruses ja meeleolus oli palju värskust ja jõudu. Vast viimaseks käesoleva aasta suupäevade seerias oli Viljandile maleva aastapäev, ning seepärast haardi sellest innuga kinni, et ta ei mööduks liig ruttu.

Hommik.

Eriliselt veetlev ja värviküllane sügishommik. Majade katused ja varjulised kohad on niisked, maa ligidal hõljuvad noosad udupilved. On pühapäev, seepärast ei ole kuulda äripäeva-

müra, ei ole ka inimesi uulitsail askeldamas — on alles vara.

Siiski vilksatavad siin-seal üksikud kaitseliitlaste kogud. Meestel on näod tõsised ja asjalikud: on näha, et nad pole tulnud hommiku ilu nautima, vaid neil on ees mingi tõsine toiming.

Varsti on ka need üksikud kaitseliitlased kadunud, näib olevat päris harilik pühapäevahommik.

Korruga kõlavad elektrijaama poolt läbilõikavad, hoigavad helid. Tundub, nagu oleks mingi kole elukas sattunud surmahädaohtu ning hüüab asjatult abi. Kohe selle järele kõlab Kirsimäelt kõrvulukustav mürts ja hakkab hoigama linavabriku vilegi.

Kõlab teine mürts Uueturu poolt, siis natukese aja järele kolmas maakonna-gümnaasiumi pargist.

Saabub kurjakuulutatav, närviline meeleolu, nagu varitseks kuski tundmata hädaoht.

Elektrijaama sireen huigab edasi, linavabriku vile aitab kaasa, kaitseliidu staabi tornis huigavad käsisireenid.

Siin-seal avaneb mõni aken või uks, ettevaatlikult piiluvad näod uulitsale.

Inimesi palju uulitsale ei tule: on alles vara, kell on 8, ning kodanikud on juba varem informeeritud, et midagi tõsist lahti ei ole, vaid on ainult häreledemonstratsioon.

Demonstratsioon läks hästi korda. Igatahes kaugemale oli kõik veel paremini kuulda, nagu pärast maalt tulnud inimesed seletasid.

Kui viled ja sireenid vaikisid, kõlasisid kaitseliidu staabi tornist vaiksed, mahedad koraalidelid. Mängis garnisoni orkester. Kaugele kõlasisid vaikselt, puhtas hommikuõhus muusikahelid ja paljastatud päil kuulasid neid inimesed, kes uulitsal juhtusid olema.

2. Kogumine ja paraad.

Kella 11-ks oli määratud kaitseliitlaste kogumine staabi juure. Kaitseliitlasi hakkas juba enne kella 11 õige rohkesti ilmuma. Peale linna malevkonna meeste tuli õige palju kaitseliitlasi maalt, küll jalgsi, hobustega, jalgratastega ja autodega.

Varsti kihas staabiruum ja selle esine kaitseliitlastest.

Viimaks oli kõik korras — kaitseliitlased rivistatud, lipp välja toodud, garnisoni orkester paremal tiival. Siis kõlas komando ja orkestrihelide saatel marssisid tihedad kaitseliitlaste read läbi linna paraadiplatsi poole — Uuele turule. Kahel pool kõnniteedel jälgis tihe rahvahulk hoolega kaitseliitlasi.

Natuke enne kella 12 oli malev paraadiplatsil paraadikorras üles seatud.

Varsti ilmus paraadiplatsile kaitseleidu ülem kolonel Roska, kes tähtsa päeva puhuks Viljandisse sõitnud. Temale raporteeris kaitsemaleva pealik kapten Pek.

Selle järele sammus paraadi vastuvõtja kaitseleidlaste ridade eest mööda, kõiki osasid üksikult tervitades.

Paraadi vastu võtnud, asus kol. Roska paraadiplatsi keskele ja pidas lühikese, päevakohase kõne. Ta selgitas kaitseleidu suurt riiklikku ja seltskondlikku tähtsust ning rõhutas, et mitte hirm hädaohu ees ei ole nii suurt hulka malevalasi kokku meelitanud, vaid oma jõu tunne ja see teadmine, et pühitseme oma päeva, milles meid keegi takistada ei suuda. Lõppeks laskis kõneleja elada vabariigi valitsust ja riigikogu, ning kõneleja sõnadele järgnes kaitseleidlaste ridadest vägev kolmekordne „Elagu!“

Järgnes paraadimarss ja selle järele rongikäik läbi linna hariduseseltsi aeda, kus pidi olema päevakohane aktus. Vaevalt aga suudeti asja korraldama hakata, kui taevataservale tõusid vihmapihved, ning varsti hakkaski vihma tibama.

Otsustati aktus pidamata jätta ja kõnelejail võimaldada mujal kõnelda.

Õhtupoolikul kell ¼5 oli „Põllumeeste Kodu“ pidulik koosviibimine, kuhu olid ilmunud kutsutud külalised, maa- ja linna-malevkondade esindajad ja palju kaitseleidlasi. Koosviibimine kestis 2½ tundi. Peeti rida päevakohaseid kõnesid ja koosviibijate seas valitses ülev meeleolu kuni lõpuni.

3. Rongikäik tõrvikutega.

Õhtul kell 8 kogusid kaitseleidlased jälle staabi juure.

Selkorral seisis ees aastapäeva ilusam osa — rongikäik tõrvikutega. Üle saja tõrviku süüdati põlema ning orkestri saatel liiguti Jakobsoni uulitsalt Lossi uulitsale.

Ilm oli tuulne. Rõõmsalt loitsid tõrvikud, valades meeste nägudele punakat helki.

Kummalgi pool uulitsa ääres voolas tihe rahvahulk, kõnekõmin rippus õhus ja teinekord

sähvatasid heledad kilked — siis kui mõni edev tõrvikusäde noorele daamile liig lähedale sattus. Meeleolu oli kõigil suurepärane, kui neil, kes olid tõrvikutega, samuti ka neil, kes ainult vaatlesid.

Läbi Lossi ja Kauba uulitsate liikus rongikäik mälestussamba-platsile, kus samba ümber moodustus loitev tõrvikute ring.

Tuul hõljutas lugematuid leegikesi, ning müstiline kuma tõsis süngesse, pimedasse sügisõhe...

Järsku löid lõkkele mälestussamba nurkade juures heledad, mitmevärvilised bengaalituled ning lühikeseks ajaks segunes nende here kuma tõrvikute punase helgiga. Saabus pühalik-tõsine silmapilk...

Siis asusid mälestussamba jalale maleva pealik kpt. Pek ja kaitseleitlane Muinaste. Viimane pidas lühikese, süütava kõne. Ta rääkis, et igal rahval on oma pühad paigad, kuhu kokku tullakse rahvuslikkudel pidupäevadel. Meile on selleks kohaks mälestussammas. Siia rändame pühas rongis selle täheks, et meie langenud kangelasi kunagi ei unusta.

Vaevalt oli kõne lõppenud, kui kargatasid rakettpüstolid ning lendasid taeva alla mitmevärvilised raketid.

Kui kustus viimane raket, siis koondusid jälle kaitseleidlaste read ja liiguti läbi linna staabi juure tagasi, kus tõrvikud kustutati.

Tõrvikutega rongikäik jättis kustumatu mulje igale, kellel võimalik oli seda näha.

Kohe pärast tõrvikutega rongikäiku algas „Koidus“ segaeeskavaga pidu. Osavõtt pidust oli elav. Ettekannetega esinesid „Koidu“ meeskoor, Tarvastu segakoor, peale selle olid veel solo-numbrid ja näitemäng. Ettekanded võeti kiidu-avaldustega vastu.

Hilja õel lõppis pidu.

Maleva aastapäevast jäi suurepärane mulje, mis niipea ei unune, ning rahvahulk näitas igal pool kaitsemalevale sooja poolehoidu.

J.—s.

„Kaitse Kodu!“ pooldajad! Tähelepanu!

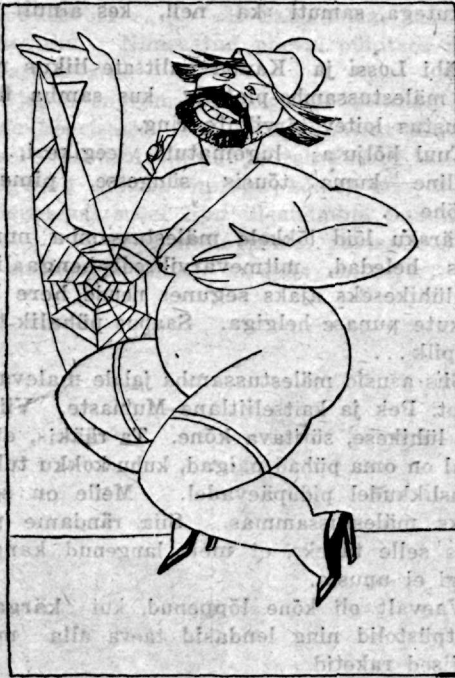
Igaüks,

kes saadab „Kaitse Kodu!“ talitusele viis aastatellimist ühes tellimisrahaga, sellele paneme käima „Kaitse Kodu!“ poole aasta peale hinnata soovitud kuupäevast alates.

Kes saadab 10 aastatellimist ühes tellimisrahaga, saab „Kaitse Kodu!“ hinnata kogu aasta peale soovitud kuupäevast alates.

„Kaitse Kodu!“ talitus, Tallinn, Pikk t. 2, kõnetr. 3-11.

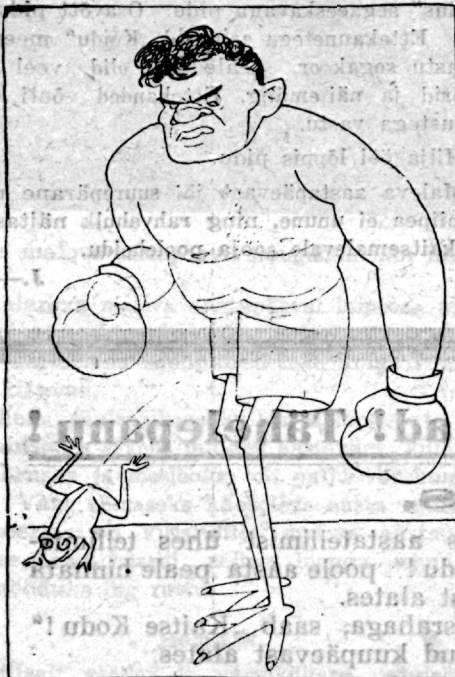
Ühendamistõbi.

Kui juba ühendamistuur sees, siis ühendatakse kas või põrandaalune kommunist Lora Mirandaga.

Samuti hea eduga võiks ühendada poisipeaga suurilma daami ja suslanaise.

Toreda eksemplari saaks ühendades poksi-meistri toonekurega.

Ja lõpuks võiksid ühendajad kroonida oma rasket tööd, ühendades iseendid oma pikakõrvaliste mõtteosalistega.

Kroonika.

Rännakvõistlused Narva malevas.

Pühapäeval, 3. okt. s. a., korraldas Narva malev rännakvõistlused rakmetes. Võistlusmaa pikkus 22 klm., millest võtsid osa grupid, igas 7 kaitseliitlast. Võistlustingimustes oli ette nähtud, et kuni kontrollpunktini, mis asus poole maa peal, liikus grupp terves koosseisus sammu, kuna sealt tagasi algas juba individuaal-võistlus. Auhindadeks oli maleva poolt rändav hõbekarikas parimale grupile ja kolm hõbebokaali kiiremini kohaletulijale, kuna linna malevkonnalt esimesele kohale tulijale oli pandud välja käeuur. Võistluse algul, raekoja ette, kus asus start, oli kogunud kokku kogukas pere võistlejaid kaitseliitlasi. Grupid lasti kolmeminutilise vaheajaga üksteise järele stardist välja. Võistluse tehnilised tagajärjed, mis võrdlemisi head, olid järgmised:

Grupid:

I. Vaivara malevkonna VI kompanii, aeg 2 t. 23 m. 32 sek. Koosseis: Niinep Viktor, Brutus Johannes, Must Mihkel, Kesküla Nikolai, Kesküla Tomas, Johannes Martin ja Niilov Reinhold.

Narva maleva 3. X. 26. rännakvõistluse individuaal-võitjad. Vasakult paremale: Nr. 6. Mihkel Must, Vaiv. mlvk. III koht 2 t. 11 m. 7,7 s. Nr. 3. Viktor Niinep, Vaiv. mlvk. I koht 2 t. 9 m. 20,3 s. Nr. 7. Johannes Brutus, Vaiv. mlvk. II koht 2 t. 10 m. 9,9 s. Nr. 14. Julius Pendt, Narva mlvk. IV koht 2 t. 22 m. 50 s.

II. Linna malevkonna II kompanii, aeg 2 t. 28 m. 3,5 sek.

Narva maleva 3. X. 26. rakmetes rännakvõistlus, võitja grupp.

Vaivara mlvk. VI kompanii koosseis. Vasakult paremale: 1) vahekohtunik Nugismann. 2) Nr. 5. Reinhold Niilov. 3) Nr. 1. Nikolai Kesküla. 4) Nr. 6. Mihkel Must. 5) VI kompanii pealik Peeter Johannes. 6) Nr. 7. Johannes Brutus. 7) Nr. 4. Martin Johannes. 8) Nr. 2. Tomas Kesküla. 9) Nr. 3. Viktor Niinep.

Halb isamaalane on see, kes ei loe „Kaitse Kodu!“ ja kes ei soovita seda igale oma naabrile.

III. Linna malevkonna I kompanii, aeg 2 t. 48 m. 25,5 sek.

Individuaal:

I. Niinep Viktor, Vaivara mal. VI komp. — 2 t. 9 m. 20,8 sek.

II. Brutus Johannes, Vaivara mal. VI kompanii — 2 t. 10 m. 9,9 sek.

III. Must Mihkei, Vaivara mal. VI komp. — 2 t. 11 m. 7,7 sek.

IV. Pendt Julius, linna mal. II komp. — 2 t. 22 m. 50 sek.

Sõna ja mõte äratavad ja juhivad tegevust, seepärast peavad kaitseliidu mõtted tungima iga eestlase kõrva. Seepärast kaitseliidu häälekandja „Kaitse Kodu!“ leidku teed igasse perekonda, igasse talutarre.

Naljad.

Kellele kuulub ratsaväe-ohvitseri süda?

Daam: „Paistab, et Teil, härra ohvitser, on kaks südant, sest muidu ei võiks Teie korraga nii kergesti teenida kaht daami.“

Ohvitser: „Ei, armuline proua! Mul on ainult üks süda, kuid jagatud kahte ossa.“

Daam: „Nii siis kummalgi daamil oma osa.“

Ohvitser: „Ei, ei! Üks osa minu südamest kuulub isamaale, teine osa — hobustele, sõduritele ja daamidele.“

*

Ohvitser: „Izekson, mis teed sa siis, kui valvepostil seistes keegi sulle tungib kallale?“

Izekson: „Ma — ma — ma karjuksin gevalt!“

*

Leitnant: „Aga kuipalju leiba saate, seda ometigi teate?“

Killip: „Suure kamaka.“

*

Kahtlus.

Kaitseliidu ratsaväe-õppustel üle takistuste hüpates kukub kaitseliitlane Saunik tihti maha hobuse turjalt.

Pealik: Jälle Saunik maas! See on täna juba kümnendat korda!

Saunik (kahtlevalt): Paistab, et sel hobusel on midagi minu vastu.

*

Ema: „Kui saad suureks, tütreke, siis saad aru, kui hea ema sul on!“

Tütreke: Oleksid sa hea ema, siis oleksid ka juba ammugi läinud mehele mõnele kompveki-vabrikandile.

*

Kaitseliidu pealik tahab peale õppuste lõppu proovida kaitseliitlaste teravmeelsust, pannes ette neile mitmesuguseid küsimusi. Järg on kaitseliitlase Oja käes.

„Oja!“

„Kuulen, härra pealik!“

„Mis sa teeksid, kui kohtaksid teel röövlit?“

„Annaksin pihta, härra pealik!“

„Aga kui röövleid oleks rohkem?“

„Siis... siis... jooksesin Teile teatama, härra pealik.“

„Aga kui röövlid su jooksu pealt maha la-seksid?“

„Siis... noh siis elaks ainult härra pealik.“

KLUGE & STRÖHM

asut. 1813 TALLINN asut. 1813
Pikk tän. 9 — Kõnetr. 20-46

Raamatukauplus

Laenuraamatukogu

Sisurikas ladu tähtsamaist uudiseist igal kirjandusalal ja käidavamaist vanemaist kirjandusteoseist.

Kiiduväärt maakuulaja.

Veltveebel: „Sõdur Gutmann, mida peab maakuulaja püüdma kõigepealt saada teada?“

Gutmann (juut): „Missugust tovaari vaenlasele kõigeenam tarvis ja kas sel on ka hea hind!“

*

Leitnant: „Sõdur Killip, kuipalju leiba on sõduril õigus saada?“

Killip: „Mh... m... ei tea!“

Trükivea õitendus.

„Kaitse Kodu!“ nr. 19, lk. 810 on paha trükiviga juhtunud. Alumisel äärel keskmise pildi all peab olema allkiri „Tavastu malevkonna IV kompanii pealik res. al.-kapten H. Jürgens“, mitte aga res. allohv., nagu see kogemata sisse peasenud.

Toimetus.

«Kaitse Kodu!»

on meie kodumaa rahu ja õnne valvamiseks organiseeritud kaitseliidu häälekandja.

„Kaitse Kodu“ sihiks on õhutada rahvas kaitsetahtet ja valgustada kaitseliidu sisemist elu, kasvatada Eesti rahvas tugevat rahvustunnet ja anda igale kodanikule tarvilikke teadmisi kaitsealaduse alalt.

Kõik kodanikud peavad lugema „Kaitse Kodu“. Kaitseliidu ideed peavad tungima iga eestlase kõrvu. Iga eestlase kohtus on võita „Kaitse Kodu!“ uusi poolehoidjaid.

„Kaitse Kodu“ sisu eest hoolitsevad meie paremad ajakirjanikud ja kirjanikud. „Kaitse Kodu“s“ ilmub numbrist numbrisse Juhan Jaigi põnev romaan „Varjude riigis“.

„Kaitse Kodu“ on odav ajakiri. Kellelegi ei käi üle jõu anda kuus 50 mk., mille eest saab kaks rohkete piltidega ja lugemismaterj. numbrit.

„Kaitse Kodu“ võib tellida igast postkontorist, iga kaitseliidu pealiku kui ka iga raamatuüri kaudu.

„Kaitse Kodu“ tellimishind on aastas 600 mk., poolaastas 300 mk., 1 kuu 50 mk. Talituse aadress: Tallinna, Pikk t. 2.

Deel täna tellige endale „Kaitse Kodu!“

„Kaitse Kodu“ talitus.

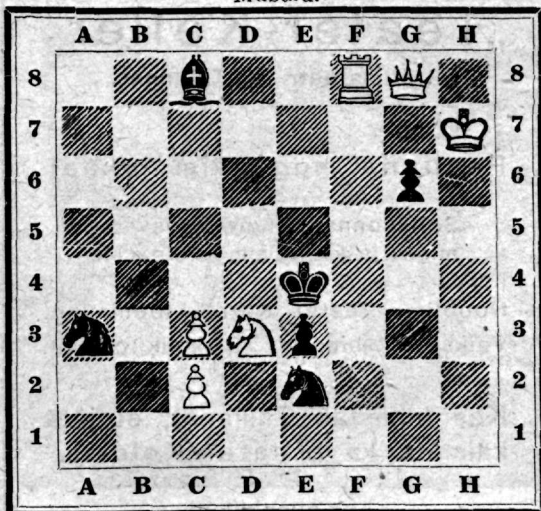
Male.

Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 25.

Kokku seadnud Martin Villemson (Pärnus).
„Kaitse Kodu!“ originaal.

Mustad.

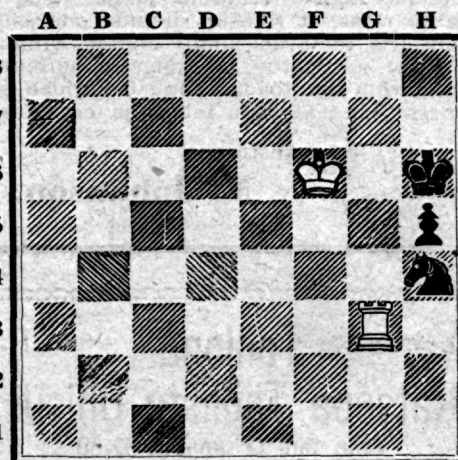
Valged.

Mustad: K e4, O c8, R a3 ja e2, E e3 ja g6.
Valged: K h7, L g8, V f8, R d3, E c2 ja c3.
Valged algavad ja annavad matt kahe samuga.

Lõpumäng nr. 17.

Seis Põltsamaal mängitud partiiist.
Valged: F. Amelung. Mustad: E. Erler.

Mustad.

Valged.

Mustad: K h6, R h4, E h5.
Valged: K f6, V g3.

Järg oli:

1. V g3—g8, K h6—h7,
2. V g8—g7+, K h7—h6,
3. V g7—g3!, K h6—h7,
4. V g3—h3 ja valged võidavad.

Ülesande nr. 22. lahendus.

1. L d2—f2, O g3: f2,
2. g2—g4 annab matt,
1. (L d2—f2), d5—d4,
2. e3—e4 annab matt.
1. (L d2—f2), R a1 ükskõik kuhu,
2. L f2—e2 annab matt.
1. (L d2—f2), O g3: f4,
2. L f2: f4 annab matt.

Õiged lahendused saatsid: An. Jakobson, Gunnar Friedemann, V. Mikenas ja B. Kerner (Tallinnast), stud. jur. Raoul Pärnpuu ja stud. math. S. Levitski (Tartust).

Rätsepaäri

MAX JOHANSON

(Peterburist).

Tallinn, Lühikejalg nr. 6, kõnetraat 30-89.

Uuemad uudised Londonist!

Kavatsedes tulla vastu igale tellijale ajanõuete kohaselt, olen oma riietetagavara täiendanud suure valiku moodsate mustritega. Et riide tellin otseteed Inglismaalt, siis on hinnad minu äris väga soodsad. Seejuures püüan panna rõhku just riide headusele ja tellin riiet ainult kuulsatelt Inglise firmadelt, talitades Inglise vanasõna järele: „Ma ei ole nii rikas, et võiksin riietuda odavasti.“ Minu äris töötavad ainult otsitud, vilunud tööjõud, mille tõttu ka kõige nõudlikuma tellija võin rahuldada. Minu töö kiidab iseennast, seda teab kogu Tallinn ja terve Eesti.

Austusega

M. Johanson.

Tallinna

Rätsepa Töölise Ühisus

Vene tän. 11, kõnetr. 32-50

võtab vastu tellimisi kõiksugu meesterahvariiete peale. Vilunud juhataja ja töölise tõttu töö korralik. Hinnad ühis-tegevuse tõttu teiste I klassi rätsepa-äridega võrreldes odavad.

Töötoa juhatus.

Võtan tellimisi vastu
kõiksugu rätsepa-
tööde peale sõja-
väelastele.

S. PESSIN

Tallinn, Niiguliste t. 6-1.

Rohu- ja värvikauplus
HERMANN BRISK

V. Karja tän. 1, äri 7, telefon 12-44.

Soovitab väikesel ja suurel arvul

prantsuse, saksa, kodumaa ja muude kuulsate firmade

Lõhnaõlisid	Puudreid	Kreeme
Kõlniveesid	Schminke	Küüntepulbrit jne.
Vegetali	Huulepumatelid	Hambapastat jne.
Lõhnaseepe	Kulmustifte	Brillantiine.

Kõiki muid aineid kosmeetika ja parfumeeria alalt.

Restoraan

„Teater-Keller“

Draamateatri all Tallinnas,

Pealinna mugavaim lokaal.

Seltskonna õhtune koosviibi-
mise- ja kohtamise paik.Nooblim orkester. Korrekt teenimine.
Vaiksed kabinetid. Rikkalik puhvet.Kes külastab Tallinnat, ei jäta
käimata ka „Teater-Keldris.“

Aupaklikult

F. Haas.

Kaitseliitlase

vahvat teenistust kodumaa kasuks manöövritel ja valvel
kergendavad ainult

S O L I I D I

maitsevamad sordid schokolaad-kompvekkidest:

Kabaree, Pähkla baton, Hapu mandel, Ploomid, Daffid, Vahvlid
kreemiga, Sport, Ballet, Flirt, Rummi liköör 1, Rummi liköör 2, Segu
prüma, Segu 1, Segu 2, Iris, Kompvekid ilukarpides 1/4-5 n.
Vanilje, piima, pähkla, mandli-schokolaadi j. n. e.

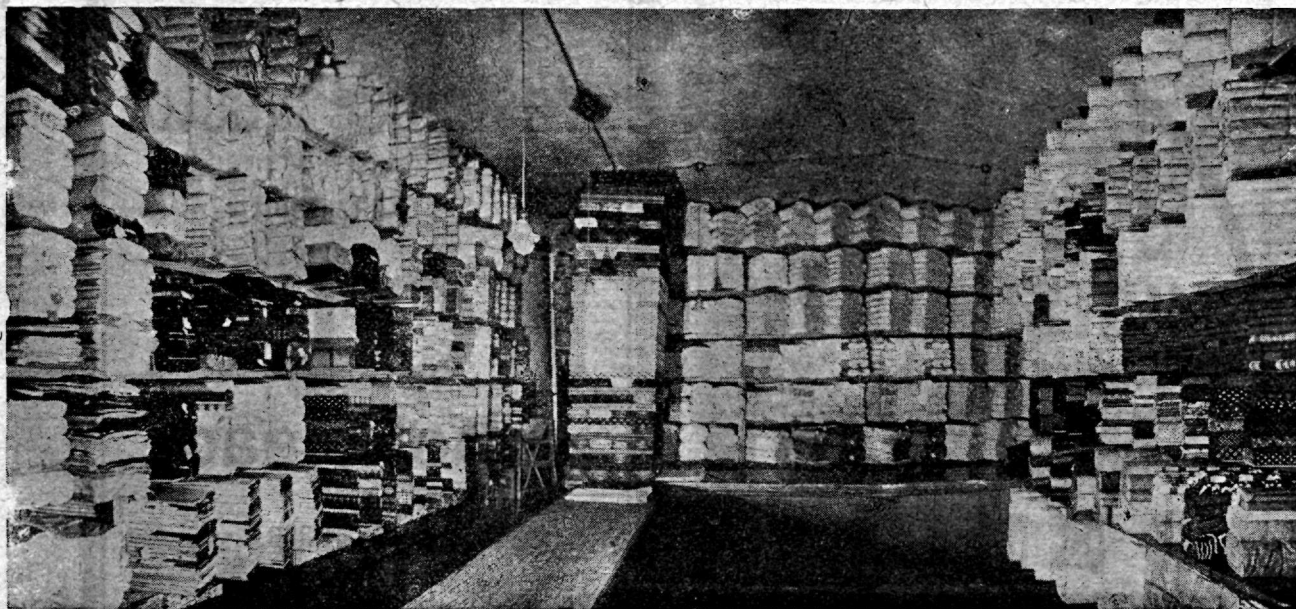
Vabrik ja ladu Tallinnas, Kopli tän. 22-b, tel. 26-30.

S A A D A I G A L P O O L .

K. ALOE rätsepaäri

Tallinn, Harju tän. 22, kort. 2.

Võtan vastu tellimisi kui oma nii kundegi
riidest. - - - - Töö on hea ja maitserikas.

Tallinna Puuvilla Riidekauplus

Tallinn, Väike Karja tän. 12.

Telefon 31-48.

Kodumaa tekstilkaupade eriäri.

v a b r i k u h i n n a d .

Ühistegeliste asutuste keskpank
EESTI RAHVAPANK

Tallinnas, S. Karja t. 19, omas majas.

Võtab raha hoiule ja maksab
 ajakohast protsenti.

Annab laenusid ühistegeliste
 ettevõtetele ja korraldab riik-
 liste laenude andmist asunik-
 kudele ja kalameestele.

Toimetab kõiksugu muid
 panga talitusi.

JUHATUS.

Ei saa jagu!

UNION
 →

TRIKOO JA SUKAVABRIK
 O. KILGAS
 TALLINN

**MEIE
 SIIDISUKAD**
 DAAMIDELE ON KÕIGE
 ELEGANTSEMAD JA
 VASTUPIDAVAMAD

O. KILGAS
 TRIKOO JA SUKAVABRIK
 TALLINN PRII T. 3
 KÕNETRAAT 2-23

Väsimuse vastu

soovitan minu

KOLA
 schokolaadi

35 mk. karp.

Georg Stude.

Roman Tavast

Parim ja täielikum
märkide eritööstus

Eestis.

Tallinn, V. Roosikrantsi t. 3.

Tel. 25-79.

Heinrich Kiiver

Tallinn, Pikk t. 29.

Kõnetraadid 9-61, 10-45.

**Kunstgraveerimis-,
emaileerimis-,
metallpressimis-,
gummitemplite
ja stantside
valmistamis-
töökoda.**

Valmistan kaitseliidule kõiksugu
märke, nõöpe, tärne, lipunaelu
ja pagunitärne.

Manufaktur Import K^o

Tallinn,

Suur Karja t. 6. Kõnetr. 20-79.

Suures valikus

sügise- ja talve-
hooajariidekaupu

ainult jällemüüjatele.

Nahaladu

J. Bernstein

Tallinnas, V. Karja t. 5.

Asut. a. 1900.

Telefon 18-78.

Suur valik kõiksugu naha-
kaupadest

**mööblitööstuse,
portfellide,
kübarate ja
saapatööstuse jaoks**

ja sinna kuuluvaist tarvetest.

Tähtis küsimus

majanduslikult kitsal ajal on see,

kuidas vähendada väljaminekuid?

Peame hoidma kokku, seda teab igaüks. Aga kuidas hoida kokku, see pole kaugeltki kõigile selge.

Kindel ja proovitud abinõu kokkuhoidmiseks on ühistegevus.

Mida rutem keegi astub tarvitajateühisuse liikmeks, seda rohkem hoiab ta kokku.

Mispärast?

Kui keegi on ühisuse liige, siis ostab ta kõik kaubad ühisusest. Ühisus aga maksab aasta lõpul ostude pealt teatud protsendi ostukasuna tagasi. See on puhas ülejääk. Edasi antakse ühisusest alati head ja täieväärtuslikku kaupa õiglase hinnaga. Praegu, kus väga palju kaupa võltsitakse ja hinnad kunstlikult üles kruvitakse, on see väga tähtis.

Seepärast

astuge viibimata kõik tarvitajateühisuste liikmeks. Ühenduses on jõud!

Eesti Tarvitajate Keskühisus.

Meesterahva-rätsepaäri

M. Andreesen

Tallinn, Rataskaevu tän. 14.
Kõnetraat 17-54.

Olen saanud Inglismaalt sügise- ja talvehooajaks tarvisminevaid kaupu, nagu:

**modern ülikonna-,
palitu-, fraki-,
smokingi ja
kasukariideid.**

Valik üle 400 sordi.

= T E A D A A N N E. =

Ligemal ajal likvideeritakse firma

K.-m. „STANDARD“.

TARVITAGE JUHUST!

Müük vabrikuhindadega, mõned kaubad isegi odavamini, nagu: villased riided — kleitideks, kalevid ja drapid — palituteks, mitmesugused puuvillased riided ja siidid — kleitideks, peale selle mööbli-riided ja mööbliplüüsid. Linoleumi põrandate jaoks: linoleum-liinikuid. Linoleumi koolidele, linoleumi asutustele.

TARVITAGE JUHUST!

K.-M. „STANDARD“

Pikk tän. nr. 12. — Kõnetr. 13-19.

TEE

Ühisuse P. M. Kusmitshev & Pojad,
asutatud Petrogradis 1867. a.,

esitajad:

G. Kube & C. Viertel

TALLINN,

Vene t. 11.

Telefon 8-27.

TAKSI - autode hinnad
290.000 peale.
Soodsad maksutingimused.

BERLIET

ja **MATHIS**

autode

esitus ja müük ladust.

A.-S. Hoone,
Niguliste tän. 18. Tel. 34-55.

PÕLLUMAJANDUSLIK KESKÜHISUS

«ESTONIA»

TALLINN, JAANI T. 6. TEL. AADR.: ZENTRESTONIA.

Eesti ühistegeline või väljaveo keskkorraldus.

O S T A B: oma liikmetelt ja võorastelt eksport- ja siseturuvõid, piima, juustu ja muid piimasaadusi.

M Ü Ü B: igasugu melereitarbeid, masinaid, piimaproovimise abinõusid, õlikooke, kliisid.

Varustab Tallinna värsket piimaga oma keskmeierei kaudu.

Oma kauplustest Tallinnas:

- 1) Jaani t. 3, tel. 8-45.
- 2) Mürivahe t. 10, tel. 23-09.
- 3) Tarabella t. 28, tel. 28-79.
- 4) C. R. Jakobsoni t. 4, tel. 5-18.

soovitab: võid, piima, juustu, mune, vorste, sinke, liha, konserve jne.

Restoraan

»Nahkhiir«

Igapäev 3 orkestrit

alates kella 1, vahetpidamata. — Ainuke Tallinnas tuntud suurendatud mandoliinide-ansambel **B. Schablovski** juhatusel uue repertuaariga.

Dambo-band :: Kvartett

Igapäev kl. 5 **Five o'clock.**

EESTI PANK

Osakonnad kõigis maakonna-linnades.

Arvete seis 30. septembril 1926. a.

AKTIVA.

Riigikassatähed, vahetusraha jne	413.416.063.—
Kuld kangides	502.757.856.50
Välisvaluuta	27.259.613.—
Väliskorrespondendid	201.407.357.50
Välisvekslid	136.202.036.—
Sisevekslid	1.751.227.755.—
Konto-korrent laenuid	3.478.753.083.50
Mitmesugused kindlustatud laenuid	651.567.608.—
Akkreditiivide ja garantiide deebitorid	534.470.771.50
Väärtpaberid	150.846.757.—
Muud aktivad	357.020.936.50
<hr/>	
8.204.929.817.50	
<hr/>	
Väärtused depoons	2.569.864.049.50
Inkasso dokumendid	278.559.879.50

PASSIVA.

Põhikapital	250.000.000.—
Tagavarakapital	250.000.000.—
Kustutuskapital	6.801.294.50
Pangatähed liikvel	1.884.045.600.—
Hoiusummad	237.646.117.50
Riigikassa erihoiusummad	2.372.530.562.—
Riigikassa jooksv. arve	366.024.234.—
Riigiasut. jooksv. arved ja depos.	991.833.548.—
Jooksvad arved	541.673.792.—
Kohustused välisvaluutas	78.707.557.—
Akkreditiivide ja garantiide kreditorid	536.960.094.50
Muud passivad	688.707.019.—
<hr/>	
8.204.929.817.50	
<hr/>	

Väärtused depoons 2.569.864.049.50
 Inkasso dokumendid 278.559.879.50

JUHATUS.

26. —
349